

P1 195

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ
„SEXTIL PUȘCARIU”

DACOROMANIA

XIII

2008, nr. 2

17.140

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

SUMAR

PAUL MIRON (1926-2008) / 113

*

CORNEL VÎLCU, *Preliminarii teoretice la analiza gramaticală în proiectul SIASTRO: nivelul sintagmatic* / 117

DINA VÎLCU, *Conceptul de relație în opera gramaticală a lui D. D. Drașoveanu* / 127

EMMA TĂMĂIANU-MORITA, *Tipologia sintagmelor în modelul D. D. Drașoveanu. Posibile aplicații în proiectul SIASTRO* / 137

SANDA CHERATA, MANUELA MIHĂESCU, *Modele formale de reprezentare a informațiilor lexicale și terminologice în Proiectul SIASTRO* / 151

*

FELICIA ȘERBAN, *Note lexicale și etimologice* / 171

RODICA MARIAN, *Expresia textuală a rezolvării „crezului ambiguu” în Mortua est!* / 177

RECENZII ȘI PREZENTĂRI DE CĂRȚI

MIHAELA MUNTEANU, *Semantica textului și problema referinței nominale*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2006, 265 p. (Felicia Șerban) / 193

RUDOLF WINDISCH, *Studii de lingvistică și filologie românească*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006, 403p. (Anca Elena Danciu) / 194

OSCAR LOUREDA LAMAS, *Introducción a la tipología textual*, Madrid, Arco Libros, 2003, 94 p. (Eugenia Bojoga) / 196

MANUEL CASADO VELARDE, RAMÓN GONZÁLEZ RUIZ, OSCAR LOUREDA LAMAS (eds.), *Estudios sobre lo metalingüístico (en español)*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2005, 192 p. (Eugenia Bojoga) / 198

CHRISTOPHER MOORE, *Les plus jolis mots du monde*, Paris, Albin Michel, 2006, 158 p. (Georgiana Giurgiu) / 201

Indice de autori / 203

Indice de cuvinte / 209

SOMMAIRE

PAUL MIRON (1926-2008) / 113

*

CORNEL VÎLCU, *Préliminaires théoriques à l'analyse grammaticale dans le projet SIASTRO: niveau syntagmatique* / 117

DINA VÎLCU, *Le concept de relation dans les travaux de grammaire de D. D. Draşoveanu* / 127

EMMA TĂMĂIANU-MORITA, *Typologie des syntagmes dans le modèle de D. D. Draşoveanu. Possibilités d'application au projet SIASTRO* / 137

SANDA CHERATA, MANUELA MIHĂESCU, *Modèles formels de représentation des informations lexicales et terminologiques dans le Projet SIASTRO* / 151

*

FELICIA ŞERBAN, *Notes lexicales et étymologiques* / 171

RODICA MARIAN, *Expression textuelle de la solution de „l'idéal ambigu” dans le poème Mortua est!* / 177

COMPTES RENDUS ET PRÉSENTATIONS DE LIVRES

MIHAELA MUNTEANU, *Semantica textului și problema referinței nominale*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2006, 265 p. (Felicia Şerban) / 193

RUDOLF WINDISCH, *Studii de lingvistică și filologie românească*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006, 403 p. (Anca Elena Danciu) / 194

OSCAR LOUREDA LAMAS, *Introducción a la tipología textual*, Madrid, Arco Libros, 2003, 94 p. (Eugenia Bojoga) / 196

MANUEL CASADO VELARDE, RAMÓN GONZÁLEZ RUIZ, OSCAR LOUREDA LAMAS (eds.), *Estudios sobre lo metalingüístico (en español)*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2005, 192 p. (Eugenia Bojoga) / 198

CHRISTOPHER MOORE, *Les plus jolis mots du monde*, Paris, Albin Michel, 2006, 158 p. (Georgiana Giurgiu) / 201

Index d'auteurs / 203

Index de termes / 209

CONTENTS

PAUL MIRON (1926-2008) / 113

*

CORNEL VÎLCU, *Theoretical Preliminaries to the Grammatical Analysis in SIASTRO Project. Syntagmic Level* / 117

DINA VÎLCU, *The Concept of Relation in D. D. Draşoveanu's Grammar Work* / 127

EMMA TĂMĂIANU-MORITA, *The Typology of Syntagms in D. D. Draşoveanu's Model. Possible Applications in the SIASTRO Project* / 137

SANDA CHERATA, MANUELA MIHĂESCU, *Formal Models for Representation of Lexical and Terminological Information in SIASTRO Project* / 151

*

FELICIA ŞERBAN, *Lexical and Etymological Notes* / 171

RODICA MARIAN, *The Textual Expression of Solving the „Ambiguous Creed” in Mortua est!* / 177

BOOKS REVIEWS

MIHAELA MUNTEANU, *Semantica textului și problema referinței nominale*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2006, 265 p. (*Felicia Şerban*) / 193

RUDOLF WINDISCH, *Studii de lingvistică și filologie românească*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006, 403p. (*Anca Elena Danciu*) / 194

OSCAR LOUREDA LAMAS, *Introducción a la tipología textual*, Madrid, Arco Libros, 2003, 94 p. (*Eugenia Bojoga*) / 196

MANUEL CASADO VELARDE, RAMÓN GONZÁLEZ RUIZ, OSCAR LOUREDA LAMAS (eds.), *Estudios sobre lo metalingüístico (en español)*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2005, 192 p. (*Eugenia Bojoga*) / 198

CHRISTOPHER MOORE, *Les plus jolis mots du monde*, Paris, Albin Michel, 2006, 158 p. (*Georgiana Giurgiu*) / 201

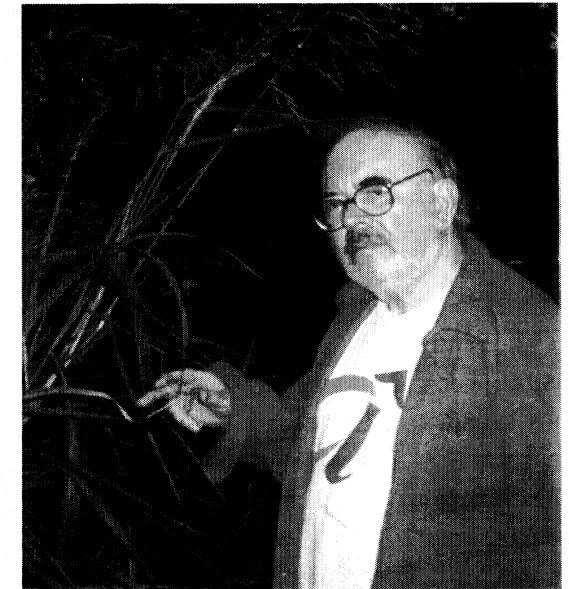
Author Index / 203

Word Index / 209

**PAUL MIRON
(1926–2008)**

Încă un număr al revistei noastre se așază, din păcate, sub semnul doliului. După ce, în cursul celor zece ani scurși de la tipărirea primului volum din seria nouă a „Dacoromaniei” (I, 1994-1995, apărut în 1998), ne-au părăsit, pe rând, Alf Lombard, D. D. Drașoveanu, Mircea Zdrenghea, Vasile Breban, Magdalena Vulpe și Eugeniu Coșeriu, în 17 aprilie (la aproape 82 de ani) a trecut la cele veșnice Paul Miron, membru al Comitetului Director al revistei noastre de la începutul noii serii.

A fost un strălucit filolog și lingvist, un mare om de cultură și un important scriitor român al ultimei jumătăți de secol. A fost profesor de romanistică și de română la Universitatea din Freiburg i. Br. și a fost întemeietorul primului lectorat de limba română din Germania. Generații de studenți s-au format sub veghea sa calmă și atentă, generații de tineri oameni de cultură, germani și nu numai, s-au inițiat în limba și cultura româ-nească și, învățându-le, le-au iubit, sub îndrumarea sa și a celei care i-a fost mereu alături, soție și colaboratoare, Dna Elsa Lüder, devenind apoi prieteni ai românilor și, mulți dintre ei, specialiști în limba și literatura română. Casa lor, a profesorului Paul Miron și a distinsei sale soții, a fost mereu (fie ea la Buchenbach, fie la Freiburg, fie la Vama Veche) o prelungire a Aulei universitare, o adevărată academie în care s-au întâlnit, în armonie deplină, știința și arta. A înființat, tot în colaborare cu Elsa Lüder, Societatea Culturală

„Mihai Eminescu”, cu o activitate vie în cursul anilor, a inițiat înfrățiri și proiecte interuniversitare între Freiburg și Iași, la care a antrenat și reprezentanți ai mediului academic clujean și bucureștean, în urma cărora sute de români (cei mai mulți specialiști în lingvistică și filologie, în istorie și arheologie, poeți, prozatori, filosofi, pictori, actori și muzicieni, dar și oameni simpli, țărani din satele nordice ale României) au avut prilejul, aproape de neimaginat sub totalitarismul comunist, de a studia în universități apusene sau de a călători, pur și simplu, și de a putea vedea cu ochii lor diferența dintre propagandă și realitate. Înzestrat ca puțini alții cu vocația prieteniei generoase, a fost și a rămas, până la moarte, un român adevărat și un apropiat al omului simplu, un patriot profund și un apărător al virtuților românești, fără a fi însă iertător cu viciile aceluiași popor român pe care l-a iubit, putem spune, cu disperarea celui pe care vitregiile istoriei l-au obligat să se exileze de tânăr, dar de care nu s-a desprins, sufletește și spiritual, nicicând. Dovadă stă și dorința sa de a-și petrece veșnicia în pământul țării, la marginea ei estică de la Vama Veche. A fost creștin ortodox practicant și un generos și neostenit punct de reper al vieții spirituale românești din exil.

Ne-a lăsat o operă încheată, cărți de lingvistică, ediții filologice impresionante, colaborări la enciclopedii prestigioase, tomuri de literatură (poezie, proză, teatru, memorialistică), ne-a lăsat proiecte începute și pentru încheierea cărora mai sunt necesare câteva vieți, ne-a lăsat, prin toate acestea, o metodă de cercetare în care tradiția și modernul se îmbină într-o deschidere mutuală. Și ne-a lăsat amintirea unui om singular, în care calmul, blândețea, bunătatea și generozitatea se îmbinau cu tenacitatea, cu atitudinea decisă și cu umorul și (auto)ironia șfichiuitoare.

Pentru revista „Dacoromania” însă, Paul Miron a însemnat și mai mult. Paul Miron a fost cel care, într-o perioadă în care în țară numele „Dacoromaniei” era pus la index, a avut curajul să ia asupra-și sarcina perpetuării acestuia și, în bună măsură, și a spiritului revistei interbelice clujene: a editat o continuare a vechii „Dacoromanii”, purtând subtitlul „Jahrbuch für östliche Latinität”, din care au apărut, între 1973 și 1991, 8 tomuri (al nouălea, închinat mitropolitului Dosoftei, a rămas în faza de tehnoredactare). În 1993, când, la Cluj, se luase decizia ca revista Institutului nostru (continuator al Muzeului Limbii Române) să revină la numele inițial, cel de „Dacoromania”, Paul Miron și Elsa Lüder hotărâsc să „predea revista celor în drept, de la Cluj”. Scrisoarea prin care ni se comunică acest lucru a fost publicată la sfârșitul unui articol („Dacoromania” în exil) apărut în primul număr al noii serii (p. 21-27; citatul la p. 26). Reluăm, în semn de pios omagiu adus ilustrului dispărut, textul acelei scrisori, iar în numere următoare ale revistei vom reveni cu prezentarea mai largă și mai aprofundată a ceea ce a însemnat viața și activitatea lui Paul Miron în lingvistica și filologia românească.

DACOROMANIA

6 iunie 1993

Domniei Sale
Domnului Rector
Prof. Dr. Andrei Marga
Universitatea Cluj

Domniei Sale
Domnului Director
Dr. Eugen Beltechi
Institutul de Lingvistică Cluj

Magnificență! Domnule Director!

Una din realizările temeinice ale Clujului universitar dintre cele două războaie mondiale a fost revista „Dacoromania”, condusă de Sextil Pușcariu.

Prin aceasta, filologia românească a fost omologată în forul internațional; zeci de lucrări, care nu și-au pierdut ponderea științifică până azi, au văzut lumina tiparului aici.

„Dacoromania” a fost interzisă în 1948 – după cum povestea Al. Rosetti – la dorința expresă a Moscovei. De aceea, ni s-a spus că Emil Petrovici n-a mai îndrăznit să o reediteze, deși a fost îndemnat deseori de multă lume.

Începând din 1972, în cadrul seminarului de romanistică din Freiburg, ne-am străduit să-i asigurăm apariția. Supleam, pe cât ne-au ținut puterile, Clujul adevărat; duceam cu fidelitate ștafeta care nu putea fi abandonată. Țineam ca „Dacoromania” să rămână o candelă mereu aprinsă, protest, speranță și îndemn. Astfel, au apărut până acum 8 volume, într-o editură științifică serioasă, apreciată în Europa și peste Ocean.

Prăbușirea comunismului, pecetluită în 1989, a schimbat și noima slujirii noastre. E timpul ca „Dacoromania” să se întoarcă acasă, de unde a fost surghiunită. O redăm Clujului să și-o gospodărească în tradiția marelui Pușcariu; reînviată acum, o redăm cetății dv. universitare, fără a ascunde mândria noastră că o bucată de vreme v-am ținut locul.

Cu deosebită considerație,

Editor
Paul Miron

Redactor
Elsa Lüder

Albert-Ludwigs Universität
Romansches Seminar
Freiburg i. Br., Europaplatz
Germania

PRELIMINARII TEORETICE LA ANALIZA GRAMATICALĂ ÎN PROIECTUL *SIASTRO*: NIVELUL SINTAGMATIC

Lucrarea de față, ca, de altfel, și cele elaborate de Dina Vîlcu și Emma Tămăianu-Morita¹, are toate caracteristicile inerente stadiului de început al cercetării la care se referă. Ele discută o direcție nouă, posibilă în cadrul unui proiect mai amplu, unul ce implică o colaborare strânsă între lingviști și specialiști din domeniul IT. Ca o consecință, secțiunile lor „definitiv decise” și întrucâtva concluzive – cele dedicate problemelor deja rezolvate/„clasate” – nu pot fi decât sărace. În schimb, părțile cuprinzând ipoteze, tatonări și discutarea unor principii de abordare sunt mult mai dezvoltate.

În ce ne privește, vom încerca să deschidem, în contribuția noastră, trei dimensiuni principale:

1. Schițarea primară („în principiu”) a acestei noi soluții în cadrul proiectului *SIASTRO*²; aici voi urmări în primul rând avantajele și simplificările de ordin *practic* pe care le poate aduce utilizarea unui sistem de analiză bazat pe modelul sintactic al lui D. D. Drașoveanu.

2. O dimensiune pronunțat *teoretică* (care reprezintă, în fapt, domeniul major și ambiția principală a prezentei lucrări): reluarea definirii de către eminentul profesor clujean a *unui singur* (și pe deplin *unitar*) *nivel gramatical* al limbii – cel *sintagmatic*.

3. Explorarea sumară a unei problematici *metateoretice*, și anume cea a compatibilității gramaticii drașoveniene cu cadrul mai larg (în fapt *totalizant*³) al unei lingvistici *integrale* în sensul coșerian al termenului.

1. Proiectul *SIASTRO*⁴ fiind destinat realizării unui analizor automat capabil să recunoască și, eventual, să identifice⁵ sintagmele din textele de limbă română,

¹ Vezi *infra*.

² *Sistem informatic pentru analiza sintagmatică a textelor în limba română. Fundamentare teoretică și implementare – SIASTRO*, grant CEEX, Modulul I, Proiecte de cercetare-dezvoltare complexe, contract nr. 86 CEEX-II-03/2006.

³ Încă de la *Sistem, normă și vorbire* (1952) Eugeniu Coșeriu vorbea despre „posibilitatea unei distincții tripartite în realitatea unitară a limbajului” (s.n., C.V.; cf. Coșeriu 1952/2004, p. 9).

⁴ Pentru o dare de seamă ceva mai largă privitoare la proiect, vezi studiul Emmei Tămăianu-Morita, *infra*.

⁵ Să „spună” utilizatorului care este sintagma și cărui tip îi aparține ea.

calea cea mai firească de abordare ne-a părut a fi una care privește structura sintactică „de sus în jos”, plecând de la propoziție înspre componentele ei, în linia binecunoscută a analizei în constituenți imediați, altfel spus, o procedură de sorginte generativistă. În această linie, s-ar proceda mai întâi la separarea (și identificarea „nucleului”) grupului nominal și a celui verbal, apoi s-ar face distincții în interiorul fiecăruia dintre acestea ș.a.m.d.

Posibilitatea unei analize *inverse*, una bazată pe opera⁶ gramaticală a lui D. D. Drașoveanu, s-a profilat însă, la un moment dat, ca o posibilă soluție alternativă (eventual de verificare sau *back-up*); ea presupune un cu totul alt mod de abordare decât cel mai sus schițat, astfel încât un grup de cercetători din cadrul SIASTRO⁷ și-a luat ca sarcină evaluarea primară a soluțiilor pe care dezvoltarea ei le-ar aduce.

Principalele *avantaje* pe care, cel mai probabil, acest sistem le-ar prezenta ar fi următoarele:

- asigurarea unei „baze de pornire” de mare claritate⁸ pentru analizor, dat fiind că inventarul relatemelor din limba română este finit; programul ar opera prin punerea în evidență a tuturor flectivelor și conectorilor dintr-un text, identificând și construind, plecând de la acestea, toate sintagmele (în „ierarhia” lor);
- câteva caracteristici ale relației (mai ales ale celei subordonatoare) – în primul rând topica și regimul pe care aceasta le impune – ar ușura considerabil sarcina programului de a identifica termenii;

⁶ Am utilizat acest termen spre a sublinia *coeziunea* și *sistematicitatea* unor contribuții care au văzut lumina tiparului sub forma unor articole separate (ceea ce poate crea impresia că ele ar trata chestiuni *disparate*): fiecare dintre observațiile și luările de poziție „locale” ale lui D. D. Drașoveanu se găsește în perfectă coerență cu un nucleu conceptual laconic exprimat, dar în esența lui, revoluționar – e vorba tocmai de teoria gramaticii ca știință a nivelului sintagmic și a relației ca fapt definitoriu pentru acest nivel.

⁷ Cei trei prezenți în acest volum, cărora li se adaugă cercetătorul Mircea Minică de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj.

⁸ Una din problemele majore ale unui analizor care lucrează „de sus în jos” este că el trebuie, după identificarea unor candidați pentru nucleele grupului nominal, verbal etc., să evalueze gradul de ocupare al valențelor subordonative ale fiecărui distfel de „centru” sintagmatic. Or, numărul și tipul valențelor posibile, pentru multe din intrările de dicționar, rămâne discutabil. Spre a oferi doar două exemple: a) GALR I declară (p. 336) verbul *a ninge* zerovalent (e adevărat că în context e vorba despre numărul de actanți „obligatorii”); introducerea unei atare specificări, ca instrucțiune, în lexiconul analizorului ar genera dificultăți în cazul unor texte totuși simple, cum e notoriul *Neaua-l ninge, nu-l atinge*; b) invers, verbe ca *a aranja*, *a cumpăra*, *a vinde* sunt listate, în același volum, printre bivalente; totuși ne sunt mai mult decât familiare situațiile în care astfel de verbe sunt utilizate „absolut” (*Lasă că aranjez eu.*) sau fac parte din macrostructuri speciale (răspunsuri la întrebări: *Am rezolvat.*; construcții adversative: *eu cumpăr, nu vind.*); „informat” că verbul *trebuie* să aibă două „complineri”, analizorul va da greș în oricare dintre aceste cazuri. În schimb, scoaterea în evidență a *flectivelor* și *conectorilor* reprezintă un mod de a începe care ne pune în fața unor date palpabile: peste tot unde avem un relatem, avem o relație și deci o sintagmă.

- extensibilitatea (în cadrul aceleiași nivel *gramatical* a) analizei sintagmatice dincolo de limitele propoziției ar permite tratarea uniformă a oricărei structuri sintactice, de oricât de mare complexitate, pînă la marca separării frazale, punctul ortografic.

Posibile neajunsuri ale acestui mod de a proceda privesc următoarele aspecte:

- eventualele omonimii, mai ales la nivelul flectivelor (spre exemplu N/Ac, G/D), ar putea crea situații de indecidabilitate între funcții;
- relațiile nemarcate prin conector sau flectiv (de ex., situațiile de juxtapunere, predicatul „intonațional”⁹) ar fi greu de identificat;
- analiza ar avea o claritate mai redusă în domeniul coordonării, domeniu asociat de profesorul clujean multiplicității¹⁰ (deci „deschis” unor situații care unui analizor non-uman îi vor apărea drept ambigue);
- în condițiile în care distincția între unele funcții sintactice ale gramaticii „clasice” (ca, de ex., cea între complementul de loc și cel de timp) e una care se face mai degrabă lexical¹¹, probabil că inventarul categoriilor recognoscibile de către program va trebui redus (în cazul complementelor, spre exemplu, o subclasificare probabilă ar fi: direct/indirect [datival]/prepozițional/ circumstanțial).

Avantajul de departe cel mai important pe care, însă, l-ar asigura alegerea, ca punct de plecare, a concepției gramaticale a lui D. D. Drașoveanu ar fi, în opinia noastră, enorma (și *pe deplin justificata*, din punct de vedere *faptic*) *simplificare teoretică* pe care o aduce fuziunea diferitelor subdomenii și „nivele”, pe care eram obișnuiți a le atribui gramaticii, într-unul singur, caracterizabil pe baza unui singur tip de unitate (minimală și maximală¹²), și anume *sintagma*.

2. Cum am specificat deja, prezentarea rezumativă a concepției drașoveniene privitoare la nivelul sintagmatic constituie principala preocupare a lucrării de față. În această viziune, limba (și actualizările ei în vorbire) ar prezenta doar trei niveluri:

lexem – RELAȚIE – lexem	niv. III Sintagmatic
lexem (= fonem + SENS)	niv. II Lexical
FONEM	niv. I Fonetic

[cf. Drașoveanu 1977a, fig. 2, p. 30]

Mai mult decât atât, o observație a profesorului clujean menționează abținerea sa de la a discuta cazul special al primului nivel, cel fonematic¹³. Fiecare

⁹ Hortativ-imperativ (ex. *Na! Iată!*) sau apelativ (ex. *N Sanda!*; *V Ioane!*) – cf. Drașoveanu 1997k, p. 202.

¹⁰ Cf. Drașoveanu 1997f, p. 59.

¹¹ „Cît privește diversitatea complementului, ea este în mare măsură extragramaticală.” (Drașoveanu 1997f, p. 61, nota 3).

¹² Cf. Drașoveanu 1997a, p. 34.

¹³ Mai exact, de la a intra într-o dezbateră privitoare la întrebarea: este acesta *un nivel separat* în accepțiunea proprie a cuvântului?

dintre celelalte două nivele (care sunt incontestabile ca atare) se caracterizează prin apariția câte unui „fapt de limbă nou”, care, pe de o parte, dă caracterul specific și determină denotația planului cu pricina, pe de alta – cum e și firesc –, justifică existența unei discipline lingvistice autonome, corespunzătoare. Lingvistica sincronă, sistemică¹⁴ a limbii ar consta, înțelegem, din fonetică, lexicologie și gramatică (= sintagmică). În cazul nivelului lexical, faptul nou e chiar sensul termenilor (latura de conținut a semnelor lingvistice); în cazul celui sintagmic sau gramatical, noutatea o reprezintă relația¹⁵.

Într-un cuvânt: *întreaga gramatică*¹⁶ a limbii române (și este evident că acest sistem analitic poate fi aplicat oricărei alte limbi care operează cu conectori și flective) este, astfel, redusă la un singur principiu, cel al relației, care cunoaște o bifurcație în ce privește modalitățile sale de realizare: avem, pe de o parte, o sintagmică flexională, pe de alta, una joncțională – după cum relația e „purată” de flectiv, respectiv de conectiv¹⁷.

Această concepție – pe care cred că nu trebuie să ne sfiim a o numi revoluționară – presupune, în desfășurarea/argumentarea ei din volumul Drașoveanu 1997, cel puțin șapte „momente”, pe care le vom enumera în ordinea lor de la teoretic la aplicat („apăsând”, firește, asupra primelor dintre ele).

2.1. Argumentarea de principiu (așadar, anterioară teoriei gramaticale propriu-zise) a ideii că „morfologia” și „sintaxa” sunt, în fapt, *fațetele de expresie, respectiv de conținut ale uneia și aceleiași realități gramaticale*. Aici, profesorul clujean aduce, pe de o parte¹⁸, trei argumente „negative”, arătând gravele neajunsuri ce decurg din separarea celor două domenii: a) se rupe expresia de conținut, cele două laturi care constituie semnul lingvistic¹⁹ fiind privite drept

¹⁴ Această precizare ne pare necesară, dat fiind cadrul general-teoretic *integralist* în care se desfășoară prezenta investigație. În viziunea coșeriană, pentru a delimita în interiorul planului idiomatic al limbajului acel domeniu care corespunde „limbii” structuraliste (saussureiene), e necesar să scoatem mai întâi din discuție, pe rând, acele aspecte ale competenței care țin de cunoașterea lucrurilor, metalimbaj, discursul repetat și diacronia vorbitorilor (acesteia i-ar corespunde o istorie a limbii înțeleasă într-un sens special, ca istorie a competenței); după aceste eliminări ne găsim în fața dualității limbă istorică vs. limbă funcțională; primul domeniu e studiat de trei științe ale varietății interne a limbii, și anume dialectologia, sociolingvistica și stilistica, iar celălalt – în fine! – e domeniul gramaticii (într-o accepțiune mai largă, una care ar cuprinde toate cele trei nivele specificate de D. D. Drașoveanu) (cf., de ex., Coșeriu 1983, p. 36-50, sau întreg capitolul *Limba funcțională* din Coșeriu 1973/2000).

¹⁵ Cf. Drașoveanu 1997a, p. 30.

¹⁶ Este vorba atât de domeniul-obiect (cel pe care E. Coșeriu îl numește Gramatică₁), cât și de știința care îl studiază (Gramatică₂, cf. Coșeriu 1978, p. 19), într-o firească adaptare a demersului investigativ și de sistematizare la caracteristicile câmpului obiectual de referință.

¹⁷ Cf. Drașoveanu 1997a, p. 29-30.

¹⁸ Cf. Drașoveanu 1997a, p. 26.

¹⁹ „Semnul lingvistic este o entitate psihică cu două fețe [...]. Aceste două elemente sunt strâns legate și se implică unul pe celălalt.” (Saussure 1998, p. 86); și: „Deși semnificatul și semnificantul sunt, fiecare luat în parte, pur diferențiale și negative, combinarea lor este un fapt pozitiv; este singura specie de fapte pe care le comportă limba, pentru că proprietatea caracteristică a instituției lingvistice este tocmai cea de a menține paralelismul între aceste două ordine de diferențe.” (Saussure 1998, p. 133).

entități aparte; b) conectivul nu mai apare deloc ca fapt morfologic, în schimb apare în sintaxă cu ambele sale laturi, expresie și conținut; c) se bulversează raportul între disciplinele aflate în discuție și obiectul lor: prin „împărțirea” domeniului de referință între morfologie și sintaxă, acesteia din urmă i-ar reveni doar conectivele; or, se știe că analiza sintactică privește și funcții realizate prin flective. Pe de altă parte, ni se oferă²⁰ și două justificări „pozitive” ale necesității de a privi cele două domenii drept „componentele aceluiași întreg”²¹: a) echivalența de sens relațional²² între *solzii peștilor sunt...* și *solzii la pești sunt...*; b) invers proporționalitatea volumurilor de flective relaționale vs. de conective ce poate fi observată, spre exemplu, în compararea limbilor sintetice cu cele analitice.

2.2. Definirea propriu-zisă a nivelului sintagmatic drept nivel al flectivelor și conectivelor, cu sensurile lor relaționale; cele două elemente de expresie sunt numite cu termenii generici *gramatem* și *relatem*²³; odată recunoscută realitatea lingvistică astfel denumită, intrăm în chiar „inima” sistemului gramatical al lui D. D. Drașoveanu. Pentru acuratețe, voi cita această porțiune crucială:

„Cu ajutorul lui [al relatemului, n.n. C.V.], definim relația (raportul) sintagmatică interlexematică: *solidaritatea dintre un sens relațional și un relatem*:

RAPORT	expresie conținut	RELATEM (flectiv sau conectiv) SENS RELAȚIONAL
--------	----------------------	---

[...] Cu un conținut și o expresie deosebite de ale tuturor celorlalte fapte de limbă, raportul (R) constituie deci o entitate net distinctă, justificând instituirea între nivelurile limbii a celui sintagmatic.

[...] El, raportul, constituie, în exclusivitate, obiectul de studiu al gramaticii – înțeleasă ca disciplină a sintagmaticii cuvintelor...²⁴

2.3. *Respingerea ideii că propoziția sau fraza ar reprezenta realități de ordin superior în raport cu sintagma, justificând astfel afirmarea existenței unui nivel (sau a mai multora) supra-sintagmatic(e)*. Aici, profesorul clujean afirmă fără ezitare că sintagma reprezintă generalul, ale cărui particularizări sunt fraza, propoziția și sintagma însăși; o propoziție e doar o sintagmă în care relația e „purată” de desinența unui verb finit (flectivul de acord verbal), iar o frază e sintagma în care relația e marcată de un conectiv cu regim personal-predicativ (conjuncție, relativ etc.) sau de flectivul *să*²⁵.

²⁰ Cf. Drașoveanu 1997a, p. 27.

²¹ Drașoveanu 1997a, p. 25.

²² Emma Tămăianu-Morita (vezi *infra*) folosește sintagma „semnificat relațional”, mai apropiată de cadrul teoretic coșerian în care se desfășoară toate cercetările/studiile de lingvistică ale colectivului nostru.

²³ Cel de-al doilea termen este considerat cel mai potrivit pentru realitatea denumită (cf. Drașoveanu 1997a, p. 29).

²⁴ Drașoveanu 1997a, p. 29.

²⁵ Cf. Drașoveanu 1997a, p. 32.

2.4. Justificarea, pe baza caracterului linear al semnelor lingvistice²⁶, a ideii că toate sintagmele sunt (ca structuri T-R-T) binare. Unidimensionalitatea lanțului de expresie face imposibilă „situarea unui al treilea T, relat cu cei doi sau cu vreunul din ei prin același R”²⁷. Binaritatea generalizată a relațiilor gramaticale nu doar că îl va obliga pe analist la o simplificare/uniformizare a schemelor sintagmice cu care lucrează, dar va provoca și o necesară defalcare a sintagmelor subordonative după direcția legăturii²⁸: spre dreapta (cazul majorității flectivelor) sau spre stânga (cazul conectivelor, cu excepția „postpoziției” de și a anumitor relative)²⁹.

2.5. Punerea în discuție a unicității ca o categorie sintactică de maximă importanță: plecând de la ideea preliminară că aceasta ar fi o caracteristică a subordonării (în contrast cu coordonarea, caracterizată prin *multiplicitate*), gramaticianul clujean o definește inițial drept „imposibilitatea unei a doua funcții, identică cu prima și necoordonată cu aceasta”³⁰. După un întreg demers analitic, ce străbate funcțiile sintactice realizate cazual, prepozițional, prin conjuncții subordonatoare și prin acord (verbal, adjectival), autorul își nuanțează poziția³¹, recurgând la distincția unicitate a funcției vs unicitate a modului de realizare a acesteia și alegând drept definitoriu cel de-al doilea dintre aceste criterii³²: prin unicitate va trebui să înțelegem, în consecință, „imposibilitatea existenței, în dependența unui termen regent, a unui al doilea termen subordonat, construit în același fel ca unul dat” (s.a.)³³. Cum se poate lesne deduce, specificarea regulilor de unicitate va aduce și ea un spor de acuratețe analizorului sintactic automat.

2.6. Specificarea unui set de 10 antinomii³⁴ între Rs [relațiile subordonatoare] și Rc [relațiile coordonatoare]³⁵. Dintre acestea, cel mai important pentru noi (în perspectiva SIASTRO) ar fi faptul că Rs sunt aderente cu Ts, căruia îi impun regim (iar prin această dominanță Rs îi stabilește lui Ts și o orientare³⁶ în lanțul vorbirii –

²⁶ „Fiind de natură auditivă, semnificantul se desfășoară numai în timp și are caracteristicile pe care le împrumută de la acesta: a) *el reprezintă o întindere* și b) *această întindere este măsurabilă într-o singură dimensiune*: este o linie.” (Saussure 1998, p. 88).

²⁷ Drașoveanu 1997b, p. 36.

²⁸ Pentru cazul conectivelor: „Cum direcția legăturii este de la Ts [termenul subordonat] la Tr [termenul regent], rămâne ca ea să depindă de poziția conectivului față de Ts: dacă conectivul precedă pe Ts (dacă se află la stânga lui), legătura este de la dreapta la stânga, iar dacă conectivul este în dreapta lui Ts, legătura este de la stânga la dreapta” (Drașoveanu 1997e, p. 56).

²⁹ Vezi, în acest sens, Drașoveanu 1997e. Pentru analizorul SIASTRO, aceste indicații topice sunt, firește, cum nu se poate mai prețioase.

³⁰ Drașoveanu 1997f, p. 60.

³¹ Principalul motiv pare a-l reprezenta situația „atributului adjectival”, sau, mai exact, a sintagmelor prin acord adjectival, în cazul cărora profesorul clujean admite până la 7 subordonați ai aceluiași regent: *înseși aceste interesante zece piese mici sunt toate utile*, cf. Drașoveanu 1997f, p. 66.

³² Un rezultat imediat al acestei opțiuni teoretice l-ar putea reprezenta reducerea numărului categoriilor sintactice, în măsura în care „unele funcții sunt rezultatul clasificării după un criteriu extralingvistic [...], iar în cazul unora limitele sunt labile...” (Drașoveanu 1997f, p. 67).

³³ Drașoveanu 1997f, p. 67.

³⁴ Cf. Drașoveanu 1997g, p. 73.

³⁵ Pentru o reorganizare/prezentare mai pe larg a acestora, vezi *infra*, D. Vîlcu 2007.

³⁶ Cf. Drașoveanu 1997d, p. 48.

lucru despre care am vorbit ceva mai sus). Astfel, Rs „creează funcție”³⁷: devine evident că, în viziunea drașoveniană, domeniul *subordonării* capătă importanța primară, Rs formând „axa de rezistență” a analizei gramaticale.

2.7. În fine, realizarea unor adevărate schițe monografice³⁸ ale categoriilor de relație și ale funcțiilor pe care acestea le realizează³⁹. Aici ar trebui precizat, desigur, că în multe privințe „verdictele” analitice ale lui D. D. Drașoveanu diferă serios de cele „clasice” în gramatica românească (spre a da doar câteva exemple: tratarea NP sau a EPS drept rezultante ale unor sintagme binare condiționate⁴⁰, problema distincției între *pe* morfem și *pe* prepoziție⁴¹, ideea că în sintagma predicativă verbul e subordonat nominalului⁴² etc. etc.). De aici rezultă, pentru cei implicați în proiectul SIASTRO, necesitatea de a lua în discuție fiecare dintre aceste decizii „punctuale” și de a stabili o poziție comună (care va fi și interpretarea „oficială” pe care o va furniza în mod automat analizorul).

3. În ce privește posibilitățile de apropiere între teoria sintagmică a gramaticianului clujean și lingvistica integrală, vom menționa aici doar două⁴³ dintre principiile analizei structurale – așa cum le enunță Eugeniu Coșeriu în ale sale *Lecții de lingvistică generală* – încercând să arătăm, pe scurt, că demersul lui D. D. Drașoveanu e pe deplin compatibil cu acest cadru conceptual și metodologic.

3.1. Ideea potrivit căreia morfologia și sintaxa reprezintă dimensiunile de expresie, respectiv de conținut ale aceluiași fenomen este pe deplin corelabilă cu principiul fundamental al analizei (și concepției) structural(ist)e, *principiul funcționalității*: „într-o limbă sunt constitutive faptele idiomatic funcționale ale acesteia”; „într-o limbă sunt constitutive numai acele fapte pe care ea însăși le delimitează prin intermediul diferențelor în cele două planuri ale semnelor sale”⁴⁴.

³⁷ Aceasta este definită în două moduri: a) „grupul Rs + Ts”; b) „ceea ce actualizează o valență pasivă a unui Tr” [termen regent] (Drașoveanu 1997g, p. 75).

³⁸ Pentru o prezentare exhaustivă a acestora, vezi *infra*, Tămăianu-Morita.

³⁹ Cum sunt Drașoveanu 1997h, Drașoveanu 1997j.

⁴⁰ Cf. Drașoveanu 1997b, p. 37.

⁴¹ Vezi, în acest sens, Drașoveanu 1997i.

⁴² Cf. , de ex., Drașoveanu 1997f, p. 65.

⁴³ Nu vom mai discuta aici celelalte două principii structuraliste, al opoziției și al neutralizării (cf. Coșeriu 1973/2000, p. 187-195, 197-211), și aceasta, din două motive: opoziția e văzută de Coșeriu drept „manifestare a funcționalității în unitățile de limbă” (*ibidem*, p. 187), iar neutralizarea ca „o importantă restricție în ce privește manifestarea opozițiilor într-o limbă” (*ibidem*, p. 197), ceea ce înseamnă, pe de o parte, că avem de-a face cu realizarea/limitarea acțiunii principiului funcționalității, pe de alta, că o discuție serioasă despre opoziție și neutralizare nu se poate face în termeni generali, ci aplicat la fapte lingvistice particulare.

⁴⁴ De asemenea: „o diferență materială oarecare reprezintă un ‘fapt de limbă’ dacă ea este funcțională în limba respectivă, adică dacă pot să-i corespundă deopotrivă diferențe de semnificat; iar o diferență în conținut reprezintă un fapt de limbă dacă în aceeași limbă îi corespund și diferențe specifice în expresia materială” și: „Cât privește elementele diferențiale ale expresiei și conținutului, acest principiu este valabil mai ales ca normă negativă (importantă în special pentru compararea unor limbi diferite): o diferență materială (chiar constantă) nu trebuie considerată fapt de limbă în sens strict, ci fapt de vorbire (de realizare a limbii) dacă nu implică niciodată diferențe de semnificat. Iar o diferență semantică gândită sau intuită ca atare nu trebuie considerată ca fapt de limbă (distincție proprie limbii sau limbilor în discuție) dacă acesteia nu îi corespunde nici o expresie specifică. Cât

Orice tratare a domeniului gramatical care operează cu o separare (sau chiar ierarhizare) a morfematicului și sintacticului își „trădează” obiectul, dat fiind că se abate de la această regulă primară de structurare internă a limbii⁴⁵.

3.2. De asemenea, insistența lui D. D. Drașoveanu asupra ideii *unicității* funcției sintactice subordonatoare, idee ce dă rezultate analitice corecte pentru mai tot câmpul sintactic al limbii române, mai puțin pentru cazul funcțiilor realizate prin acord adjectival – și chiar când avem de-a face cu acestea din urmă, poate fi reformulată, insistând nu asupra funcției⁴⁶, ci asupra modului ei de realizare –, trebuie, credem, apropiată de *principiul sistematicității*, pe care Coșeriu îl numește o „supoziție rațională” privitoare la „economia funcțională” a limbii⁴⁷. Avem de-a face, altfel spus, cu o *tendință* a oricărei structurări idiomatică, cu un proces care nu se manifestă exhaustiv și cu maximă rigurozitate, dar care poate fi totuși descris de către lingvist ca dominant în sistem.

4. Concluzii

Așa cum am spus-o de la început, lucrarea de față reprezintă mai degrabă o cartare primară decât o evaluare „încheiată”. Tot ceea ce se poate spune de pe acum este că sistemul de analiză sintagmatică D. D. Drașoveanu promite să asigure o excelentă bază pentru demersul lingviștilor participanți la proiectul SIASTRO, și aceasta pentru cel puțin trei motive:

1. sensibilă simplificare practică a sarcinilor legate de construcția analizorului;
2. marea coerență internă a acestei concepții teoretice, una care unifică și uniformizează domeniul – ce se revelează astfel a fi fost doar în aparență neomogen al – gramaticalului;

privește unitățile de limbă, principiul funcționalității e valabil în sens pozitiv: unitățile unei limbi există ca fapte funcționale ale acesteia.” (Coșeriu 1973/2000, p. 160).

⁴⁵ Acest aspect trebuie, la rândul lui, avut de fiecare dată în vedere: este vorba despre structurarea (de formă și conținut) a unei anumite limbi, nu despre vreo „gramatică” supraidiomatică ale cărei categorii s-ar „îmbrăca” doar, în fiecare limbă, într-o haină formală (expresie) diferită. În acest sens, vom avea a ne întreba, spre exemplu, dacă „complementul de timp, de loc” etc. reprezintă categorii „gramaticale ale românei și dacă, în ciuda diferențelor de realizare (în cazul unui termen subordonat substantival, realizare desinențială în „acuzativul timpului” vs prepozițională), avem a le trata drept (câte) o categorie unitară. Am arătat ceva mai sus, discutând problema *unicității*, că D. D. Drașoveanu discută tocmai necesitatea de a revizui lista „funcțiilor sintactice” (vezi, *supra*, nota 31). Aceasta, fiindcă „nu are importanță faptul că anumite semnificate sunt gândite sau se cunosc datorită cunoașterii lucrurilor desemnate: ceea ce contează este dacă limba face sau nu distincția și dacă în fiecare caz există sau nu limite semantice date de limba însăși. Astfel, spaniolii, italienii etc. deosebesc, firește, bunica maternă de cea paternă, dar le desemnează pe ambele cu același cuvânt (*abuella, nonna* etc.), în timp ce suedezii nu numai că le disting în realitatea extralingvistică, ci le diferențiază și lingvistic, numind bunica maternă *mormor* (mama mamei) și pe cea paternă *farmor* (mama tatălui). Dacă, de exemplu, într-o carte în spaniolă se vorbește despre o *bunică*, suedezul care o traduce va trebui, prin urmare, să se întrebe dacă este vorba de bunica maternă sau de cea paternă, iar dacă textul nu o spune deloc, va trebui să se decidă pentru *mormor* sau *farmor*” (Coșeriu 1973/2000, p. 185).

⁴⁶ Ceea ce, așa cum am arătat, ne poate face să revizuim inventarul funcțiilor.

⁴⁷ Vezi, în acest sens, Coșeriu 1973/2000, p. 195-197.

3. importante și fertilele posibilități de „acordare” a acestei teorii parțiale/teritoriale⁴⁸ cu cadrul general al lingvisticii integrale.

BIBLIOGRAFIE

- Coșeriu 1952/2004 = Eugeniu Coșeriu, *Sistem, normă și vorbire*, în *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 9-114.
- Coșeriu 1973/2000 = Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău, Editura Arc, 2000.
- Coșeriu 1976/1978 = Eugenio Coseriu, *Lógica del lenguaje y lógica de la gramática*, în *Gramática. Semántica. Universales*, Madrid, Editura Gredos, 1978, p. 15-49.
- Coșeriu 1988/1992 = Eugenio Coseriu, *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*, Madrid, Editura Gredos, 1992.
- Drașoveanu 1997 = D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
- Drașoveanu 1975 = D. D. Drașoveanu, *Categoriile gramaticale de relație și de opoziție ale limbii române*, în „Cercetări de lingvistică”, XXIII, nr. 2, p. 177-181.
- Drașoveanu 1997a = D. D. Drașoveanu, „Sens relațional” – categoria centrală a sintagmicii, în Drașoveanu 1997, p. 21-34.
- Drașoveanu 1997b = D. D. Drașoveanu, *De la unidimensionalitate la binaritate*, în Drașoveanu, 1997, p. 35-39.
- Drașoveanu 1997c = D. D. Drașoveanu, *Relația – creatorul termenilor*, în Drașoveanu, 1997, p. 40-44.
- Drașoveanu 1997d = D. D. Drașoveanu, *Relația – organizatorul termenilor*, în Drașoveanu, 1997, p. 45-51.
- Drașoveanu 1997e = D. D. Drașoveanu, *Legături sintactice de la stînga la dreapta*, în Drașoveanu, 1997, p. 52-58.
- Drașoveanu 1997f = D. D. Drașoveanu, *O categorie sintactică – unicitatea*, în Drașoveanu, 1997, p. 59-72.
- Drașoveanu 1997g = D. D. Drașoveanu, *Alte antinomii în dihotomia coordonare/subordonare*, în Drașoveanu, 1997, p. 73-77.
- Drașoveanu 1997h = D. D. Drașoveanu, *Categoriile gramaticale de relație ale limbii române*, în Drașoveanu, 1997, p. 78-93.
- Drașoveanu 1997i = D. D. Drașoveanu, *Flectivul pe /vs/ prepoziția pe*, în Drașoveanu, 1997, p. 107-112.
- Drașoveanu 1997j = D. D. Drașoveanu, *Nominativul și acuzativul – schițe sintactice cu adnotări*, în Drașoveanu, 1997, p. 119-130.
- Drașoveanu 1997k = D. D. Drașoveanu, *Predicatul. Definiție. Clasificare – desinențial și intonațional*, în Drașoveanu, 1997, p. 195-208.
- GALR I, II = *Gramatica limbii române*, vol. I, *Cuvântul*, vol. II, *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Saussure 1998 = Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, Iași, Editura Polirom, 1998.
- Tămăianu-Morita 2008 = Emma Tămăianu-Morita, *Tipologia sintagmelor în modelul D. D. Drașoveanu. Posibile aplicații în proiectul SIASTRO*, *supra*, p. 137-150.
- D. Vilcu 2008 = Dina Vilcu, *Conceptul de relație în opera gramaticală a lui D. D. Drașoveanu*, *supra*, p. 127-135.

⁴⁸ În sensul raportării ei la un subdomeniu (cel al limbii funcționale) al uneia (cea idiomatică) dintre cele trei competențe coșeriene. Pentru distincția, în domeniul-obiect, între tipurile de cunoaștere intuitivă (elocutională, idiomatică, expresivă), de conținut (designat, semnificat, sens) și, în domeniul-știință, între „lingvisticele” designațională, semnificațională și a sensului, vezi, de ex., Coșeriu 1988/1992.

THEORETICAL PRELIMINARIES TO THE GRAMMATICAL ANALYSIS
IN *SIASTRO* PROJECT. SYNTAGMIC LEVEL

(Abstract)

This study is to be correlated with the ones (also presented in this volume) of my colleagues Emma Tămăianu-Morita and Dina Vîlcu. It outlines three important ways in which the *SIASTRO* project could be developed on the basis of the grammar proposed by D. D. Draşoveanu. The first dimension regards the practical advantages brought by this system of analysis. The second one is theoretical, presenting the definition of a single (and fully unitary) grammatical level of language - the syntagmic level. Finally, a meta-theoretical problem is discussed: the compatibility between the above-mentioned grammar and Integral Linguistics.

Universitatea „Babeş-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

DINA VÎLCU

CONCEPTUL DE RELAȚIE ÎN OPERA
GRAMATICALĂ A LUI D. D. DRAȘOVEANU

Lucrarea de față reflectă rezultatele parțiale ale cercetării desfășurate în cadrul proiectului *SIASTRO*¹, al cărui scop este crearea unui sistem informatic capabil să identifice sintagmele dintr-un text. Complexitatea acestui program o depășește pe aceea a unui dicționar, nivelul sintactic fiind, în acest caz, și el implicat. Am realizat că va fi necesară o structurare extrem de complexă a relațiilor intra- și interpropoziționale, astfel încât programul să poată acoperi toate, sau cel puțin cât mai multe dintre conexiunile ce stau la baza sintagmelor. În acest scop, echipa care lucrează la proiect a evaluat teoriile gramaticale aplicate, unitar sau nu, conștient sau nu, în cazul limbii române, încercând să decidă utilizarea uneia dintre ele sau combinarea mai multora.

Fără a trece aici în revistă (altfel decât ca termeni ai unor comparații cu alternativa propusă de noi²) toate teoriile posibil de aplicat în acest proiect, vom insista asupra celei pentru care, în cele din urmă, am optat³. Este vorba de sistemul gramatical conceput de către profesorul D. D. Draşoveanu.

Premise principiale și conceptuale

1. Profesorul D. D. Draşoveanu și-a situat sistemul gramatical într-un cadru teoretic din care se desprinde, inițial, ideea referitoare la nivelul limbii, nivel căruia îi aparțin flexivele și conectivele, generatoare ale sintagmelor. E pusă în discuție aici însăși relația dintre morfologie și sintaxă, niveluri atent diferențiate, în general, în cadrul gramaticii⁴. În urma unei temeinice argumentații, ale cărei puncte nu e locul să fie prezentate aici⁵, D. D. Draşoveanu consideră morfologia și sintaxa drept „componente ale aceleiași întreg”⁶.

Consecințele directe ale acestei restructurări sunt:

¹ Sistem informatic pentru analiza sintagmatică a textelor în limba română. Fundamentare teoretică și implementare – *SIASTRO*, grant CEEX, Modulul I, Proiecte de cercetare-dezvoltare complexe, contract nr. 86. Vezi *infra*, articolul Emmei Tămăianu-Morita.

² Lucrarea de față e conectată în special cu cele ale lui Cornel Vîlcu (vezi *supra*) și Emma Tămăianu-Morita (vezi *infra*).

³ Desigur, soluția propusă de noi este, încă, o ipoteză de lucru. Am sesizat, pentru început, potențialul acestei teorii, am făcut deja câteva teste practice, însă rămâne, deocamdată, de văzut, dacă va fi posibilă aplicarea ei ca atare sau va fi nevoie (foarte probabil) de ajustări și adăugiri.

⁴ Vezi, de exemplu, GALR I, p. 1-3, cu precizările de rigoare – în sensul unor conexiuni care se fac, totuși, între cele două niveluri – la nivel morfologic subliniindu-se posibilitățile combinatorii ale lexemelor; GALR II, p. 7-10; Bejan 1995, p. 5-6.

⁵ Vezi, spre exemplu, Draşoveanu 1997a, p. 23-25; vezi, de asemenea, prezentarea făcută de C. Vîlcu în prezentul volum.

a) *Flectivul*⁷ este o expresie al cărei conținut corespunzător este *sensul relațional*. Este evitată, astfel, ruperea expresiei de conținut⁸, care intervine atunci când situăm nivelul morfologic dedesubtul celui sintactic. O consecință a revizuirii raportului dintre expresie și conținut în cuvintele/morfemele ce creează relații în interiorul sintagmelor este situarea conectivului pe același palier cu flectivul. Statutul lor este egalizat prin funcția pe care ambele clase o au, aceea de a crea relații sintagmice. Divizarea *morfologie* vs *sintaxă* e contrazisă, astfel, și de faptul că, dacă morfologia își arogă ca obiect de studiu flectivele, conectivele ar trebui să revină, cu expresie și conținut, sintaxei. Se știe, însă, foarte bine, că nu acesta este cazul, din moment ce sintaxa are ca obiect atât ceea ce se realizează prin conective, cât și ceea ce se realizează prin flective (subiect, complement direct, atribut genitival etc.)⁹.

b) O altă categorie de argumente ce susțin nediferențierea morfologiei față de sintaxă este de natură lexicală. Un clasic exemplu al profesorului Drașoveanu este egalitatea dintre sintagmele *solzii peștilor* și *solzii la pești*, în care sensul relațional este același: posesia – exprimat prin flectiv în primul caz și prin conectiv în al doilea.

Nivelul obținut prin unificarea domeniilor morfologic și sintactic este numit **nivel sintagmic**, iar unitățile lui sunt partea de propoziție, propoziția și fraza¹⁰.

Nu în ultimul rând, un spor de credibilitate, din punctul nostru de vedere, este dat acestui principiu de confirmarea, la nivel macroteoretic, venită din integralismul lingvistic inițiat de către Eugeniu Coșeriu, o doctrină la care subscriem, situându-ne munca de cercetare în perspectiva sa. Astfel, E. Coșeriu afirmă că o limitare a sintaxei la combinații de ordin superior (propoziții și fraze) nu e oportună, specificând că gramatica trebuie să fie în același timp morfologie și sintaxă, altfel ea neputând fi nici morfologie, nici sintaxă. E. Coșeriu propune, în schimb, o împărțire a gramaticii în *constituțională*, *funcțională* și *relațională*, aceasta din urmă studiind relațiile între paradigme distincte prin care sunt exprimate funcții designative analoge¹¹.

Revenind la proiectul nostru, considerăm că situarea sintagmelor intra- și interpropoziționale la același nivel, ca și acordarea unui statut egal, din punct de vedere funcțional, flectivelor și conectivelor, sunt factori ce pot ajuta programul să „înțeleagă” unitar relațiile pe care le are de identificat și analizat.

⁷ În ceea ce privește noile conotații atribuite de autor acestui termen, vezi Drașoveanu 1997a, p. 23-24.

⁸ Pentru precizări, dar și excepții, vezi Drașoveanu 1997a, p. 26-27.

⁹ Cf. Drașoveanu 1997a, p. 26.

¹⁰ Vezi Drașoveanu 1997a, p. 31-34.

¹¹ Vezi Coșeriu 1971/1978, p. 131-133; vezi de asemenea, Coșeriu 1973/2000, p. 227-232. Nu e indicată o apropiere forțată a celor două teorii, perspectivele care stau la baza lor având, totuși, putine similitudini și vizând dimensiuni diferite ale analizei gramaticale. Tocmai datorită (și în ciuda)

2. În raport direct cu premisa de sub punctul 1 se situează conceptul de **sintagmă**. Sintagma e definită drept „categorie nu inferioară propoziției, ci superioară acesteia, ca una, mai generală, care se manifestă și ca propoziție, și ca frază, și ca ea însăși”¹². Ea este, de fapt, produsul ce rezultă atunci când sensul relațional (în calitate de conținut) și flectivul de relație sau conectivul (ca expresie) sunt activate în combinațiile dintre termeni¹³.

3. Un ultim punct al acestei prime părți se referă la statutul aparte pe care îl au sintagmele coordonative – o posibilă problemă pentru programul nostru. Este adevărat că **Rc** (relația coordonantă) și **Rs** (relația subordonantă) sunt particularizări ale aceluiași general, **R** (relația), manifestând, deopotrivă, sensul relațional și împărțind structura **T-R-T**¹⁴; problema noastră ar putea decurge din aceea că, în timp ce ne bazăm pe faptul că un termen subordonat își va căuta întotdeauna regentul, va trebui să rezolvăm chestiunea orientării termenilor coordonați unul față de celălalt și să furnizăm programului criteriile pe baza cărora relațiile dintre ei vor putea fi identificate. Asupra acestor diferențe voi reveni, însă, mai jos.

Relația – conceptul central al sistemului gramatical drașovenian

Statutul relației, așa cum este el prezentat în subtitlul de mai sus, poate fi ușor demonstrat, chiar și numai prin faptul că articole întregi i-au fost dedicate de către profesorul Drașoveanu, iar titlurile acestora vorbesc de la sine: „*Sens relațional*” – categoria **centrală a sintagmicii**, *Relația – creatorul termenilor*, *Relația – organizatorul termenilor*. Prin calitățile evidențiate grafic mai sus, relația devine mobilul care antrenează o reorganizare completă a gramaticii limbii române. Vor fi prezentați mai jos factorii determinanți ai acestei transformări.

1. Relația este văzută ca o unitate prezentă în lanțul vorbirii cu expresie (**eR**) și conținut (**cR**), la fel ca în cazul unităților lexematice.

a) **Expresia** este „asigurată” prin ceea ce D. D. Drașoveanu numește **relatem**, acest termen acoperind atât flectivele de relație¹⁵, cât și conectivele, situate pentru prima oară la același nivel. Se insistă asupra posibilității ca flectivele să fie și ele diferențiate față de termenul subordonat (**Ts**) cu care sunt combinate, în ciuda opiniei generale că în aceste cazuri este vorba de o „combinație directă”.

¹² Drașoveanu 1997a, p. 21, nota 1.

¹³ Deși conceptul de **sintagmă**, ca și acela de **nivel sintagmic** sunt cruciale pentru teoria lui D. D. Drașoveanu și în strânsă legătură cu subiectul propriu-zis al prezentei lucrări, nu voi insista aici asupra lor, trimițând, din nou, la lucrarea lui C. Vîlcu (vezi *supra*).

¹⁴ Cf. Drașoveanu 1997d, p. 50-51.

¹⁵ Flectivele sunt diferențiate de rădăcină și de afixele derivate și inventariate după cum urmează: (1) desinențele, (2) sufixele flexionale, (3) alternanțele, (4) accentul (*cântă/cântă*), (5) *pe* al acuzativului genului personal, (6) *să* al conjunctivului, (7) topica (atunci când, în absența flectivului *ne*, deosebeste acuzativul de nominativ), (8) articolul (*hotărât și nehotărât*) ca realizator al

Astfel, în sintagma *casa vecinului*, flectivul *-lui* poate fi indicat cu ușurință ca entitate purtătoare a sensului relațional de *posesie*. În cazul juxtapunerii însă, expresia nu există, lipsa acesteia fiind suplinită de către vorbitor prin cea mai apropiată asociere a sensurilor lexicale (**cL**)¹⁶.

b) **Conținutul** relației este constituit de *sensurile relaționale*, definite de către D. D. Drașoveanu ca „*acele sensuri care pun în anumite antinomii (obiect posedat – posesor, acțiune – autor etc. etc.) altele două, nerelaționale*” (s.a.)¹⁷. Spre exemplu, într-o construcție de genul *A fiindcă B*, „fiindcă” (**cR**) este cel care ne spune că necunoscuta lexicală *B* (**cL**) este „cauza” (**cTs**) cunoscută¹⁸. În lipsa relației, cei doi termeni nu „fac sens” împreună, raportul dintre ei putând fi de aproape orice altă natură (succesiune temporală, scop, concesie, adversitate, consecință etc.).

2. Relația nu este rezultatul prezenței termenilor, ci, dimpotrivă, este ea însăși **creatorul** termenilor. D.D. Drașoveanu susține această afirmație printr-un lanț demonstrativ ce presupune: identificarea lui **R**, desprinderea sa de un anumit **T**, iar apoi dovedirea faptului că, dintre cele trei sensuri gramaticale identificate: **cTr**, **cTs**, **cRs**, singurul care se află în solidaritate cu un segment de expresie este **cRs**, lui **cTr** și **cTs** nerevenindu-le vreunul. Conținutul termenilor nu face decât să dubleze conținutul lexical.

3. Fiecare sintagmă are doi termeni, însă **R** nu poate fi decât unul, și, de aceea numai o dată marcat. Această afirmație este exemplificată prin însăși relația subiectului cu predicatul, în care **Rs** se realizează exclusiv prin flectivul de acord verbal, nu și prin flectivul de nominativ – acesta este doar condiția contractării în sintagmă a lexemului substantiv sau pronume ca termen regent¹⁹.

4. Relația este autonomă, iar această autonomie se demonstrează prin faptul că **cR** exclude anumite conținuturi lexicale (**cL**). Se evită, astfel, incompatibilități și pleonasm care pot apărea la întâlnirea dintre **cR** și **cL** (ex. locul **când...**, a se preta **pe...**, **către** direcția..., **pentru** scopul ...) ²⁰.

Relații coordonante vs relații subordonante

Oricâtă omogenitate în sistem s-ar obține prin tratarea relației așa cum a prezentat-o D. D. Drașoveanu, diferențele dintre relațiile coordonante și cele subordonante sunt evidente și imposibil de îndepărtat. D. D. Drașoveanu face el însuși o inventariere a lor în două dintre articolele sale. Pentru proiectul nostru, aceste diferențe au o importanță specială, ele putându-se constitui, uneori, în

probleme pe care programul le-ar putea întâmpina în identificarea corectă a sintagmelor. Am încercat, mai jos, o sistematizare a acestor diferențe, însoțită de unele observații²¹.

Este important de specificat, înainte de a trece la listarea acestor diferențe, că ele sunt „moduri de manifestare ale aceluiași factor cauză – relația – care se arată astfel ca organizator al termenilor. De aceea, fundamentul care unește cele două categorii, coordonarea și subordonarea, *criteriul* după care clasificarea le are ca rezultat îl considerăm a fi *modul cum relația organizează termenii*” (s.a.)²².

Nr.	Rc	Rs	Observații
1.	Generează bilateral omisibilitatea.	Generează unilateral omisibilitatea.	În timp ce, evident, pentru Rs această caracteristică nu pune nicio problemă, absența lui Rs implicând absența lui Ts și invers, în cazul unui Rc , prezența lui eRc ar conduce, automat, programul la obligativitatea de a căuta două „părți de propoziție” (inclusiv predicate) de aceeași natură, rezultatul fiind identificarea unei sintagme coordonative.
2.	Nu este în aderență cu amândoi termenii, ci se află la egală distanță de Ta și Tp .	Se află în aderență cu unul dintre termeni, acela considerat Ts , fără ca prin aceasta R să piardă din autonomie.	Indiferent dacă Rs este aglutinat cu Ts sau nu, adică indiferent dacă el este un flectiv sau un conectiv, la identificarea unui Rs + Ts , programul va fi obligat să caute un Tr , acesta din urmă având, deci, un rol pasiv, iar Ts fiind termenul activ.
3.	Nu au regim.	Au regim.	Regimul implică o dominare, acest lucru însemnând că Rs îl domină pe Ts , în vreme ce Rc nu domină nici pe Ta , nici pe Tp . Rs impune categorii lui Ts , cu excepția unor cazuri, de exemplu cel al adverbului (<i>omul de acolo – acolo</i> fiind adverb, nu are categoria gramaticală a cazului). La nivelul întregii sintagme, Tr domină grupul Rs-Ts , iar în interiorul grupului, Rs îl domină pe Ts .

¹⁶ Cf. Drașoveanu 1997c, p. 40-41.

¹⁷ Drașoveanu 1997a, p. 22.

¹⁸ Cf. Drașoveanu 1997c, p. 42.

¹⁹ Cf. Drașoveanu 1997c, p. 43.

²⁰ Cf. Drașoveanu 1997c, p. 43. Consecințele autonomizării relației au o implicare cu adevărat pozitivă în proiectul nostru, fiind posibilă o tratare mai omogenă a sintagmelor prin reducerea

²¹ Tabelul prezentat se bazează în special pe două dintre articolele lui D. D. Drașoveanu: *Relația – organizatorul termenilor* (Drașoveanu 1997d) și *Alte antinomii în dihotomia coordonare/subordonare* (Drașoveanu 1997g). Chiar dacă în articolele mai sus menționate sunt listate șapte, respectiv patru, astfel de diferențe, am considerat că ele pot fi reduse la opt trăsături dihotomice fundamentale, în care am inclus, uneori, caracteristici pe care le-am găsit strâns relaționate, de aceeași natură sau cu aceleași consecințe pentru sistemul redat aici.

4.	Ta și Tp nu sunt unul altuia funcții; Re este doar un asociator a doi T .	Grupul Rs – Ts reprezintă o funcție (selectează un Tr); Rs este contractant al unui Tr .	Cel care generează calitatea de funcție a grupului este Rs . Reiese din nou calitatea de termen activ a lui Ts . Valențele lui Ts sunt active, în vreme ce ale lui Tr sunt latente, iar din mai multe, una sau câte una este actualizată de către cele active.
5.	Re interpropoziționali cunosc transmisibilitatea din poziția inițială, interpropozițională, într-una intrapropozițională.	Rs interpropoziționali sunt netransmisibili, pentru că nu se pot detașa de Ts .	Transmisibilitatea Re interpropoziționali la nivel intrapropozițional este un argument în plus pentru considerarea propoziției și a frazei ca subspecii ale sintagmei. Această constatare nu se aplică și relațiilor subordonative, Rs nefiind transmisibili intrapropozițional. Se pune întrebarea, totuși, care e legătura între partea de propoziție și subordonata corespunzătoare (ex. complementul direct și completiva directă). Dacă din punctul de vedere al teoriilor gramaticale clasice ambele (complementul direct și completiva directă) satisfac valența verbului tranzitiv, cum am putea explica, adoptând punctul de vedere din care grupul Rs – Ts selectează Tr , faptul că o conjuncție precum că și cazul acuzativ selectează același Tr ? Va trebui, pentru aceasta, să recurgem la implicarea Tr în explicație, utilizând definiția funcției, dată de D. D. Drașoveanu ca „grupul Rs + Ts sau ceea ce actualizează o valență pasivă a unui Tr ” (Drașoveanu 1997, p. 75; s.n.). La nivel teoretic, deci, va trebui să apelăm, pentru a explica această coincidență, la premisele sistemelor gramaticale clasice, care dau preeminență termenului regent, rămânând posibilitatea, la nivel practic, în ceea ce privește programul nostru, să aplicăm principiul care statuează selectarea de către grupul Rs – Ts a unui Tr .
6.	Transmisibilitatea lui Re înseamnă multiplicitate (ex. subiect multiplu).	Rs se caracterizează prin unicitate , definită drept imposibilitatea existenței, în	Unicitatea este recunoscută ca o caracteristică problematică de însuși D. D. Drașoveanu, care dedică acestei dezbateri un articol întreg, abordând-o, de asemenea, în alte scrieri ale sale.

		<i>Tr, a unui al doilea grup Rs – Ts, în care Rs să fie identic cu unul dat.</i>	reale, dar nu foarte clar specificate (de exemplu, ea nu se aplică în cazul adjectivelor). În ce privește proiectul nostru, ar fi un avantaj considerabil dacă această caracteristică s-ar putea aplica. Credem, însă, că excepțiile ar fi prea numeroase pentru a putea fi rezolvate printr-o listare a lor, de exemplu, drept pentru care ea nu va fi încadrată, probabil, în baza teoretică a programului nostru.
7.	Nu stabilește direcție.	Stabilește direcție.	Re propagă cei doi cT bilateral, în timp ce Rs propagă, unilateral, un singur cT și anume spre Ts , pe care cT îl dublează, îl „încarcă”. Cu foarte puține excepții, discutate de către D. D. Drașoveanu în articole separate, Rs joncțional îl leagă pe Ts de la dreapta la stânga, indiferent dacă topica elementelor structurii este Tr – Rs – Ts sau este Rs – Ts – Tr . Considerăm că direcția specificată a legăturii este un element în plus de organizare și sistematizare, pe care programul nostru l-ar putea folosi, el având de găsit, atunci când identifică un Rs , un Ts în stânga lui (cazul conectivelor) sau în dreapta lui (cazul flectivelor).
8.	Permite inversarea termenilor.	Nu permite inversarea termenilor.	În afară de cazul în care termenii sunt în succedență (temporală), precum într-o sintagmă de genul <i>s-a dus și s-a întors</i> , Re nu impune o ordine a termenilor. Se poate spune: <i>nu e soare, dar e bine</i> , sau <i>e bine, dar nu e soare</i> . Chiar dacă sintagmele pot fi interpretate de către vorbitor/ascultător în moduri diferite, ele sunt perfect „egale” din punct de vedere gramatical. Rs nu permite astfel de inversări din motive de logică sau pentru că ele ar schimba sensul lui R . Există și aici excepții. Ele privesc inversiunea temporală (<i>se însera când am ajuns</i>) și cea numită de către profesorul Drașoveanu concesivă (<i>a încercat, numai că n-a reușit – deși a încercat</i> [situația concesivă]).

BIBLIOGRAFIE

- Coșeriu 1971/1978 = Eugenio Coseriu, *Semántica y gramática*, în *Gramática. Semántica. Universales. Estudios de lingüística funcional*, Madrid, Editura Gredos, 1978, p. 128-147.
- Coșeriu 1973/2000 = Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău, Editura Arc, 2000.
- Drașoveanu 1975 = D. D. Drașoveanu, *Categoriile gramaticale de relație și de opoziție ale limbii române*, în „Cercetări de lingvistică”, XXIII, nr. 2, p. 177-181.
- Drașoveanu 1997 = D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
- Drașoveanu 1997a = D. D. Drașoveanu, „Sens relațional” – categoria centrală a sintagmicii, în Drașoveanu 1997, p. 21-34.
- Drașoveanu 1997b = D. D. Drașoveanu, *De la unidimensionalitate la binaritate*, în Drașoveanu 1997, p. 35-39.
- Drașoveanu 1997c = D. D. Drașoveanu, *Relația - creatorul termenilor*, în Drașoveanu 1997, p. 40-44.
- Drașoveanu 1997d = D. D. Drașoveanu, *Relația - organizatorul termenilor*, în Drașoveanu 1997, p. 45-51.
- Drașoveanu 1997e = D. D. Drașoveanu, *Legături sintactice de la stînga la dreapta*, în Drașoveanu 1997, p. 52-58.
- Drașoveanu 1997f = D. D. Drașoveanu, *O categorie sintactică - unicitatea*, în Drașoveanu 1997, p. 59-72.
- Drașoveanu 1997g = D. D. Drașoveanu, *Alte antinomii în dihotomia coordonare/ subordonare*, în Drașoveanu 1997, p. 73-77.
- Drașoveanu 1997h = D. D. Drașoveanu, *Categoriile gramaticale de relație ale limbii române*, în Drașoveanu 1997, p. 78-93.
- Drașoveanu 1997i = D. D. Drașoveanu, *Flectivul pe vs prepoziția pe*, în Drașoveanu 1997, p. 107-112.
- Drașoveanu 1997j = D. D. Drașoveanu, *Nominativul și acuzativul – schițe sintactice cu adnotări*, în Drașoveanu 1997, p. 119-130.
- GALR I, II = *Gramatica limbii române*, vol. I, *Cuvântul*, vol. II, *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Tămăianu-Morita 2008 = Emma Tămăianu-Morita, *Tipologia sintagmelor în modelul D. D. Drașoveanu. Posibile aplicații în proiectul SIASTRO*, supra, p. 137-150.
- Vîlcu C. 2008 = Cornel Vîlcu, *Preliminarii teoretice la analiza gramaticală în proiectul SIASTRO*, supra, p. 117-126.

LISTA ABREVIERILOR

T – termen

Tr – termen regent

Ts – termen subordonat

cTr – conținutul termenului regent

cTs – conținutul termenului subordonat

Ta – termen antepus

Tp – termen postpus

cL – conținut lexical

R – relație

Rc – relație coordonantă

Rs – relație subordonantă

cR – conținutul relației (sensul relațional)

cRc – conținutul relației coordonante

cRs – conținutul relației subordonante

cR – conținutul relației

eR – expresia relației

eRc – expresia relației coordonante

eRs – expresia relației subordonante

THE CONCEPT OF RELATION IN D. D. DRAȘOVEANU'S
GRAMMAR WORK

(Abstract)

This study is focused on the concept of *relation* elaborated by professor D. D. Drașoveanu as a central, essential concept, the core of his grammar system. The general considerations treating the theoretical premises and the central terms of Drașoveanu's grammar are followed by the presentation of the concept of *relation*, with its specific connotations as part of this grammar system. The last part of the study shows the differences between the coordonating and the subordonating relations, an aspect which is extremely relevant for the project this study is part of (*SIASTRO*).

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

TIPOLOGIA SINTAGMELOR ÎN MODELUL D. D. DRAȘOVEANU. POSIBILE APLICAȚII ÎN PROIECTUL *SIASTRO*

1. Considerații preliminare: proiectul *SIASTRO*

Lucrarea de față se înscrie în cadrul unei cercetări mai ample, și anume proiectul *Sistem informatic pentru analiza sintagmatică a textelor în limba română. Fundamentare teoretică și implementare – SIASTRO*, pe care îl conducem¹. Realizat de un consorțiu format din patru parteneri (Universitatea „Babeș-Bolyai” – coordonator, S.C. Software ITC S.A. Cluj, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca și Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”), proiectul *SIASTRO* are trei obiective principale²:

(1) Realizarea unui *sistem lexico-gramatical*, format din următoarele componente:

(i) un lexicon cu intrări corespunzătoare cuvintelor limbii române, care conțin o serie de informații necesare tratării informatice a textelor;

(ii) proceduri de analiză lexico-morfologică;

(iii) interfețele grafice corespunzătoare.

(2) Modelarea analizei sintactice în vederea proiectării și implementării unui *analizor sintagmatic*, care identifică și analizează sintagmele nominale, verbale, adjectivale și adverbiale.

(3) O primă aplicație practică a analizorului sintagmatic: proiectarea și implementarea unui *sistem de extragere a termenilor* dintr-un corpus de texte aparținând unui domeniu specializat. Acest sistem va fi compus, la rândul său, din următoarele elemente:

(a) o componentă de identificare a sintagmelor care pot constitui termeni (candidații de termeni);

(b) o bază de date terminologică în care se înscriu termenii validați de utilizator;

¹ Proiectul este finanțat printr-un grant CEEX Modulul I, Proiecte de cercetare-dezvoltare complexe, contract nr. 86 CEEX-II-03/31.07.2006 (august 2006 – august 2008), director de proiect Conf. Dr. Emma Tămăianu-Morita.

² Pentru o prezentare detaliată a coordonatelor principale ale proiectului, vezi Tămăianu-Morita, Cherata & Vilcu 2006-2007.

(c) o componentă care realizează funcția de concordanță pentru sintagmele identificate, astfel încât, pentru fiecare candidat de termen, să poată fi stabilite contextele de apariție, de multe ori necesare utilizatorului pentru a confirma/infirma calitatea de termen;

(d) o interfață care să permită utilizatorului comunicarea cu sistemul.

Analizorul sintagmatic este central între cele trei componente principale vizate prin proiectul SIASTRO. Pe de o parte, informațiile conținute în lexicon trebuie să fie cele relevante pentru realizarea analizorului, analiza lexico-morfologică a fiecărui cuvânt ocurent într-un text oferind baza analizei sintagmatice. Pe de altă parte, rezultatele analizei sintagmatice sunt preluate de componenta de extragere terminologică, iar tipurile de sintagme analizate sunt particularizate în formele care constituie structura posibililor termeni în limba română³. Pentru a verifica funcționalitatea sistemului creat, se va alege în primă instanță un anumit domeniu de specialitate, pentru ca un corpus textual din respectivul domeniu să facă obiectul analizei lexico-morfologice și sintagmatice.

2. Baza analizei sintagmatice în modelul D. D. Drașoveanu: nivelul «sintagmic»

Conceptele fundamentale ale modelului gramatical elaborat de regretatul profesor clujean D. D. Drașoveanu sunt trecute în revistă și dezbătute de Cornel Vilcu (2008) și Dina Vilcu (2008) în lucrările incluse în prezentul volum. Prima contribuție (C. Vilcu) se focalizează asupra premiselor teoretice pentru descrierea funcțională a sintagmelor limbii române, cu justificarea autonomiei și omogenității funcționale a nivelului „sintagmic”. A doua contribuție (D. Vilcu) explorează însuși conceptul de *relație* la D. D. Drașoveanu, urmărind în detaliu argumentarea tezei că „relația este creatorul termenilor”, cu alte cuvinte că semnificatul relațional este cel care generează „conținutul calității de termen” și, prin aceasta, creează și definește *sintagma* ca atare (T – R – T). Ambele studii examinează modelul lui D. D. Drașoveanu din perspectiva relevanței sale teoretice și aplicative pentru cel de-al doilea obiectiv al proiectului SIASTRO, și anume modelarea analizei sintagmatice. Considerațiile care urmează se înscriu în continuitate față de demersul colegilor noștri, ca un al treilea pas pe traiectul valorizării acestei teorii sintactice, centrându-se asupra elementelor pe care tipologia sintagmelor limbii române, așa cum rezultă ea din modelul Drașoveanu, le poate oferi în beneficiul demersului de proiectare a analizorului sintagmatic automat.

Vom începe prin a rezuma tezele de importanță directă pentru tema noastră.

Nivelul de structurare idiomatice superior celui lexemic este numit de D. D. Drașoveanu, începând cu 1991, nivel *sintagmic*, iar anterior acestei date, pur

³ Vezi discuția detaliată întreprinsă de Cherata & Mihăescu (2007).

și simplu, „nivel gramatical”, termen menit să reflecte unitatea funcțională a unei părți a „morfologiei” (și anume partea care privește categoriile „de relație”) cu sintaxa⁴.

Așa cum o demonstrează Cornel Vilcu (2008), și cum am susținut și noi în repetate rânduri, viziunea este convergentă cu modul în care domeniul sintaxei este redefinit în lingvistica idiomatice funcționalistă coșeriană⁵. Se impune să precizăm că D. D. Drașoveanu și-a construit teoria sintactică independent de sursele coșeriene⁶ și cu focalizare declarată asupra limbii române, circumstanțiată prin unele paralelisme structurale și funcționale cu limbile latină și franceză. Coincidența rezultatelor sale cu viziunea coșeriană, plasată de la bun început la palierul epistemic al gramaticii generale, nu face decât să susțină, odată în plus, validitatea și fertilitatea cadrului conceptual avansat de Drașoveanu și în calitate de model gramatical general⁷.

După cum am indicat mai sus, termenul de nivel „sintagmic” apare pentru prima dată, într-un text publicat, în 1991, și anume într-o notă la termenul „paradigmatic”:

„Sunt necesare, alături de *paradigmatic* și *sintagmatic*, două adjective care să derive de la *paradigmă*, respectiv *sintagmă*; aceste adjective ar putea fi *paradigmatic* și *sintagmic*. Tămăianu [1990], 3.1.1., motivând prin modelele *fonemic*, *lexemic*, îl utilizează pe *sintagmic*.” (Drașoveanu 1991, p. 36, nota 5).

Paragraful la care se face referire este cuprins într-o lucrare privind schemele configuraționale în textul poetic, scheme pe care le-am definit ca entități semnificaționale (și nu ca entități designaționale), pe baza conceptului de *sintagmă* din modelul Drașoveanu, privit în latura sa de conținut (cT – cR – cT):

„[...] ideea că singura unitate supralexemică aparținând sistemului limbii este *sintagma*, teză demonstrată de Drașoveanu (1976, vezi mai ales p. 158-160). *Sintagma* constituie unitatea specifică a unicului nivel supralexemic al limbii, cel *sintagmic*, nivel unde găsim, codificate și fixate în relateme, toate *relațiile* posibile într-o limbă dată. Deoarece relatemele, înțeles drept solidaritate conținut-expresie, constituie nucleul sintagmei (Drașoveanu 1977), aceasta reprezintă o unitate sintactică în sens strict, adică se particularizează și se descrie prin realizările relatemului (ex. *sintagmă* prin acord adjectival, *sintagmă* prin flexiune casuală).” (Tămăianu 1990, p. 194).

Termenul „sintagmic” ni s-a impus în mod firesc, la momentul respectiv, drept cel mai apropiat de esența nivelului structurării relaționale, răspunsul de la sine evident la căutarea de către D. D. Drașoveanu a unui termen în acord cu

⁴ Vezi de ex. Drașoveanu 1976, p. 158-162. Pentru distincția conceptuală *categorii de relație* vs *categorii de opoziție* și aplicarea ei la sistemul gramatical al limbii române, vezi Drașoveanu 1975.

⁵ O sinteză este cuprinsă în Coșeriu 1989, în special secțiunea 3.

⁶ De altfel, și din punct de vedere temporal, elaborarea celor două teorii la care ne referim se situează în concomitență, pe un interval de câteva decenii, începând cu anii 1960. La D. D. Drașoveanu, sistematizarea finală este cuprinsă în volumul *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, publicat în 1997.

⁷ Argumente faptice și ilustrări se aduc în Tămăianu-Morita 2004 și 2006, prin descrieri funcționale ale sistemului limbii japoneze utilizând modelul Drașoveanu.

realitatea lingvistică pe care o definise – a unui termen mai transparent decât cel de „gramatem”.

Relația sintactică are drept conținut specific semnificatul relațional⁸, iar drept purtător „relatemul”. În concordanță cu termenul anterior, cel de nivel „gramatical”, această unitate funcțională apare în studiile din anii '70 și '80 sub forma de „gramatem”, reunind, ca elemente de expresie, *morfemele (flectivele) de relație și conectivele* (Drașoveanu 1975, p. 68; 1976, p. 158). Cele două tipuri de „gramateme” corespund procedeele relaționale de flexiune și acord, pe de o parte, respectiv joncțiune, pe de altă parte. Una dintre cele mai cunoscute aplicații ale acestei disocieri (și reuniri!, tocmai prin evidențierea finalității unitare a celor două tipuri de entități lingvistice) o reprezintă clasificarea cazurilor după funcționalitatea lor⁹, în:

- (i) caz de ordinul 1 – cazul care este el însuși generator de funcție;
- (ii) caz de ordinul 2 – cazul angajat prin acord;
- (iii) caz de ordinul 3 – cazul impus de prepoziție, așadar fără contribuție proprie la generarea funcției.

Centrale în modelul Drașoveanu sunt teza binarității tuturor sintagmelor, inclusiv a celor interpropoziționale (Drașoveanu 1968, p. 22; 1971, p. 331; 1973, p. 274-275; 1976, p. 160-161; 1978b, p. 179-180) și teza că *sintagmele se definesc nu după identitatea lexico-morfologică a termenilor, ci după natura relației care le generează* (Drașoveanu 1977). Tipologia relatemelor este, așadar, cea care fundamentează, pe cale de consecință, tipologia sintagmelor în modelul Drașoveanu.

3. Tipurile de relateme subordonante (Rs) intrapropoziționale

La palierul intrapropozițional, procedeele relaționale active sunt **flexiunea, acordul, joncțiunea și juxtapunerea**. Orice sintagmă va fi construită, așadar, printr-unul dintre aceste procedee și va putea fi recunoscută tocmai în virtutea lor.

Tipurile de relateme subordonante intrapropoziționale au fost sistematizate de sintacticianul clujean într-un tablou general care, după câte știm, nu apare ca atare în studiile sale publicate. El a constituit însă coloana vertebrală a cursurilor sale de sintaxă susținute la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai”. Corelând două variante succesive ale tratării acestei problematici în cursurile din perioada 1988-1994, la care am asistat, am reconstituit acest tablou, în forma prezentată mai jos (*Tabloul 1*).

Tabloul are caracter de completitudine, el reprezentând, cu alte cuvinte, *sistemul relațiilor subordonante intrapropoziționale* în varianta exemplară a limbii române contemporane. Faptul este extrem de important din unghiul proiectării unui analizor sintagmatic automat: orice sintagmă este generată de relatemul său, iar relatemul său se va regăsi cu necesitate printre cele 25 de situații din sistematizarea următoare.

⁸ La Drașoveanu termenul de „sens” relațional se referă la un tip de conținut specific structurării idiomatice. De aceea, în perspectiva lingvisticii integrale fundamentate de Eugeniu Coșeriu, pe care o asumăm drept cadru general al tuturor investigațiilor noastre, preferăm termenul de „semnificat”, pentru a-l diferenția de „sens” în calitate de conținut specific planului textual.

⁹ „[...] felul cum se grupează cazurile în generarea funcțiilor” (Drașoveanu 1969, p. 77).

Tabloul Relațiilor Subordonante (Rs) Intrapropoziționale

ACORD	VERBAL	1. Pers. 2 (+ Nr. 2)	
	ADJECTIVAL	Adjectiv	2. N2
3. Ac2			
4. D2 + G2			
Participiu-verb		5. N2	
		6. Ac2	
		7. D2 + G2	
FLEXIUNE	CAZUALĂ	Caz 1'	8. N1'
			9. Ac1' +/- pe
			10. D1'
		Caz 1''	11. G1'
			12. N1''
			13. Ac1''
MODAL-NEPER-SONALĂ	14. Grz.		
	15. a + Inf.		
JONCȚIUNE	PREPOZIȚIONALĂ	Prep. + Caz	16. Prep. + Ac3
			17. Prep. + G3
			18. Prep. + D3
		Prep. + Non-Caz	19. Prep. + Adv.
			20. Adv. + Postpoz. de
			21. Prep. + a + Inf.
22. Prep. + Supin			
23. Prep. + Adj.			
JUXTAPUNERE		24. Adv.	
		25. Interj.	

Tabloul 1
(Drașoveanu 1988-1994)

4. Tipologia sintagmelor rezultată din Tabloul Rs intrapropoziționale

Manifestările Rs sunt aplicate de D. D. Drașoveanu în descrierea unitară a construcțiilor prin care se realizează funcțiile sintactice de:

- (i) atribut;

- (ii) nume predicativ;
- (iii) EPS1 (format fără suprimarea unui verb *a fi*);
- (iv) EPS2 (obținut prin suprimarea verbului *a fi*);
- (v) complement,

sub forma unor „schite monografice” ale acestor funcții.

Prezentăm aici, cu titlu ilustrativ, inventarul construcțiilor atributului (*Anexa 1*) și ale EPS1 (*Anexa 2*), și ele reconstituite din sursele aferente cursurilor susținute de D. D. Drașoveanu între anii 1988-1994¹⁰.

Prin faptul că aplică în mod consecvent unul și același criteriu în descrierea și clasificarea tuturor funcțiilor sintactice, inventarele aduc, fiecare în parte, dar mai ales luate în ansamblu, un evident spor de claritate analitică.

De exemplu, până și o simplă privire comparativă asupra construcțiilor atributului, ale numelui predicativ și ale EPS1 evidențiază realizările lor progresiv mai restrânse în această ordine, susținând teza unității funcționale a celor trei, i.e. înțelegerea lor de către D. D. Drașoveanu drept specii ale uneia și aceleiași funcții, realizate în contexte progresiv mai determinate. Ne referim la definirea numelui predicativ și a EPS ca „atribute” în sintagme condiționate – „atribut” în prezența verbului „copulativ”, respectiv în prezența verbului „predicativ” (Drașoveanu 1973, p. 272-275; 1978a, p. 22).

Notăm, în subsidiar, că un mare număr de gramaticieni clujeni¹¹ au preluat și aplicat, de-a lungul timpului, teoria sintactică a lui D. D. Drașoveanu, vizând, fiecare, o porțiune sau alta a sistemului gramatical al limbii române și îndreptându-se cu precădere spre regândirea gramaticii tradiționale de uz didactic.

În ceea ce privește tipologia sintagmelor discutată aici, de pildă, D. Bejan (1995) urmează în mare modelul lui D. D. Drașoveanu. Dată fiind însă finalitatea strict didactică a lucrării, nu avem de-a face cu o aplicare sistematică sau, cu atât mai puțin, cu o punere în valoare a potențialului teoretic al modelului, ci, mai degrabă, cu preluarea fragmentară a unor elemente ale modelului, în paralel cu omiterea ori simplificarea altora. Să explicăm.

În primul rând, „modalitățile de construcție” sunt indicate numai la atribut și complement, nu și la numele predicativ (p. 292-297) sau EPS (p. 349-350), astfel încât prezentarea nu lasă să transpară statutul central al relatelui pentru definirea sintagmei, ori faptul că tipurile de relateme sunt relevante pentru tipologia *tuturor* sintagmelor, nu numai a unora dintre ele.

În al doilea rând, la atribut sunt enumerate patru „modalități de construcție”, în forma: „flexiune”, „acord”, „joncțiune”, „alăturare” (Bejan 1995, p. 301-302). „Alăturarea” este însă considerată a fi modalitatea de construcție și la atributul

¹⁰ Pentru fiecare construcție selectăm aici câte un singur exemplu, fără a intra în toate detaliile discuțiilor și precizărilor suplimentare oferite de D. D. Drașoveanu.

¹¹ Menționăm doar câteva nume, ale celor care sunt sau au fost, la rândul lor, profesori la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai”: Ștefan Házzy, Gligor Gruică, G. G. Neamțu, Dumitru Bejan, Viorel Hodiș.

exprimat prin verb la infinitiv și gerunziu (ex. *Are obligația a face zilnic de mâncare*), pe când în modelul Drașoveanu construcția cu infinitivul este încadrată la flexiunea modal-nepersonală, iar cea cu gerunziul este demonstrată a fi contragere de atributivă¹². Tipologia **Rs**, fie ea și în forma „adaptată” de autor, rămâne ulterior suspendată, nu este urmărită în consecințele sale, întrucât „tipurile de atribute” sunt păstrate întocmai ca în gramatica școlară tradițională, unde se practică o clasificare după clasa lexico-gramaticală a cuvântului (Bejan 1995, p. 302-316).

În al treilea rând, la complement „modalitățile de construcție” sunt enumerate sub forma „flexiune”, „joncțiune”, „joncțiune și flexiune” (*sic!*), „juxtapunere” (p. 317-318). Surprinzător, exemplele vădese că autorul consideră a fi realizate prin „joncțiune” complementele cu prepoziții care impun cazul acuzativ, în timp ce „joncțiune și flexiune” acoperă complementele cu prepoziții care cer genitivul și dativul. Este de domeniul evidenței că o asemenea interpretare se îndepărtează radical de concepția lui D. D. Drașoveanu, unde prepoziționalul, *tot prepoziționalul*, nu numai cel care „se vede” prin faptul că impune caz marcat cu flexive non-zero, reprezintă joncțiune pur și simplu, tocmai fiindcă aici prepoziția, nu cazul, este cea care îndeplinește rolul relațional:

„Prepoziția, legic, este urmată de un substantiv sau pronume la cazul cerut. Cazul însă, în această situație, nu mai este purtător de funcție: în exemplul *lupta contra dușmanului, dușmanului*, deși la genitiv, nu este atribut genitival, ci prepozițional, tocmai pentru că relația este preluată – în comparație cu *lupta dușmanului* – de prepoziție. Tot așa, acuzativul, cerut de prepoziție [...], sau dativul, în aceleași condiții [...], încât trebuie să admitem că joncțiunea prepozițională exclude flexiunea causală ca mijloc de exprimare a raporturilor.” (cu precizarea, în notă de subsol: „Altfel s-ar pune problema în gramatica limbilor în care una și aceeași prepoziție se construiește cu mai multe cazuri”) (Drașoveanu 1968, p. 31).

5. Tipologia sintagmelor din modelul Drașoveanu – posibile aplicări în perspectiva proiectului *SIASTRO*

Aplicabilitatea modelului Drașoveanu în proiectarea analizorului sintagmatic automat din cadrul proiectului *SIASTRO* rezultă, în opinia noastră, din următoarea constatare.

Schitele monografice ale funcțiilor sintactice pot fi citite nu doar ca ele înseși, ci și, – am spune –, **în secțiune transversală**. Cu alte cuvinte, prin corelarea

¹² Dintre exemplele date de D. Bejan la atributul verbal exprimat prin verb la gerunziu (1995, p. 315) unele, precum „vād coșuri fumegând”, sunt interpretabile, de fapt, drept contragere de atributivă (*Vād coșuri care fumegă*) sau de completivă indirectă (*Vād coșuri cum/că fumegă*). La altele, cum ar fi „aud oameni certându-se”, „am văzut oameni admirându-și propriile gafe”, poziția sintactică este în primă instanță interpretabilă drept contragere de completivă indirectă și, doar într-o a doua instanță, cu mai mică probabilitate, drept contragere de atributivă.

tuturor inventarelor pe linia fiecărui tip de construcție (i.e. a fiecărui tip/subtip de Rs), obținem descrierea funcțional-unitară a funcțiilor sintactice posibile generate de fiecare Rs. Obținem, adică, schițe monografice ale relatemelor subordonante și, în virtutea lor, schițe monografice ale sintagmelor sub aspectul funcționalității lor sintactice.

Ideea este susținută și confirmată de perspectiva de tratare a nominativului 1 și acuzativului 1 în Drașoveanu 1997 (p. 119-131).

Să configurăm aici, spre exemplificare, câteva secțiuni ale unui asemenea tablou transversal.

Construcția 5. Part.-vb N2

Funcție sint.	Realizare	Exemplu
Atr.	+	<i>fetița premiată a venit</i>
NP	-	-
EPS1	+	<i>construcțiile au fost lăsate neterminate</i>
EPS2	+	<i>fetița vine premiată</i>
Compl.	-	-

Construcția 10. D1'

Funcție sint.	Realizare	Exemplu
Atr.	+	<i>acordarea de premii elevilor</i>
NP	-	-
EPS1	-	-
EPS2	-	-
Compl.	+	C. Ind.: <i>s-au acordat premii elevilor</i> C. circ. de loc: <i>du-te naibii</i>

Cf. Construcția 18. Prep. + D3

Funcție sint.	Realizare	Exemplu
Atr.	+	<i>reușita datorită muncii</i>
NP	+	<i>reușita a fost conform așteptărilor</i>
EPS1	-	-
EPS2	+	<i>vremea s-a dovedit conform buletinului meteo</i>
Compl.	+	<i>a înghețat datorită gerului</i>

Construcția 11. G1'

Funcție sint.	Realizare	Exemplu
Atr.	+	<i>cartea elevului</i>
NP	-	-
EPS1	-	-
EPS2	-	-
Compl.	-	-

Cf. Construcția 17. Prep. + G3

Funcție sint.	Realizare	Exemplu
Atr.	+	<i>lupta contra poluării</i>
NP	+	<i>lupta este contra poluării</i>
EPS1	-	-
EPS2	+	-
Compl.	+	<i>luptăm contra poluării</i>

Construcția 14. Grz.

Funcție sint.	Realizare	Exemplu
Atr.	-	-
NP	-	-
EPS1	-	-
EPS2	-	-
Compl.	+	C. de mod: <i>trece apa înotând</i> C. instrumental: <i>pătrunse spărgând ușa</i> C. limitativ: <i>să nu continuăm cercetând</i>

Cf. Construcția 15. a + Inf.

Funcție sint.	Realizare	Exemplu
Atr.	+	<i>are aerul a spune că</i>
NP	+	<i>datoria noastră este a lupta</i>
EPS1	-	-
EPS2	-	-
Compl.	+	<i>a încercat a-mi spune</i>

Beneficiile care derivă din adoptarea cadrului conceptual al sintaxei de tip Drașoveanu se grupează, credem, în două mari zone.

În primul rând, terminologia utilizată pentru caracterizarea sintagmelor se va afla în concordanță cu realitatea obiectului descris și modelat (structurarea limbii române la nivel sintactic). Se evită astfel inconsecvența și, uneori, și ambiguitatea creată în virtutea denominațiilor de tipul „sintagmă nominală”, „sintagmă adjectivală”, „sintagmă verbală” etc., ce reflectă natura lexico-gramaticală a unuia dintre termenii sintagmei¹³ și nimic mai mult, acoperind nediferențiat construcții radical diferite din punct de vedere funcțional (sintactic). De pildă, toate construcțiile de sub pozițiile 2-7 de la atribut, NP, EPS1 și EPS2 sunt „sintagme adjectivale”. Pe de altă parte, din perspectiva funcției sintactice pur și simplu, toate construcțiile realizate la atribut (*Anexa 1*) sunt „sintagme atributive”. Oricare dintre denominațiile de acest tip indică doar statutul termenilor, nu și relația însăși.

¹³ Și aici se produc adesea inconsecvențe: uneori denumirea trimite la termenul subordonat din sintagmă, alteleori la termenul regent.

În al doilea rând, într-o aplicație de analiză sintagmatică automată, aceste tablouri funcționale ale **Rs** se vor manifesta sub forma unor spectre de posibilități – a unor palete de valori sintactice posibile. După cum bine se știe, analiza automată impune o anumită procedură (secvență de pași) diferită de cea a analizei efectuate de un subiect uman. Aceasta din urmă poate ține seama de contexte oricât de îndepărtate în ambele sensuri (contexte antecedente sau succedente unității analizate), poate ignora spontan intercalările nerelevante, poate verifica încadrarea morfologică prin probe de inserție în contexte diagnostice și comportamentul sintactic prin probe de acord, poate recunoaște *relatemul* pe baza experienței analitice anterioare. Întrucât analiza automată nu are la îndemână asemenea proceduri, utilă într-o primă etapă a implementării credem că ar fi tocmai *absența* unor valori sintactice (nerealizarea anumitor funcții sintactice la anumite **Rs**), întrucât o asemenea absență reduce alternativele oferite inițial în pură virtualitate sistemică, preliminar unei analize complexe a contextului dat. Se înțelege de la sine, zonele de aplicabilitate imediată vor fi cele în care **Rs** poate fi identificat în mod direct prin analiza lexico-morfologică.

* * *

După cum am evidențiat în scurta discuție din secțiunea 4., considerăm că restituirea modelului D. D. Drașoveanu în integralitatea sa și cu acuratețe rămâne o sarcină de viitor pentru discipolii direcți și indirecti ai profesorului clujean. Este vorba despre o operă cu adevărat excepțională, a cărei originalitate și coerență rămân neegalate în perimetrul abordărilor nivelului gramatical al *limbii funcționale*, la palierul *sistemului* (în accepție coșeriană).

Lucrarea de față, ca, de altfel, întregul demers de valorizare a modelului Drașoveanu în documentarea și proiectarea analizei sintagmatică în cadrul proiectului SIASTRO, își asumă, pe lângă evidentele obiective de natură practic-aplicativă, și o asemenea finalitate.

Anexa 1: Construcțiile ATRIBUTULUI

ACORD	VERBAL	1. Pers.2 (+ Nr. 2)		-	-
	ADJECTIVAL	Adj.	2. N2	+	vezi Nota (1)
3. Ac2			+		
4. D2 + G2			+		
5. N2			+		
Part.-verb		6. Ac2	+		
		7. D2 + G2	+		

FLEXI- UNE	CAZUAL	Caz 1'	8. N1'	+	<i>elevul Popescu (falsă apozitie)</i>
			9. Ac1' +/- pe	+	<i>invidia pe Ion; mersul noaptea</i>
			10. D1'	+	<i>acordarea de premii elevilor</i>
			11. G1'	+	<i>cartea elevului</i>
		Caz 1''	12. N1''	-	-
		13. Ac1''	-	-	
	MOD. NEPERS		14. Grz.	-	<i>vezi Nota (2)</i>
		15. a + Inf.	+	<i>are aerul a spune că</i>	
JONC- ȚIUNE	PREP.	Prep. + Caz	16. Prep. + Ac3	+	<i>carte de citire</i>
			17. Prep. + G3	+	<i>lupta contra poluării</i>
			18. Prep. + D3	+	<i>reușita datorită muncii</i>
		Prep. + Non-Caz	19. Prep. + Adv.	+	<i>omul de acolo</i>
	20. Adv.+ postpoz. de		+	<i>o astfel de femeie</i>	
	21. Prep. + a + Inf.		+	<i>arta de a povesti</i>	
	22. Prep. + Supin		+	<i>mașină de calculat</i>	
	23. Prep. + Adj.		+	<i>vezi Nota (3)</i>	
		24. Adv.	+	<i>mersul înainte</i>	
JUXTA- PUNERE		25. Interj.	+	<i>halal băiat</i>	

(Drașoveanu 1988-1994)

Nota (1). Este vorba de atributul adjectival așa cum este el definit și recunoscut și în gramatica tradițională, cu toate realizările cazuale prin acord, inclusiv cele ale participiului-verb (ex. *bere băută*).

Nota (2). Construcția nu se realizează întrucât „gerunziul acordat” este adjectiv, încadrându-se astfel la construcțiile prin acord cazual, iar gerunziul neacordat pe poziție sintactică de atribut (ex. *scrisoare privind*) este contragere de atributivă, adică se realizează la nivel inter-, nu intra-propozițional.

Nota (3). Exemplul discutat de D. D. Drașoveanu este următorul. Într-o structură precum *întal de peste doi metri*, constatăm existența sintagmei *peste doi metri*, unde numeralul *doi* se află în ipostază adjectivală, și este atributul lui *metri*, apărând însă relaționat prin intermediul prepoziției *peste*. Cu toate acestea, nici aici prezența prepoziției nu anulează fenomenul de acord adjectival (cf. *veche de peste două secole*). Întrucât acordul este întotdeauna unul în toate categoriile comune, aici *gen, număr și caz*, rămâne posibilă interpretarea sintagmei respective drept instanțiere a construcției 3. Credem că aceasta explică, de fapt, și plasarea de către D. D. Drașoveanu a construcției Prep. + Adj. în afara perimetrului cazului 3: cazul adjectivului nu este unul impus de prepoziție.

Anexa 2: Construcțiile EPS1

ACORD	VERBAL		1. Pers. 2 (+ Nr. 2)	-	-
	ADJECTIVAL	Adj.	2. N2	+	<i>ele au crescut mari</i>
			3. Ac2	+	<i>părinții le-au crescut mari</i>
			4. D2 + G2	-	-
		Part.-verb	5. N2	+	<i>construcțiile au fost lăsate neterminate</i>
			6. Ac2	+	<i>construcțiile le-au lăsat neterminate</i>
			7. D2 + G2	-	-
FLEXI- UNE	CAZUAL	Caz 1'	8. N1'	-	-
			9. Ac1' +/- pe	-	-
			10. D1'	-	-
			11. G1'	-	-
		Caz 1''	12. N1''	+	<i>ne-a venit profesoară</i>
			13. Ac1''	+	<i>am avut-o profesoară</i>
			14. Grz.	-	-
	MOD NEPERS.		15. a + Inf.	-	-
	JONC- ȚIUNE	PREP.	Prep. + Caz	16. Prep. + Ac3	-
17. Prep. + G3				-	-
18. Prep. + D3				-	-
Prep. + Non-Caz			19. Prep. + Adv.	-	-
			20. Adv. + postpoz. de	-	-
			21. Prep. + a + Inf.	-	-
			22. Prep. + Supin	-	-
			23. Prep. + Adj.	-	-
JUXTA- PUNERE	24. Adv.	+	<i>le-a lăsat altfel</i>		
	25. Interj.	-	-		

(Drașoveanu 1988-1994)

Nota (4). În structuri precum *ziariștii au calificat dezbaterile drept furtunoase, l-a declarat ca premiant*, inserarea unităților *ca, de, drept* nu anulează acordul (la adjectiv), respectiv secundarea cazuală (la substantiv). Aceste unități funcționează aici adverbial și nu impun caz (Drașoveanu 1978a, p. 23), astfel încât construcția 16 nu se realizează.

BIBLIOGRAFIE

- Bejan 1995 = Dumitru Bejan, *Gramatica limbii române. Compendiu*, Cluj-Napoca, Echinox.
- Cherata & Mihăescu 2007 = Sanda Cherata & Manuela Mihăescu, *Modele formale de reprezentare a informațiilor lexicale și terminologice în proiectul SIASTRO*, 5th International Congress on Romanian Studies, Constanța, June 25-28.
- Coseriu 1989/1994-1995 = Eugenio Coseriu, *Principes de syntaxe fonctionnelle*, în „Travaux de linguistique et de philologie”, XXVII, Strasbourg-Nancy, p. 5-46; traducere în limba română de E. Tămăianu: *Principii de sintaxă funcțională*, în „Dacoromania”, serie nouă, I, nr. 1-2, p. 29-68.
- Drașoveanu 1968 = D. D. Drașoveanu, *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în CL, XIII, nr. 1, p. 19-32.
- Drașoveanu 1969 = D. D. Drașoveanu, *O clasificare a cazurilor cu aplicare în problema posesivelor*, în CL, XIV, nr. 1, p. 77-81.
- Drașoveanu 1971 = D. D. Drașoveanu, *O categorie sintactică - unicitatea*, în CL, XVI, nr. 2, p. 325-335.
- Drașoveanu 1973 = D. D. Drașoveanu, *Sintagma „Verb + Adjectiv” - o certitudine?*, în CL, XVIII, nr. 2, p. 265-277.
- Drașoveanu 1975 = D. D. Drașoveanu, *Categoriile gramaticale de relație și de opoziție ale limbii române*, în CL, XX, nr. 1, p. 67-79.
- Drașoveanu 1976 = D. D. Drașoveanu, *Sens relațional și gramatem - conținut și expresie la nivelul gramatical al limbii*, în CL, XXI, nr. 2, p. 153-163.
- Drașoveanu 1977 = D. D. Drașoveanu, *Relația - dimensiunea esențială a sintagmei*, în CL, XXII, nr. 2, p. 155-158.
- Drașoveanu 1978a = D. D. Drașoveanu, *De la morfemul pe la un sistem al determinanților substantivului*, în O. Viñțel (coord.), *Probleme de sintaxă*, Cluj-Napoca: Universitatea „Babeș-Bolyai”, p. 11-32.
- Drașoveanu 1978b = D. D. Drașoveanu, *Structuri și linearitate*, în CL, XXIII, nr. 2, p. 177-181.
- Drașoveanu 1988-1994 = D. D. Drașoveanu, *Sintaxa limbii române*. Curs universitar ținut la Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Litere, în perioada anilor universitari 1988-1994.
- Drașoveanu 1991 = D. D. Drașoveanu, *Desinențial și intonațional în definirea și clasificarea predicatului*, în CL, XXXVI, nr. 1-2, p. 35-45.
- Drașoveanu 1997 = D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
- Tămăianu 1990 = Emma Tămăianu, *Procese configuraționale textual-poetice (Cu aplicare la numele proprii)*, în *Semiotica și Poetica (Lucrările celui de-al V-lea Simpozion de Stilistică - Poetică - Semiotică, 16-17 nov. 1990)*, 5, Cluj-Napoca, 1992, p. 191-203.
- Tămăianu-Morita 2004 = Emma Tămăianu-Morita, *Limba japoneză. Schițe de gramatică funcțională*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
- Tămăianu-Morita 2006 = Emma Tămăianu-Morita, *Limba japoneză. Schițe de gramatică funcțională*, vol. II, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
- Tămăianu-Morita, Cherata, & Vilcu 2006-2007 = Emma Tămăianu-Morita, Sanda Cherata & Cornel Vilcu, *Analiza sintagmatică a textelor românești prin mijloace informatice: Proiectul SIASTRO*, în „Dacoromania”, serie nouă, XI-XII, p. 75-84.
- C. Vilcu 2008 = Cornel Vilcu, *Preliminarii teoretice la analiza gramaticală în proiectul SIASTRO: Nivelul sintagmic*, supra, p. 117-126.
- D. Vilcu 2008 = Dina Vilcu, *Conceptul de relație în opera gramaticală a lui D. D. Drașoveanu*, supra, p. 127-135.

THE TYPOLOGY OF SYNTAGMS IN D. D. DRAȘOVEANU'S MODEL.
POSSIBLE APPLICATIONS IN THE SIASTRO PROJECT
(Abstract)

The core concept of D.D. Drașoveanu's syntactic model, namely the 'relational meaning (significatum)', as an autonomous type of idiomatic content specific to relational words, allows for a functionally coherent and unitary description of all the categories of syntagms in the Romanian language at its systemic level of organization. The paper focuses on intra-clausal syntagms generated by subordination, and examines the applicability and advantages of Drașoveanu's model in the process of designing and implementing a system for automatic syntagm analysis, within the *SIASTRO* project.

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

SANDA CHERATA, MANUELA MIHĂESCU

MODELE FORMALE DE REPREZENTARE
A INFORMAȚIILOR LEXICALE ȘI TERMINOLOGICE
ÎN PROIECTUL *SIASTRO*

1. Introducere

În momentul de față există o varietate largă de aplicații foarte complexe de tratare, cu mijloace informatice, a limbajului natural – NLP [Natural Language Processing]. Așa cum se arată în G. Francopoulo *et alii* (2006a), optimizarea producerii, întreținerii și extinderii resurselor lexicale este unul dintre aspectele cruciale ale aplicațiilor NLP. Un al doilea aspect implică optimizarea procesului de integrare a acestor resurse în aplicațiile lingvistice. De-a lungul timpului s-au produs, cu eforturi mari, numeroase resurse lexicale pentru diverse limbi. Ar fi benefic (Segura Bedmar *et alii*, 2006) ca toate aceste resurse să poată fi integrate pentru a forma resurse globale extinse.

Pe de altă parte, dezvoltarea tehnico-științifică a dus la apariția terminologiilor specifice diverselor domenii de specialitate, iar procesul de globalizare a generat, pe lângă schimbul de produse și tehnologii, și schimbul de documentații. În acest context, aplicațiile de gestiune terminologică au o importanță crucială.

Până în ultimul deceniu, aplicațiile NLP și cele terminologice au urmat un curs paralel, fiecare reprezentându-și structurile de date de așa manieră încât să răspundă cerințelor formale și condițiilor tehnice existente în momentul respectiv. Informațiile din lexicoanele aplicațiilor NLP vizează în primul rând atributele gramaticale (lexicale, morfologice, sintactice și semantice) și, foarte puțin, atribute specifice termenilor. Aplicațiile de gestiune terminologică (marea lor majoritate abordând orientarea conceptuală în terminologie) uzează foarte puțin de informația gramaticală, prezentând pe larg, în schimb, atribute ale termenilor: domeniul, sistemul conceptual, conceptul desemnat, definiție, contexte, informații de utilizare, statut, autoritate normativă etc.

Evoluția tehnică și științifică a dus la apariția unor sisteme informatice din ce în ce mai complexe. S-a simțit nevoia ca, pe de o parte, aplicațiile NLP să poată exploata termenii (care necesită o tratare specială, fiind, în general, expresii multicuvânt care funcționează ca unități de sine stătătoare), iar pe de altă parte, aplicațiile de gestiune terminologică să poată utiliza facilitățile oferite de aplicațiile

NLP (unele dintre cele mai utile fiind recunoașterea terminologică avansată și extragerea termenilor). Mai mult decât atât, în prezent se caută metode de a facilita interschimbul de date între diverse produse informatice. S-a ajuns astfel să se caute elaborarea unor modele de reprezentare a informațiilor lexicale care să permită exploatarea acestora de către cele mai variate aplicații, atât de natură terminologică, cât și din clasa NLP. Există mai multe modele de organizare a informațiilor care încearcă să răspundă acestor exigențe, unele dintre ele (de exemplu LMF¹) în curs de standardizare ISO. Fiecare are avantaje și dezavantaje, iar cercetările în domeniu sunt foarte dinamice.

Proiectul **SIASTRO**², care are ca temă realizarea unui sistem informatic pentru analiza sintagmatică a textelor în limba română, își propune, ca o primă aplicație practică, implementarea unui extractor de termeni și înregistrarea acestora într-o colecție de date terminologice. Prin urmare, el se află la punctul de întâlnire a NLP cu sistemele de gestiune terminologică. S-a căutat să se abordeze un mod de structurare și reprezentare a datelor lingvistice și terminologice în conformitate cu modelele formale existente. Acest lucru permite extinderea și, eventual, integrarea aplicațiilor noastre în cele dezvoltate în acest domeniu.

Am început, așadar, demersul nostru prin analiza modelelor existente, căutând să alegem un mod de reprezentare care să fie cât mai apropiat unui model standard, să răspundă cerințelor analizei sintagmatice pentru limba română și, totodată, să adapteze și să extindă atributele *Dicționarului Morfologic Român*³ realizat de colectivul RoLingva⁴.

1.1. Standarde și modele pentru resursele lexicale

Există numeroase încercări de a standardiza procesele și resursele lingvistice. Amintim aici câteva dintre cele mai importante proiecte care au avut drept scop crearea de modele pentru reprezentarea resurselor lingvistice:

- GENELEX (1990-1994) – a fost un proiect EUREKA, unul dintre scopurile sale fiind acela de a proiecta un model global de reprezentare a oricărui tip de informație lexicală, într-un mod neutru, independent de aplicație și neatașat unei teorii lingvistice specifice.
- EAGLES⁵ (Expert Advisory Group on Language Engineering Standards) – o inițiativă a Comisiei Europene în cadrul programului DG XIII *Linguistic*

¹ Lexical Mark-up framework: <http://tagmatica.fr/doc/ISO24613cdRev9.pdf>

² Proiectul *Sistem informatic pentru analiza sintagmatică a textelor în limba română. Fundamentare teoretică și implementare – SIASTRO* se desfășoară în cadrul programului 86 CEE-XII 03 / 31.07.2006. Realizatorii sunt: Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (Facultatea de Litere), coordonator, Software ITC SA (prin colectivul *RoLingva*), Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca și Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca (Catedra de Calculatoare). Vezi *supra*, Tămăianu-Morita 2008.

³ http://www.rolingva.ro/aplicatii_dictionar.php

⁴ <http://www.rolingva.ro/>

⁵ <http://www.ilc.cnr.it/EAGLES/home.html>

Research and Engineering, a avut ca scop accelerarea producerii de standarde pentru:

- resurse lingvistice la scară foarte largă;
- mijloacele de tratare a unor astfel de resurse prin formalisme ale lingvisticii computaționale și aplicații informatice diverse;
- mijloace de atestare și evaluare a unor astfel de resurse, aplicații și produse.
- ISLE⁶ (International Standards for Language Engineering) – este atât numele unui proiect, cât și numele unui întreg set de activități coordonate din domeniul tehnologiei limbajului uman (HLT – Human Language Technology). ISLE a funcționat sub egida EAGLES; scopul său a fost să dezvolte standarde într-un cadru internațional, în contextul inițiativei EU-US International Research Cooperative.
- MULTEX⁷ (Multilingual Text Tools and Corpora) – înglobează mai multe proiecte care vizează elaborarea de standarde pentru codificarea textelor și a corpusurilor și dezvoltarea aplicațiilor și a resurselor lingvistice; proiectul a stabilit linia directoare pentru NLP și traducerea automată (MT – Machine Translation) bazată pe corpusuri.
- PAROLE (Preparatory Action for Linguistic Resources Organisation for Language Engineering) – proiect al Uniunii Europene, a avut ca scop armonizarea resurselor lexicale și a corpusurilor pentru limbile Uniunii Europene.
- SIMPLE⁸ – proiect sponsorizat de Programul Cadru IV, a reprezentat prima încercare de a dezvolta lexicoane semantice pentru un număr mare de limbi, cu un model comun care codifică „tipuri semantice” structurate și cadre semantice; dezvoltat în strânsă legătură cu PAROLE.

1.2. Standarde și modele pentru resursele terminologice

Marea diversitate a reprezentării informațiilor terminologice a dus la apariția unor standarde internaționale care stabilesc principii, metode de lucru și modele de reprezentare pentru a se putea realiza diseminarea și interschimbul datelor terminologice. În cadrul ISO (*International Organisation for Standardisation*) a fost creat comitetul tehnic 37 (TC37 – *Terminology and other Language Resources*) care a elaborat numeroase standarde, dintre care amintim:

- ISO 704:2000 *Terminology work – Principles and methods*;
- ISO 12620:1999 *Computer applications in terminology – Data categories*;
- ISO 1087-1:2000 *Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application*;

⁶ http://www.ilc.cnr.it/EAGLES96/isle/ISLE_Home_Page.htm

⁷ <http://aune.lpl.univ-aix.fr/projects/multext/>

⁸ <http://www.ub.es/gilcub/SIMPLE/simple.html>

- ISO 1087-2:2000 *Terminology work – Vocabulary – Part 2: Computer applications*;
- ISO 12616:2002 *Translation-oriented terminography*;
- ISO 12200:1999 *Computer applications in terminology – Machine-readable terminology interchange format (MARTIF) – Negotiated interchange*;
- ISO/FDIS 24613 *Language resource management–Lexical markup framework(LMF)*.
www.tc37sc4.org/new_doc/ISO_TC37_N130_rev9_LMF_15March2006.pdf

1.3 Modele pentru integrarea resurselor lexicale și a celor terminologice

Există, de asemenea, o mulțime de inițiative a diverselor organizații și consorții, care își propun să atingă același scop: reprezentarea uniformă a informațiilor lexicale în vederea realizării interschimbului între diverse aplicații și a reutilizării resurselor, precum și integrarea informațiilor terminologice și a celor lexicale în aceeași gamă de aplicații.

TEI⁹ (Text Encoding Initiative), lansat inițial în 1987, este un standard internațional și interdisciplinar de reprezentare a informațiilor textuale. Din 2000 s-a înființat un consorțiu care-i sprijină activitatea. Standardul TEI prevede modele de reprezentare atât a informațiilor lexicale, cât și a celor terminologice.

Consortiul **SALT**¹⁰ (Standards-based Access service to multilingual Lexicons and Terminologies), format din grupuri academice, guvernamentale, comerciale și asociații din Europa și SUA a fost creat tocmai pentru aceasta și a elaborat formatul **XLT**.

În același scop se desfășoară activitatea grupului **OSCAR**¹¹ (Open Standards for Container/Content Allowing Re-use) din cadrul asociației **LISA** (Localisation Industry Standards Association).

OLIF¹² este un consorțiu sub egida căruia s-a elaborat un standard deschis cu același nume (OLIF – Open Lexicon Interchange Format), pentru interschimbul de informații lexicale și terminologice.

2. Modelele analizate în cadrul proiectului SIASTRO

Dintre modelele de reprezentare a informației lexicale ne-am oprit la studierea **LMF** (Lexical Markup Framework) și **OLIF** (Open Lexicon Interchange Format), care se apropie cel mai mult atât de cerințele formale ale gramaticii limbii române, cât și de cele impuse de realizarea tehnică a obiectivului propus.

⁹ <http://www.tei-c.org/index.xml>

¹⁰ <http://www.ttt.org/salt/index.html>

¹¹ <http://www.lisa.org/sigs/oscar/>

¹² <http://www.olif.net/>

2.1. LMF – Lexical Markup Framework

LMF – Lexical Markup Framework este o propunere de standard ISO 24613:2006. În momentul de față este un document de lucru. Lexical Markup Framework este un metamodel abstract care oferă un cadru comun, standardizat, pentru construcția lexicoanelor computerizate. LMF asigură codificarea informației lingvistice într-un mod care permite reutilizarea ei în diverse aplicații. El oferă o reprezentare comună, care poate fi partajată între aplicații, a obiectelor lexicale, incluzând aspectele morfologice, sintactice și semantice. LMF răspunde unor cerințe de normalizare a lexicoanelor utilizate în aplicațiile NLP (Francopoulo *et alii* 2006, p. 27) astfel:

1. Reprezintă cuvinte în limbi în care sunt posibile mai multe ortografii (nativă sau transliterată).
2. Reprezintă morfologia unor limbi pentru care reprezentarea tuturor formelor flexionale nu poate fi gestionată; pentru astfel de limbi, doar reprezentarea în intensiune este singura de luat în considerare.
3. Asociază ușor formele scrise cu formele rostite pentru orice limbă.
4. Reprezintă cuvinte compuse complexe.
5. Reprezintă expresii multi-cuvânt fixe, semi-fixe sau flexibile.
6. Reprezintă comportări sintactice specifice.
7. Permite corespondența complexă a argumentelor între descrierile sintactice și semantice.
8. Permite organizarea semantică bazată pe SynSet-uri (ca în WordNet) sau pe predicate semantice (ca în FrameNet).
9. Reprezintă resurse lingvistice multilingve de dimensiuni mari pe baza pivoților inter-limbi sau pe baza legăturilor de transfer.

LMF utilizează Unicode ca sistem de codificare a caracterelor. Constantele lingvistice sunt specificate în Data Category Registry (DCR), așa cum sunt definite de ISO TC37. Specificația LMF este conformă principiilor de modelare ale **UML** (Unified Modeling Language)¹³.

LMF este compus din următoarele componente:

- Un model central (**core package**), care cuprinde un metamodel, adică scheletul structural al LMF; acesta descrie ierarhia informațiilor incluse într-o intrare lexicală. Modelul central este completat cu resurse diverse care fac parte din definiția LMF. Aceste resurse cuprind:
 - categorii de date specifice, utilizate de varietatea tipurilor de resurse asociate cu LMF; aceste categorii de date sunt relevante pentru metamodel și sunt asociate cu extensii ale modelului central;

¹³ UML a fost elaborat în 1997 de *Object Management Group* (OMG) cu scopul de a oferi un limbaj de proiectare comun și stabil, care să servească la dezvoltarea aplicațiilor informatice. UML a devenit un limbaj de modelare standard.

- restricțiile care guvernează relațiile categoriilor de date cu metamodelul și cu extensiile sale;
- proceduri standard pentru exprimarea categoriilor de date în XML.
- Extensiile modelului central:
 - extensii pentru lexicoane electronice [en: machine readable lexicons];
 - extensii pentru lexicoanele NLP.

2.1.1. Metamodelul LMF

Modelul LMF este format din clase UML, asocieri între clase, precum și un set de categorii de date conforme cu ISO 12620, reprezentate ca perechi atribut-valoare.

Cei care creează un lexicon trebuie să utilizeze clasele specificate în pachetul central LMF (LMF core package). Se pot utiliza clasele suplimentare definite în extensiile standardului (LMF extensions). De asemenea, cei care creează un lexicon trebuie să definească selecția categoriilor de date.

2.1.1.1. Pachetul central LMF

Pachetul central LMF este un metamodel care oferă un mijloc flexibil de a construi modele LMF și extensii. Reprezentarea UML a pachetului central este următoarea¹⁴:

Clasa *DataBase* este o clasă unică și reprezintă resursa lingvistică în întregime. *DataBase* este container pentru unul sau mai multe lexicoane.

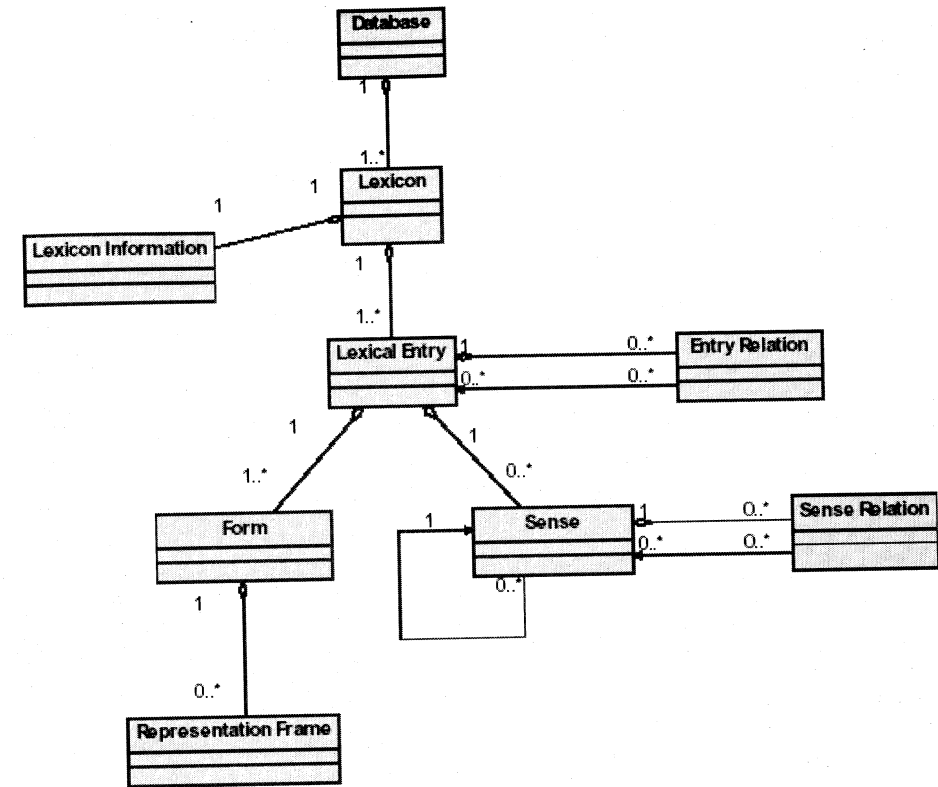
Clasa *Lexicon* este container pentru toate intrările lexicale ale unei limbi în baza de date. Un *Lexicon* trebuie să conțină cel puțin o intrare lexicală (*Lexical Entry*).

Clasa *Lexical Information* conține informații administrative și alte atribute generale. Această clasă descrie informațiile generale referitoare la un lexicon.

Clasa *Lexical Entry* este un container pentru reprezentarea componentelor de nivel superior ale limbii. În consecință, numărul de reprezentări pentru cuvintele simple, expresiile multi-cuvânt și afixe din lexicon este egal cu numărul intrărilor lexicale din lexiconul respectiv. *Lexical Entry* este un container pentru tratarea claselor *Form* și *Sense*. Prin urmare, *Lexical Entry* tratează relațiile dintre forme și semnificațiile asociate lor. O intrare lexicală – *Lexical Entry* – poate avea una sau mai multe forme și poate avea zero sau mai multe sensuri.

Clasa *Entry Relation* este o clasă de referințe încrucișate care poate lega două sau mai multe intrări lexicale din cadrul aceluiași lexicon sau din lexicoane diferite. Atributele conținute în această clasă descriu tipul relațiilor.

Clasa *Form* reprezintă o variantă lexicală a formei scrise sau vorbite a intrării lexicale. O formă conține un șir Unicode care reprezintă forma cuvântului și categoriile de date care descriu atributele formei cuvântului. O clasă *Form* poate conține mai multe variante ortografice (lema, pronunția, despărțirea în silabe). Clasa *Form* are două subclase: *Lemmatized Form* (care poate conține numai leme) și *Inflected Form* (care poate conține numai forme flexionate).

Dacă există mai multe forme ortografice de reprezentare a cuvântului (transliterații, romanizări, pronunții), clasa *Form* poate fi asociată cu clasa *Representation Frame*. Aceasta conține o reprezentare ortografică specifică și una sau mai multe categorii de date care descriu atributele acelei reprezentări.

Clasa *Sense* conține atributele care descriu semnificația intrării lexicale. Ea permite reprezentarea ierarhică a sensurilor: o parte a sensului poate fi în relație cu o altă parte a aceluiași sens.

Clasa *Sense Relation* este o clasă de referințe încrucișate care poate lega două sau mai multe sensuri pentru o singură limbă sau între mai multe lexicoane. Ea poate conține atribute care descriu tipul relațiilor semantice.

2.1.1.2. Extensiile LMF

Toate extensiile se conformează pachetului central LMF. O extensie nu poate fi utilizată pentru a reprezenta datele lexicale independent de pachetul central. În funcție de tipul datelor lingvistice, o extensie poate depinde de o altă extensie. Din punctul de vedere al UML, o extensie este un pachet UML.

Mecanismul realizării unei extensii include:

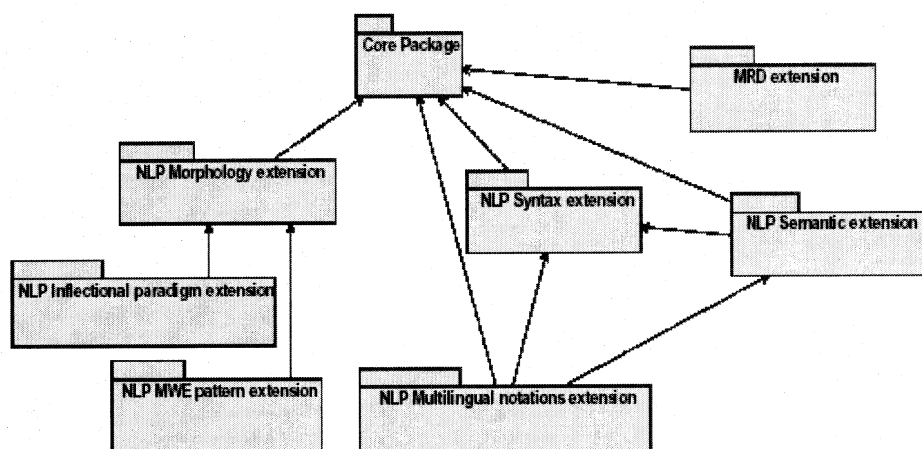
¹⁴ <http://tagmatica.fr/doc/ISO24613cdRev9.pdf>

- crearea subclaselor pe baza principiilor de modelare UML;
- adăugarea de noi clase;
- restricții asupra cardinalității și tipului asocierilor;
- permiterea punctelor diferite de ancorare pentru asocieri;
- selecția categoriilor de date.

Extensiile NLP ale modelului LMF cuprind:

- extensia NLP pentru morfologie;
- extensia NLP pentru paradigma de flexiune;
- extensia NLP pentru modelul multi-cuvânt (MWE – MultiWord Expression);
- extensia NLP pentru sintaxă.

Dependențele între diferitele extensii sunt reprezentate în diagrama următoare¹⁵:

2.1.2. LMF pentru datele terminologice

Deși LMF a fost conceput pentru reprezentarea informațiilor lexicale, există posibilitatea ca el să poată fi folosit și pentru reprezentarea informațiilor terminologice, realizându-se astfel dezideratul de a avea o reprezentare uniformă a celor două tipuri de informații.

Deși în G. Francopoulo *et alii* (2006a) se folosește expresia *LMF pentru lexicoane specializate*, caracteristicile prezentate sunt cele specifice colecțiilor de date terminologice:

1. un număr mare de expresii multi-cuvânt (MWE – Multiword Expression) – termenii sunt, în general, compuși din mai multe cuvinte;
2. un număr mare de variante ortografice, care includ abrevierile și acronimele – standardele terminologice prezintă posibilele forme prescurtate ale termenilor: forma scurtă, forma troncată, sigla, acronimul, abrevierea;

3. includerea informațiilor specifice domeniului: definițiile terminologice, coduri specifice – standardele terminologice prevăd informații de descriere noțională – definiții, contexte de utilizare etc.;
4. specificarea domeniului de cunoștințe – informație esențială în terminologii.

Soluțiile pe care le oferă LMF pentru tratarea caracteristicilor terminologice sunt:

- a) expresiile multi-cuvânt pot fi folosite, în particular, pentru a reprezenta termeni;
- b) diferitele forme prescurtate ale termenilor pot fi reprezentate ca variante ortografice sau cu ajutorul relației de sinonimie din LMF;
- c) fiecare element LMF poate fi îmbogățit cu perechi atribut-valoare care să reprezinte informațiile de domeniu/subdomeniu, definiție etc.

2.2. Modelul OLIF – Open Lexicon Interchange Format

OLIF este un standard deschis pentru codificarea informațiilor lexicale și terminologice. Conceput în anii '90 ca un mijloc de a asigura interschimbul de informații între aplicațiile NLP (în special traducerea automată) și bazele de date terminologice, OLIF a evoluat într-un standard care oferă mijloace diverse pentru facilitarea reprezentării și interschimburilor datelor lingvistice.

Prototipul OLIF a fost dezvoltat în cadrul proiectului OTELO (Open Translation Environment for Localization) al Uniunii Europene (încheiat în 2000). În martie 2000 s-a constituit consorțiul OLIF¹⁶, al cărui scop este de a elabora un standard bazat pe prototipul OLIF.

Versiunea a doua a OLIF a fost elaborată în cadrul inițiativei SALT (Standards-based Access service to multilingual Lexicons and Terminologies); SALT este un consorțiu de instituții academice, guvernamentale, comerciale din Europa și Statele Unite, care are ca scop elaborarea de formate și instrumente care să faciliteze interschimbul de informații între bazele de date terminologice și lexicoanele utilizate de aplicațiile NLP.

Implementat ca XML Schema (OLIF v.2.1) și ca XML DTD (OLIF v.2), prototipul OLIF oferă un set reprezentativ de trăsături lexicale și terminologice utile în aplicații ca:

- interschimbul de informații lexicale/terminologice;
- managementul lexicoanelor și terminologiilor;
- extragerea termenilor [engl.: *term extraction*];
- limbaj controlat;
- regăsirea informației [engl.: *information retrieval*];
- dezvoltarea glosarelor;
- crearea de ontologii.

¹⁶ Consorțiul **OLIF** este format din SAP, Microsoft, LionBridge X, Trados, Systran, IBM, DFK, BASIS Technology, SLS Smart Logic Solution.

¹⁵ <http://tagmatica.fr/doc/ISO24613cdRev9.pdf>

2.2.1. Structura generală a OLIF

Datele sunt organizate în trei grupe esențiale de informații:

1. Antetul (*header*) conține informații comune tuturor intrărilor lexicale/terminologice;
2. Corpul (*body*) conține intrările lexicale/terminologice propriu-zise;
3. Resursele partajate (*shared resources*) conțin informații suplimentare referite de intrările lexicale/terminologice (de exemplu, sursele bibliografice).

2.2.2. Structura corpului (*body*) unui fișier OLIF

Corpul fișierului OLIF este o listă de intrări care conțin date grupate conform caracterului lingvistic/lexical/terminologic al informațiilor reprezentate. Deoarece scopul principal al OLIF este acela de a oferi o punte de legătură între lexicoanele utilizate în aplicațiile de procesare a limbajului natural (NLP) și aplicațiile de management al terminologiilor, el a fost proiectat având în vedere atât punctul de vedere lexical, cât și cel terminologic. Structura unei intrări (*entry*) OLIF reflectă, prin urmare, acest caracter hibrid, fără a fi orientată pe lemă, ca majoritatea lexicoanelor, și fără a fi orientată pe concept, ca majoritatea bazelor de date terminologice. Pentru a reprezenta atât informațiile necesare lexicoanelor, cât și cele din terminologii, în OLIF se optează pentru o structură flexibilă, orientată pe semnificația cuvântului [engl.: *word-sense orientation*]. O intrare este o *colecție de informații monolingve* asupra unei *semnificații specifice* a unui cuvânt sau a unei expresii; între intrări pot fi *referințe încrucișate*, care reflectă diferite *relații* în cadrul aceleiași limbi; echivalențele între intrările dintr-o limbă oarecare și intrările corespunzătoare în altă limbă sunt date sub formă de *relații de transfer*.

O intrare OLIF are următoarea componență de informații:

- un grup unic de informații, a cărui prezență este *obligatorie*, care conține datele corespunzătoare unei singure limbi, numit **monolingual** (*mono*);
- o mulțime *opțională* de grupuri de informații – **cross-reference** (*cross-Refer*) – care reprezintă relațiile intrării respective cu alte intrări corespunzătoare aceleiași limbi; fiecare grup **cross-reference** reprezintă o singură relație; pot exista mai multe grupuri cross-reference ale aceleiași intrări; în aceste grupuri sunt reprezentate relațiile de sinonimie, omonimie, antonimie etc.;
- o mulțime *opțională* de grupuri de informații – **transfer** – care reprezintă relațiile dintre intrarea respectivă și intrările corespunzătoare din alte limbi; fiecare grup **transfer** reprezintă o singură relație de transfer, unidirecțională; în aceste grupuri sunt specificate legăturile spre echivalențele în alte limbi corespunzătoare intrării respective;
- un grup *opțional* de categorii de date generale – **general** (*generalDC*) care poate fi inclus în oricare din grupurile **monolingual**, **cross-reference** sau **transfer**.

În cele ce urmează, prezentăm acele aspecte ale OLIF care ne interesează în demersul nostru de inventariere a trăsăturilor lexico-morfologice și sintactice care să fie reprezentate în lexicon pentru realizarea analizei sintagmatice. Prin urmare, nu vom inventaria trăsăturile specifice reprezentării conceptelor și termenilor. De asemenea, vom extrage din standardul OLIF doar partea care interesează reprezentarea monolingvă, ignorând aspectele care vizează transferul între mai multe limbi.

2.2.3. Categoriile esențiale de date

Categoriile esențiale de date [engl.: *key data categories*] – **keyDC** – specifică semnificația unei intrări date într-o limbă anume și sunt obligatorii în grupul **monolingual** al fiecărei intrări.

Există cinci categorii esențiale de date:

- *forma canonică* [engl. *canonical form*] – **canForm** – șirul de caractere corespunzător intrării, reprezentat în formă canonică, conform specificațiilor OLIF; este, în esență, forma lematizată a intrării;
- *limba* [engl. *language*] – **language** – este specificarea limbii corespunzătoare intrării;
- *partea de vorbire* [engl. *part of speech*] – **ptOfSpeech** – specifică partea de vorbire a intrării;
- *domeniul* [engl. *subject field*] – **subjField** – specifică domeniul de cunoștințe corespunzător intrării;
- *semnificația* [engl. *semantic reading*] – **semReading** – identificatorul clasei semantice, utilizat pentru a distinge semnificații diferite ale intrărilor care au valori identice pentru *forma canonică*, *limbă*, *parte de vorbire* și *domeniu*.

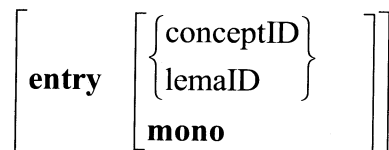
entry	mono	keyDC	canForm	<i>tabel</i>			
			language	<i>ro</i>			
			ptOfSpeech	<i>noun</i>			
			subjField	<i>general</i>			
			semReading	32			

Exemplu¹⁷ de categorii esențiale de date, dat sub formă de structuri de trăsături

Versiunea 2.0/2.1 a modelului a fost extinsă cu scopul de a permite atât reprezentarea datelor orientată pe concept (ca în majoritatea colecțiilor de date terminologice), cât și reprezentarea orientată pe lemă (ca în colecțiile de date lexicografice). Identificatorii de lemă și de concept sunt prezenți la nivelul superior

¹⁷ Exemplele sunt adaptate după Susan McCormick, OLIF Consortium *The Structure and Content of the Body of an OLIF v.2.0/2.1 File*

al intrării (*entry*). Identificatorul de concept permite organizarea intrărilor ca semnificații echivalente asociate aceluiași concept, iar identificatorul de leamnă permite organizarea intrărilor cu semnificații diferite, care au aceeași leamnă:

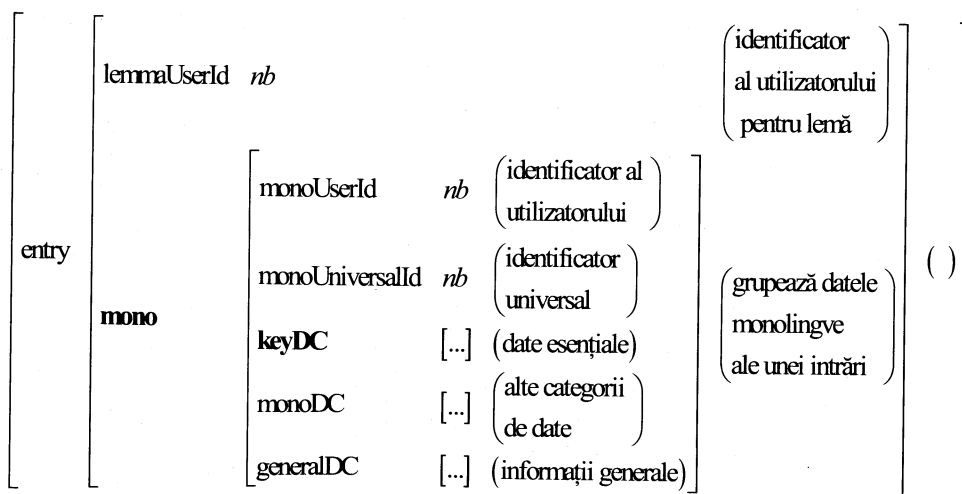
Informațiile relative la un singur cuvânt sau termen (care sunt, prin urmare, asociate unei singure limbi), sunt reprezentate în intrarea OLIF în grupul *mono* (**monolingual**); acest grup cuprinde datele esențiale (*keyDC*), obligatorii, precum și alte categorii de date (*monoDC*), grupate, la rândul lor, în funcție de natura informațiilor – lingvistică, lexicală sau terminologică – în date administrative (*monoAdmin*), morfologice (*monoMorph*), sintactice (*monoSyn*) și semantice (*monoSem*). Datele esențiale *keyDC* identifică în mod univoc intrarea.

Pentru identificarea intrărilor și pentru simplificarea reprezentării referințelor încrucișate și a transferurilor, modelul OLIF prevede mai multe posibilități de a specifica identificatorii numerici (care pot fi referiți în cadrul relațiilor), asociați fie grupului *mono* (*monoUserId* sau *monoUniversalId*), fie categoriilor esențiale de date (*keyDCUserId* sau *keyDCUniversalId*), fie intrării (*lemmaUserId*).

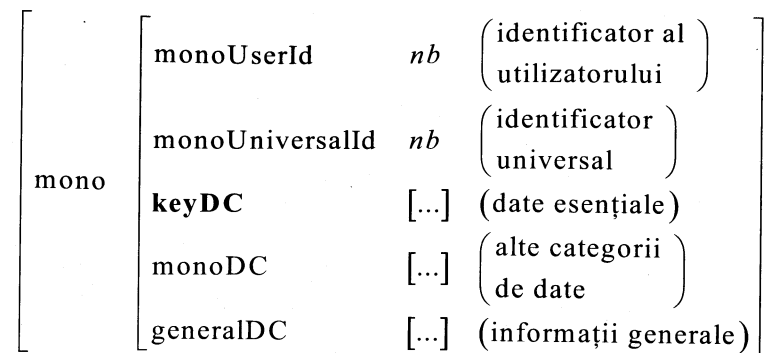
Categoriile de date

Categoriile de date din OLIF referitoare la informațiile lexicale sunt ilustrate în figura următoare; prezentarea este sub forma structurilor de trăsături (categoriile de date scrise cu aldine sunt obligatorii), astfel: [denumire *valoare* (explicație)].

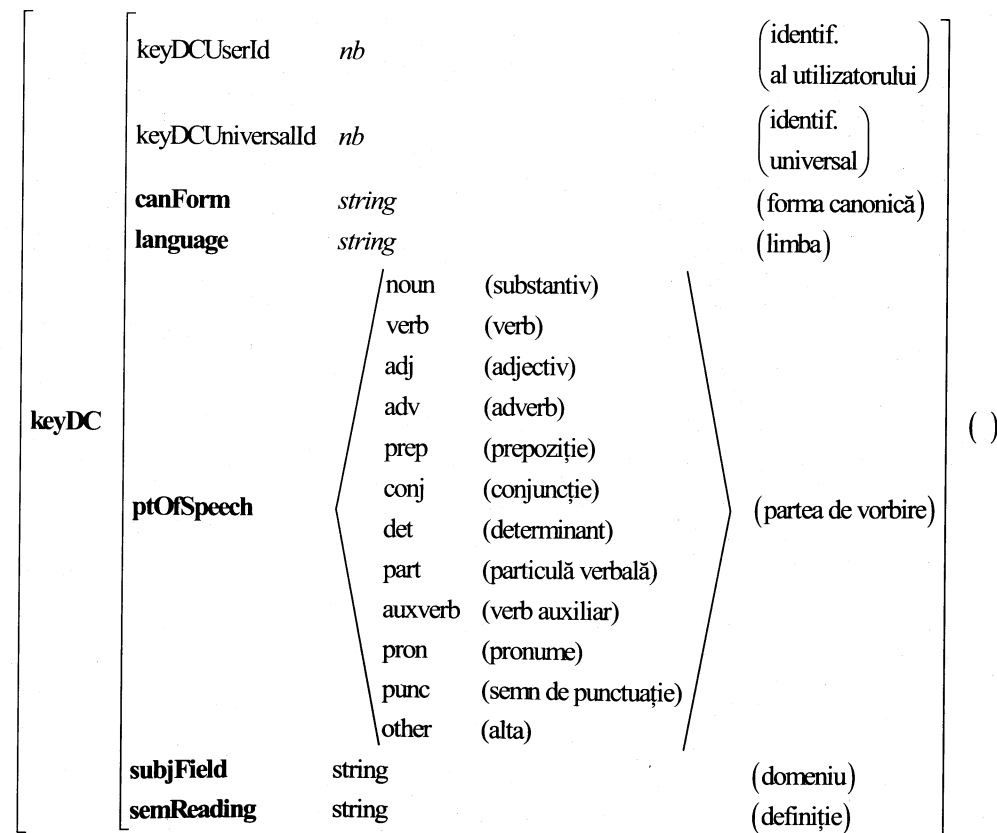
Structura intrării are forma:

unde grupul monolingual – **mono** este:

Categoriile esențiale de date, *keyDC* au următoarea structură:

Categoriile de date asociate grupului mono (*monoDC*) sunt date suplimentare, care pot fi: informații administrative – *monoAdmin*, informații morfologice – *monoMorph*, informații sintactice și semantice – *monoSyn* și, respectiv, *monoSem*.

Astfel, informațiile administrative relative la datele lexicografice conțin date despre despărțirea în silabe – *syllabification*, despre structura șirului care formează intrarea – *entryFormation* (abreviere, acronim, cuvânt simplu, cuvânt compus, expresie, nespecificat), despre tipul expresiei – *phraseType* (expresie multi-cuvânt, expresie fixă, lexicalizată, cologație, idiom, nespecificată), autorul intrării – *originator* sau statutul intrării – *adminStatus* (intrare nouă, intrare verificată, implicită, exclusiv pentru MT, învechită, nespecificat).

Informații morfologice – *monoMorph* sunt cele care se referă la transcrierea structurii morfologice – *morphStruct*, la clasa de flexiune – *inflection*, cele care indică centrul sintagmei – *head*, genul gramatical – *gender*, cazul – *case*, numărul – *number*, persoana – *person*, timpul – *tense*, modul – *mood*, aspect – *aspect*, gradele de comparație – *degree* sau tip de verb auxiliar – *auxType* (în funcție de limbă).

Informații sintactice – *monoSyn* sunt cele care descriu comportarea generală a șirului de intrare – *synType*, poziționarea nemarcată a șirului de intrare, din punct de vedere sintactic – *synPosition*, descriu tranzitivitatea verbelor – *transType*, structura de constituenți a unui șir multi-cuvânt – *synStruct*, valența șirului de intrare – *synFrame* etc.

Informații semantice – *monoSem* se referă la definiția – *definition*, genul – *natGender* (masculin, feminin, nespecificat) și la o categorie care reprezintă tipul unei intrări care respectă o anumită clasificare semantică – *semType*.

Grupul de date generale – *generalDC* are forma:

generalDC	updater	string	(persoana care a operat modif.)	(categorii de date generale)
	modDate	date	(data modif.)	
	example	string	(exemplu)	
	usage	string	(utilizare)	
	note	string	(comentariu al lexicografului/terminologului)	

3. Informațiile lexico-morfologice și sintactice utilizate în proiectul SIASTRO

Proiectul SIASTRO continuă cercetările grupului *RoLingva* de la Software ITC SA asupra morfologiei. Acesta a realizat *Dicționarul Morfologic Român*¹⁸,

¹⁸ http://www.rolingva.ro/aplicatii_dictionar.php

dicționar în format electronic, care acoperă lexicul *DEX* și care conține, printre alte componente, un analizor morfologic.

În ce privește modelele formale de reprezentare a informației lexicale s-a considerat că cel mai apropiat de structura existentă a dicționarului morfologic și de cerințele impuse de analiza sintagmatică a limbii române este OLIF.

Intrările *Dicționarul Morfologic Român* au asociate atribute lexico-morfologice și fonologice. O parte dintre aceste atribute pot servi scopului propus; altele (de exemplu, cele fonologice) nu sunt necesare analizei sintagmatice; altele trebuie rafinate. Pentru realizarea analizei sintagmatice, fiecare clasă lexicogramaticală trebuie îmbogățită cu atribute sintactico-semantice care nu sunt prezente în *Dicționarul morfologic*.

În vederea stabilirii mărcilor specifice claselor și subclaselor lexico-morfologice, care să facă posibilă realizarea automată a analizei sintagmatice, s-a procedat la examinarea atributelor relevante ale fiecărei clase și a valorilor acestora.

Pentru selectarea/stabilirea atributelor și valorilor ce privesc categoriile morfologice s-a utilizat în principal GALR 2005. S-a apelat, de asemenea, și la materialul științific oferit de D. D. Drașoveanu, G. G. Neamțu și D. Bejan, ca și la cadrul în sens larg și fundamental teoretic oferit de lingvistica integrală a lui E. Coșeriu. Există cazuri în care s-a considerat că opțiunile terminologice și/sau teoretice ale acestora sunt mai adecvate obiectivelor proiectului decât cele din GALR 2005, iar acestea sunt menționate explicit în studiul dedicat categoriilor morfologice în cauză.

Deoarece ca primă aplicație a analizorului sintagmatic este prevăzută realizarea unui extractor de termeni, ne-am orientat spre studierea acelor formate de reprezentare a datelor lexico-morfologice și sintactice care să permită și extinderea spre bazele de date terminologice. În ce privește terminologia, ca teorie, am adoptat concepția noțională (orientată pe concept), care stă la baza modelelor formale analizate.

Premisele elaborării tehnologiei lingvistice pentru limba română au fost create de studiile teoretice, realizate de grupul *RoLingva* asupra morfologiei. A fost realizat primul model formalizat al morfologiei cu reguli și metode care pot acoperi în totalitate sistemul flexionar din limba română. În afară de informațiile referitoare la elementele morfologice și ortografice, modelul păstrează informații incipiente despre elemente fonetice, cum ar fi silabația fonetică, accent, împreună cu regulile de migrare a acestuia în cadrul flexiunii. Modelul morfologic respectă regulile gramaticale clasice și a fost realizat ca un sistem deschis pentru a putea acoperi cu ușurință și alte domenii ale gramaticii limbii române. El permite extinderile necesare pentru a prelua informațiile care vor rezulta din formalizarea sintaxei limbii române.

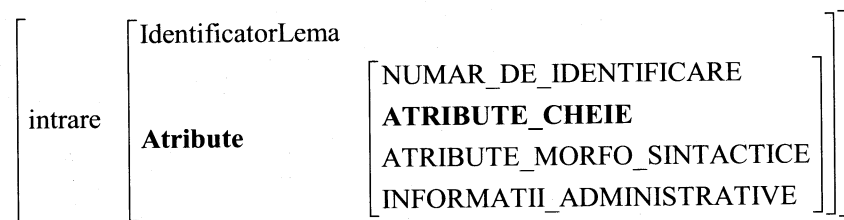
Limba română este o limbă care flexionează puternic și permite realizarea de numeroase cuvinte noi prin sufixare și prefixare, cuvinte care, la rândul lor, pot avea propria flexiune. Numărul formelor flexionate este mare și, practic, se poate pierde controlul asupra acestora, dacă se va face un simplu inventar al tuturor formelor însoțite de categoria gramaticală reprezentativă. Din acest motiv, în

tezaurul de cunoștințe lingvistice s-a preferat obținerea acestor forme prin metode procedurale, pe bază de reguli, plecând de la o *rădăcină* condensată, liste de *sufixe* și *prefixe*, și o *clasă flexionară părinte*, care pot descrie în totalitate o intrare lexicală. Combinațiile care se pot realiza astfel sunt foarte numeroase și pot acoperi un lexic foarte bogat.

Pentru proiectul **SIASTRO** s-a făcut o documentare asupra atributelor existente în tezaurul de cunoștințe lingvistice, ținându-se cont de importanța lor în lexiconul care se va crea. De asemenea, s-a făcut o paralelă între atributele utilizate de sistemele standardizate și atributele care pot fi preluate din tezaurul de cunoștințe lingvistice.

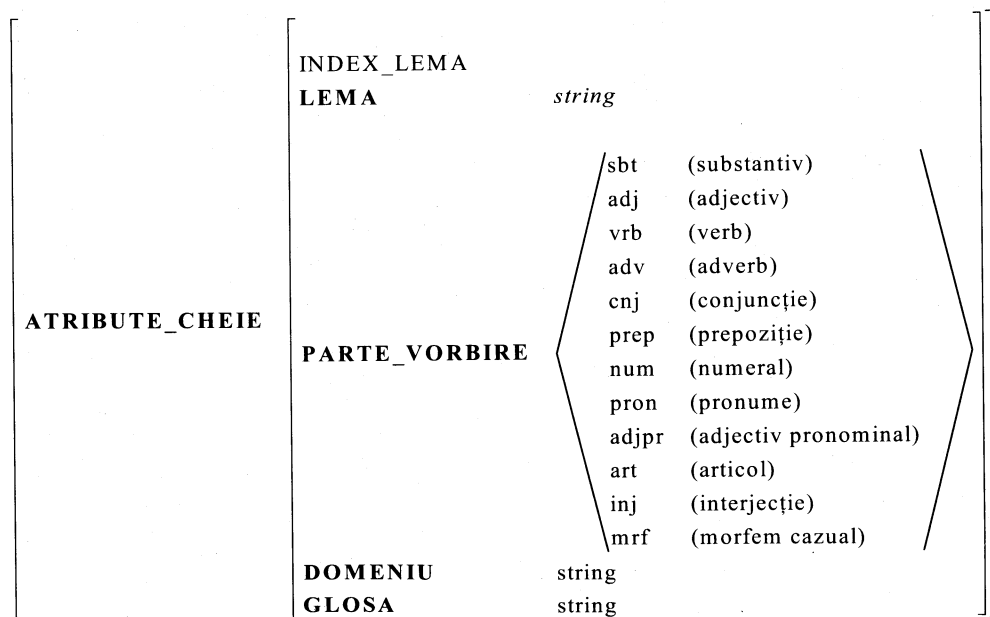
S-a creat, în felul acesta, un model de reprezentare a atributelor morfo-sintactice și s-au dezvoltat procedurile care generează lexiconul îmbogățit cu aceste atribute.

Astfel, pornind de la modelul OLIF, s-a creat o **structură de intrare** de forma:

Structura intrării SIASTRO

în care **atributele cheie** sunt:

Atribute-cheie SIASTRO

Pentru fiecare clasă lexico-gramaticală s-au stabilit atribute și valori specifice. Aceste atribute se împart, la rândul lor, în mai multe categorii:

- atribute lexico-morfologice propriu-zise (de exemplu, TIP, TEMA pentru clasele lexico-gramaticale flexionale, GEN, pentru substantive etc.);
- atribute sintactice: VALENȚA, POZIȚIE (pe care o poate avea adjectivul în raport cu substantivul determinat), DETERM (reprezintă comportamentul determinării adjectivului antepus), PROXIMITATE_REGENT (se aplică la adjectivele pronominale care pot fi postpuse și reprezintă proximitatea față de regent) etc.;
- atribute care facilitează procedura de generare a lexiconului din informațiile existente în *Dicționarul Morfologic*: CONVERSIE (dacă este posibilă conversia de la o clasă lexico-gramaticală la alta, cu specificarea claselor respective), PREFIXE (dacă admite derivarea cu prefixe, iar în caz afirmativ, se specifică prefixele respective), MEMBRU ÎN LOCUȚIUNE și STRUCTURA LOCUȚIUNII etc.

4. Concluzii

În vederea stabilirii structurii lexiconului SIASTRO, studiile s-au desfășurat pe două direcții: una de analiză a modelelor formale existente pentru descrierea datelor lexicale și terminologice, iar a doua, de analiză aprofundată a atributelor lexicale, morfologice și sintactice necesare realizării analizei sintagmatici pentru textele scrise în limba română.

Până în prezent s-au realizat procedurile de înscriere a atributelor noi în dicționar și a celor de generare a lexiconului necesar analizorului sintagmatic.

În viitor urmează să se adauge în lexicon structurile multi-cuvânt și informațiile de descriere terminologică. Așa cum este concepută acum structura lexiconului, aceste extensii se vor integra în mod natural în lexiconul existent.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- ISLE Meta Data Initiative 2003 = *Metadata Elements for Lexical Descriptions*, Version 1.1c, MPI Nijmegen, http://www.mpi.nl/IMDI/documents/Proposals/IMDI_Lexicon_1.1c.pdf
- ISO/CD 24613:2006 *Language resource management – Lexical markup framework(LMF)*. www.tc37sc4.org/new_doc/ISO_TC37_N130_rev9_LMF_15March2006.pdf, <http://tagmatica.fr/doc/ISO24613cdRev9.pdf>
- Antoni-Lay, Marie-Hélène, Gil Francopoulo, Laurence Zaysser (1994), *A Generic Model For Reusable Lexicons: The Genelex Project*. <http://perso.orange.fr/laurence.zaysser/lc94.html>
- Calzolari, Nicoletta, Alessandro Lenci, Francesca Bertagna, Antonio Zampolli (2002), *Broadening the Scope of the EAGLES/ISLE Lexical Standardization Initiative*, in *Proceedings of the 3rd*

- workshop on Asian language resources and international standardization, Volume 12. <http://ucrel.lanacs.ac.uk/acl/W/W02/W02-1204.pdf>
- Francopoulo, Gil, Monte George, Nicoletta Calzolari, Monica Monachini, Nuria Bel, Mandy Pet, Claudia Soria (2006a) *LMF for Multilingual, Specialized Lexicons*, in Pierre Zweigenbaum, Stefan Schulz and Patrick Ruch (editors), *LREC 2006 Workshop on Acquiring and Representing Multilingual, Specialized Lexicons: the Case of Biomedicine*, Genova, Italy, 2006, ELDA. <http://estime.spim.jussieu.fr/~pz/lrec2006/Francopoulo.pdf>
- Francopoulo, Gil, Nuria Bel, Monte George, Nicoletta Calzolari, Monica Monachini, Mandy Pet, Claudia Soria (2006b) *Lexical Markup Framework (Lmf) For Nlp Multilingual Resources*, in *Proceedings of the Workshop on Multilingual Language Resources and Interoperability*, pages 1–8, Sydney, July 2006. © 2006 Association for Computational Linguistics
- Jacquemin, Christian, Evelyne Tzoukermann (1999), *NLP for Term Variant Extraction: Synergy between Morphology, Lexicon, and Syntax*, in T. Strzalkowski (ed), *Natural Language Processing Information Retrieval*, p. 25-74, Kluwer, Boston, MA, 1999 <http://citeseer.ist.psu.edu/cache/papers/cs/22948/http://zSzzSzwwww.limsi.frzSzIndividuzSzjacq uemizSzFTPzSzjacqtzou-NLIR97.pdf/jacquemin99nlp.pdf>
- Lieske, Christian (2001), *The Open Lexicon Interchange Format (OLIF) Comes of Age*, Machine Translation Summit VIII 2001, www.olif.net/documents/olifMtSummitVIII.pdf
- Mc Cormik, Susan, Christian Lieske, Alexander Culum (2004), *OLIF v.2: A Flexible Language Data Standard* <http://www.olif.net/documents/olifMtSummitVIII.pdf>
- Mc Cormik, Susan (2005), *The Structure and Content of the Body of an OLIF v.2.0/2.1 File*. www.olif.net
- Melby, Alan K. (2000), *SALT: Standards-based Access service to multilingual Lexicons and Terminologies*. www.ttt.org
- Monachini, Monica, Francesca Bertagna, Nicoletta Calzolari, Nancy Underwood, Costanza Navarretta (2003), *Towards a Standard for the Creation of Lexica* www.elra.info/services/standard_lexica.pdf
- OLIF Consortium (2005), *OLIF – The Open XML Language Data Standard* www.olif.net
- Peters, Wim (2002), *Resurse Lexicale*. http://phobos.cs.unibuc.ro/roic/Ro/lex_introduction.html
- Romary, Laurent (2001), *Un modèle abstrait pour la représentation de terminologies multilingues informatisées: TMF – Terminological Mark-up Framework*, in *Cahiers GUTenberg* no. 39-40, mai 2001, <http://www.gutenberg.eu.org/pub/GUTenberg/publicationPDF/39-romary.pdf>
- Romary, Laurent, Marc Van Campenhoudt (2001), *Normalisation des échanges de données en terminologie: le cas des relations dites «conceptuelles»*, in *Conférence TIA-2001*, Nancy, 3 et 4 mai 2001, www.termisti.refer.org/tia4.pdf
- Romary, Laurent, Salmon-Alt S., Francopoulo G. (2004), *Standards going concrete: from LMF to Morphalou*, in *Workshop on Electronic Dictionaries*, Coling 2004, Geneva, Switzerland, <http://acl.ldc.upenn.edu/coling2004/W10/pdf/4.pdf>
- Segura Bedmar et alii 2006 = Segura Bedmar, Isabel, José L. Martínez Fernández, Paloma Martínez, *Including deeper semantic information in the Lexical Markup Framework: a proposal*, in *Proceedings of 5th Slovenian and 1st international Language Technologies Conference, 2006 IS-LTC'06* nl.ijs.si/is-ltc06/proc/15_Segura.pdf
- Tămăianu-Morita, Emma (2008) *Tipologia sintagmelor în modelul D. D. Drașoveanu. Posibile aplicații în proiectul SIASTRO*, *supra*, p. 137-150
- TEI *Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange. XML-compatible edition*, Edited by C. M. Sperberg-McQueen and Lou Burnard; XML conversion by Syd Bauman, Lou Burnard, Steven DeRose, and Sebastian Rahtz © 2001, 2002, 2004 by the TEI Consortium www.tei.org
- Wright, Sue Ellen (1999) *TO11: SALTing the Alphabet Soup. TC Forum 1998-2001* - <http://www.tc-forum.org> - file last updated 17 Oct 1999

FORMAL MODELS FOR REPRESENTATION OF LEXICAL AND TERMINOLOGICAL INFORMATION IN SIASTRO PROJECT (Abstract)

This paper outlines the research carried out within the SIASTRO project on the formal models for a uniform representation of lexical and terminological information. In this framework, we describe the structure of the lexicon that will be used in the phrase analysis of texts written in Romanian.

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

NOTE LEXICALE ȘI ETIMOLOGICE

Observațiile și sugestiile de față vin în continuarea notelor lexicale și etimologice precedente¹, referitoare la volumele din seria nouă a *Dicționarului limbii române* care vor cuprinde litera L, elaborată la Institutul „Al. Philippide” din Iași și la Institutul „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca (fragmentul *lâgâlie – lău*, precum și partea *li – luzulă*)².

Lăibărúș s.n., utilizat regional cu sensul ‘registru de impozite’, apare în BL II, p. 55³ și este redactat în primul tom (redactat la Iași) cu etimologia necunoscută. Considerăm că este o variantă a substantivului neutru *libăruș*, utilizat în Transilvania, învechit, cu sensul ‘carnet în care sunt însemnate impozitele, dările’ (cf. VAIDA, REV. CRIT. III, p. 159); provine din lat. *libellus* și magh. *libellus* (la care *s* din final se pronunță *ș*).

Lăspădăie s.f. este folosit prin sud-estul Transilvaniei, ‘strat, pătură subțire’ și ‘fulg mare de zăpadă’, pl. *lăspădăi* (DR, X, p. 295); autorii părții respective din dicționar consideră că acest cuvânt provine din *lespede*, deși acesta nu este un cuvânt cu circulație populară. În partea redactată de alți autori, vom găsi același sens la *lospătură* (UDRESCU, GL.), care este pus în legătură cu *lôspă* – una dintre variantele lui *lôdbă* (< ucr.) –, la care există, pe lângă sensul de ‘țandără’ (COMAN, GL.; UDRESCU, GL.), și cel de ‘fulg’ (*ibidem*).

Leancăr s.m. (lht.) este un nume regional pentru ‘boiștean’, atestat la BĂCESCU, p. 36, 72 în Pipirig, județul Neamț. Ar trebui să devină variantă la *lincăr*, atestat, din aceeași zonă, în GLOSAR REG., întrucât acesta din urmă are mai multe atestări; în Maramureș, la Firiza, cuvântul mai înseamnă ‘țipar’ (ALR I, 1 745/355), având și varianta *lingăr*.

Leárfă, leoárbă: *leárfă* s.f. ‘persoană care vorbește mult; flecar’, atestat în LEXIC REG. II, p. 96 din apropierea orașului Tecuci (comuna Țepu), ar putea fi o variantă a lui *leoárbă*, cu același sens, consemnat la UDRESCU, GL., cuvânt cu o arie de circulație mult mai largă, cu sensul de ‘gură ca organ al vorbirii’. *Leoarbă* este, probabil, un postverbal al lui *leorbăi*, variantă a verbului *leorpăi* ‘a mânca sau

¹ Note etimologice și lexicale, în DR, serie nouă, IX–X, 2004–2005, p. 186–189.

² Pentru unele amănunte asupra redactării materialului, vezi scurta introducere la aceleași note.

³ Vom utiliza siglele *Dicționarului limbii române*.

a bea sorbind zgomotos', prin alunecarea semantică de la 'gură ca parte a aparatului digestiv' la 'gură ca organ al vorbirii'.

Leibărică (lăibărică), lăibărás s.f., regionalisme, diminutive ale lui *lăibăr*, se foloseau odinioară la oraș pentru a denumi vesta scurtă de pânză, încheiată în față cu nasturi, purtată de fetițe pe sub bluză și de care erau prinse jartierele (com. din Cluj-Napoca); în zona Munților Apuseni (orașul Câmpeni), obiectul respectiv de îmbrăcăminte avea forma *leibărică*, prin hiperurbanism.

Lencăzi, lingăli: *lencăzi*, verb reflexiv cu sensul 'a se plânge (3), a se văita (1)', atestat în LEXIC REG. 20 din Șomcuta Mare – Baia Mare, ar putea fi pus în legătură cu *lingăli* 'a plânge cu zgomot, a hohoti', consemnat în ALR II/I, h. 34/279 (Bocșa – Zalău), pentru care în DLR serie nouă se trimite la verbul *lingăi*.

Leoară s.f. 'vagon-platformă', atestat în satul Părhăuți (aproape de Suceava) este scris *lioră* în LEXIC REG. II, p. 125; conform prevederilor din DOOM² (p. XLVII), diftongul *eo* se scrie cu *e* după toate consoanele, cu excepția lui [č], [ğ] și [k], [g]. Substantivul este o variantă al lui *liură*, regional, 'vagonet cu care se transportă piatra extrasă din mină' (1), formă atestată în REV. CRIT. IV, p. 144. Cuvântul provine din germ. *Lore*.

Leogur s.n. (pl. *lioguri*) 'tabără militară', scris *liogur* într-o comunicare din Marginea, județul Rădăuți, trebuie să fie o variantă a lui *lagăr* (< germ. *Lager*), la care există și varianta *loăgăr*.

Lichineală s.f., regional, 'împodobire, găteală' (CONV. LIT. XLIV, 396) este variantă a lui *lighineală* (CONV. LIT., XLIV, p. 396; UDRESCU, GL.) – derivat de la *lighini* cu suf. *-eală*, verb reflexiv cu circulație prin Muntenia 'a se spăla și a se găti îndelung' (I. CR. VIII, p. 87; UDRESCU, GL.), iar verbul, la rândul lui, derivă de la *lighean*.

Ligvan, -ă adj., regional, glosat „ușurel” de RĂDULESCU-CODIN, accentul nefiind notat; ar putea fi apropiat etimologic de adverbul *lăgán*, cu circulație prin Banat, însemnând 'domol' (GĂMULESCU, E. S., p. 147; L. COSTIN, GR. BĂN., p. 127).

Limár s.m. (Bot.; prin Bucovina) 'năvalnic' (II a) (*Phyllitis scolopendrium*) este înregistrat la BORZA, D. p. 129. Poate fi scris greșit în loc de *limbár*, care, prin Moldova, este și nume de plantă, 'limba-cucului' (*Botrychium lunaria*), atestat tot la BORZA, D., p. 32.

Limujdér s.m., cu circulație prin Moldova, este un termen depreciativ pentru un om scandalagiu, viclean, afurisit (cf. SCRIBAN, D.; *Nichiduță... se zbate, se cârnește, se sucește, nu-i chip! Se lipise limujderul de scaun și pace!* FURTUNĂ, V., p. 12. *Ardă-te-ar holera, crancăule și spânzuratule și limujderiule, cum mi-ai spăriet tu fata și băieții și cum ne-ai năruit hornu!* I. CR. XIII, p. 66); are și variantele *lemujdér* (SCRIBAN, D.), *alimojdér* (*ibidem*). Este un derivat de la *lămujde* + suf. *-er*. La rândul său, *lămujde* este o variantă a substantivului *lămustie* 'mulțime (1)' (PRALE, în DA II₂, p. 90; SCRIBAN, D., p. 594; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980, com. din Oravița), cu variantele *lămúste* (SCRIBAN, D.; DA II₂,

p. 196; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980), *lămóste* (SCRIBAN, D.; DA II₂, p. 196; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980) și *lămújde* (SCRIBAN, D.; DA II₂, P. 196; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980). Pentru etimologia acestuia, DA trimite la *halamuște* 'lume, guri multe' (PAMFILE, J. II).

Líndră s.f. este un termen depreciativ pentru o femeie ușuratică, înregistrat la TEAHA, C. N., p. 239 din zona Vașcăului (satul Câmp). Ar putea fi socotit o variantă a lui *lándră*, cuvânt tot din Maramureș, având unul dintre sensuri identic cu al lui *lindră*, la care există și o variantă *leándră*. Etimologic, cuvântul poate fi apropiat, fonetic și semantic, de *léndăr* 'vagabond', din aceeași zonă (CV, 1951, nr. 3, p. 43).

Lineștós, -oasă adj., învechit, rar (înregistrat la 1701), 'liniștit, calm' (*Vreamea iaste lineștoasă*. FN, p. 97), derivă de la *linește* (variantă a lui *liniște*) + suf. *-os*.

Lingăre s.f., învechit, rar, 'lingușire', utilizat de BĂRAC, cf. LR, 1983, p. 172, 173 (*S-au dat pre lângă dânsul cu lingări. ibidem*, p. 179), nu provine de la *a linge*, ci este un postverbal de la *a (se) lingări* care, pe lângă sensul de 'a linge', înseamnă și 'a (se) linguși, a încerca să câștige bunăvoința cuiva cu lingușiri'.

Lipică s.f. denumește 'crusta care se formează deasupra unei răni; s p e c. boală de piele' (BARCIANU; JAHRESBER. VIII, P. 106; ALEXI, W.; SCRIBAN, D.) și poate fi apropiat etimologic de verbul *a lipi*. Pentru *lipică* (Entom.) 'molie (1)' (PONTBRIANT, D.; LM; DDRF) nu se poate propune, deocamdată, o etimologie plauzibilă. În afara acestora, în unele texte populare același complex sonor este rezultatul unor creații analogice, pornind de la cuvântul *lipici* 'ceea ce atrage, ceea ce încântă la cineva; farmec personal' sau 'plăcere (1), desfătare': *Avuția îi da avuțiili, Lipica îi da lipiciu* (MAT. FOLK. 1 155); *Ticnica îi da ticnelile, Lipica îi da lipiciul* (GR. S., VI, p. 128).

Lipopexie s.f. (Med.) 'acumulare de grăsimi în țesuturile organismului' este atestat în D. MED.; DN³; acest din urmă dicționar recurge pentru explicarea originii cuvântului la elementele grecești *λίπος* 'grăsimi' și *πύξις* 'fixare'. Termenul provine din fr. *lipopexie*, germ. *Lipopexie*.

Líptau s.n. 'brânză din lapte de oaie preparată în Transilvania și în Ungaria' (ENC. AGR. III). Cuvântul are la origine numele propriu *Liptau*, cf. germ. *Liptauer*. Pentru acest preparat alimentar am auzit în Transilvania și denumirea de *líptauer*.

Lírtă s.f. 'strat de mușgai care se formează pe suprafața vinului' este consemnat în ALR SN I, h. 244/95 (Scărișoara, județul Alba); din aceeași zonă (orașul Câmpeni), adăugăm sensul de 'peliță' (I 2): *Carne cu lírtă*.

Lisciótcă s.f. 'clește de lemn pe care se înșiră perimetele de carmace' (GHELASE, U. P., p. 391) provine din rus. *леуедка*.

Lisotrih s.m., adj. este folosit într-un articol din „Contemporanul”, II, p. 21, dedicat descrierii diferitelor tipuri de rasă umană și înseamnă '(cel) cu părul lins': *Parte dintre lisotrihi formează... grupa tipurilor negre. Ei sunt în general inferiori oamenilor cu părul nelânos (lisotrihi)*. Termenul are ca etimon fr. *lissotrique*.

Lístă² s.f. 'pată albă și îngustă la unii cai, care se întinde de la frunte la bot', omonim al lui *listă*¹ 'tabel (1)', este împrumutat din fr. *liste* (< germ.), care, la rândul lui, este omonim cu *liste* 'listă' (< it.).

Lîșcă s.f. este, regional, numele unei păsări (H III, p. 194, 386), mai precis 'lișiță' (*Fulica atra*) (BĂCESCU, PĂS., p. 108) și provine din bg. *луска*.

Liúșcă adv. 'de-o parte' (Râmnicu-Vâlcea), atestat în LEXIC REG., p. 82, ar putea fi o formă provenită, în vorbirea allegro, din *las* 'că'.

Lizénă s.f. înseamnă 'ornament arhitectural în formă de fâșie': *Păreții exteriori cu lizene și arcade turtite, poartă și ei urmele unor zugrăveli foarte bogate* (PĂCALĂ, M. R., p. 369); a fost împrumutat din germ. *Lisene*.

Loágher subst. este o formă a lui *lágár*, care circulă prin Transilvania. Cu sensul de 'loc unde se adunau lemnele pentru a fi încărcate' a fost înregistrat în anchetele pe teren efectuate pentru *Tezaurul toponimic al României*⁴, în localitatea Creaca din județul Sălaj. În Năsăud, cuvântul însemna odinioară 'loc unde se făceau exerciții militare'; mai înseamnă și 'arie, loc pentru depozitat materiale' (informațiile ne-au fost furnizate de colegul Ion Istrate). În forma *lógher*, este consemnat cu sensul 'arie pe care se treieră cerealele' (COMAN, GL.; CHEST. II, 400/375). Etimonul este germ. *Lager*, iar sensurile la care ne referim aici au rezultat, prin extensie, de la 'tabără militară'.

Loává s.f., prin Oltenia, 'timp, moment prielnic (pentru dezvoltarea plantelor); p. e x t. rod bogat; abundență (BARCIANU; ALEXI, W.): *Via a avut loavă*. CIAUȘANU, V., p. 176; cf. LEXIC REG., p. 42. Se folosește în mai multe expresii: *a fi lovă mare* = a se potrivi un timp ploios la momentul prielnic unei recolte bune (BARONZI, L., p. 112): *A fost lovă mare. S-a lovit ploaia tocmai la timp* (*ibidem*); *a găsi loava* = a avea noroc în urma unui concurs de împrejurări favorabil (BOCEANU, GL.); *a avea* (sau *nimeri*) *loava* (la ceva) = a avea noroc în întreprinderea unei acțiuni oarecare, a da lovitură (CIAUȘANU, V. p. 176; UDRESCU, GL.); *a-l lovi loava* (pe cineva) = a i se întâmpla cuiva un lucru favorabil, în mod neașteptat, a da norocul peste cineva (CIAUȘANU, V., p. 176); *a (nu) își găsi loava* (cu cineva) = a (nu) îi merge bine, a (nu) se potrivi, a (nu) se înțelege cu cineva (UDRESCU, GL.). Are și varianta *lówă*. Considerăm că este un postverbal de la *a se lovi* cu sensul de 'a se potrivi'.

Lúdri s.n., prin Transilvania cu sensul de 'sanie, săniuță' (ALR I 1, h. 695/200, com. din Câmpeni), cu varianta *ródlí* (com. din Câmpeni), provine din magh. *ródlí*.

Lufár s.m. (pl. *luféri*), 'pește răpitor marin, cu corpul alungit și turtit lateral, de cca 30-40 cm lungime, cu dinți pe ambele maxilare' (*Pomatomus saltatrix*), este

⁴ *Tezaurul toponimic al României. Transilvania (TTRT). Județul Sălaj*, București, Editura Academiei Române, 2006.

atestat în dicționare, enciclopedii și lucrări de specialitate (SCRIBAN, D.; GHELASE, U. P. II, P. 329; LTR²; DEX), dar și în literatura beletristică (*M-am minunat de vicleșugul simplu cu care se prind lufarii durdulii, cei mai gustoși din peștii mării*. VOICULESCU, P. I, p. 17; *Facem caz mai ales de luferi și stavrizi – pești de mare*. SADOVEANU, O. X, p. 421; *Ne-aduse-n talgere pe masă... Veniți din verdea lui mătasă: Lufar, guvidii și barbun*. PILLAT, P., p. 202). Are și varianta *lúfár* (pl. *luféri*). În dicționarul lui August Scriban se consideră că provine din neogreacă și turcă; după MDA, etimologia este necunoscută. Propunem ca etimon uc. *лужар*.

LEXICAL AND ETYMOLOGICAL NOTES (Abstract)

The article approaches, from the lexical and etymological point of view, some entries in *Dicționarul limbii române* (DLR).

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21

EXPRESIA TEXTUALĂ A REZOLVĂRII „CREZULUI AMBIGUU” ÎN *MORTUA EST!*

În pofida unor voci autorizate critice și filozofice, chiar analitice, care au clasat mesajul poemului în tipica revoltă romantică și chiar în blasfemie, textul poetic *Mortua est!* se pliază extrem de elocvent la demonstrarea unei așa-numite noi spiritualități, de altfel veche și perenă, dar ale cărei grile de interpretare sunt redescoperite ca o formulă de pătrundere și explicitare a spațiului non-existenței; acest spațiu se regăsește în toate nivelele de realitate și poate da seamă de mecanismele universale ale creației, de orice fel, științifică ori artistică. În limbajul filozofico-fizic și al noilor forme de logică, acesta ar fi terțul ascuns din transdisciplinaritatea lui Basarab Nicolescu¹, ca nouă viziune asupra lumii, ca o mediere între coordonatele științei, ale artei și ale fundamentelor lor ontologice. Terțul inclus din logica scolastică poate strălumi și spațiul sacralului, precum, în filozofia lui Blaga (anterioară transdisciplinarității), antinomiile transfigurate puteau exprima și fundamenta dogmatic spațiul misterului și chiar puteau potența misterul, prin creația de lumi, atunci când erau transpuse în dizanalogia metaforei revelatoare.

Observația pertinentă a lui Emil Cioran², conform căreia Eminescu a trăit în invocația neînțelegerii și din dedesuptul vieții, ca și grila heideggeriană a identicului în ecuația devenirii³, care este moartea, ca unic orizont, eludează, ambele, o dimensiune a spiritualității eminesciene, anume credința în nemurirea sufletului, creștină, dar și mistică în general, care-și găsește expresia în descrierea unui dincolo fabulos și feeric în partea primă a textului la care mă refer de această dată, poemul eminescian de tinerețe, *Mortua est!*. Preeminența acestei părți în poem nu este numai cea a valorii poetice, incontestabilă și lesne demonstrabilă, ci și o valoare provenind dintr-o opțiune ideatică și de mentalitate, așa precum analiza poetică semantică și sintactică a textului o probează, de la nivelul suprafeței textuale până la cel al adâncimii semantice. Rosa Del Conte atinge, la un moment dat al analizei poemului, problema inspirat numită a unui crez ambiguu: „sau ceva din noi durează și existența se împlinește, înfloreste *dincolo*, într-un absolut în care

¹ Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea. Manifest*, Iași, Editura Polirom, 1999.

² Emmanuel Cioran, *Mihail Eminescu*, în „Apostrof”, XII, 2001, nr. 11 (138), p. 13.

³ Constantin Barbu, *Poezie și nihilism*, Constanța, Editura Pontica, 1991, p. 78-79.

speranța nu e 'aur de spume' (v. 52), iar amorul nu ascunde ispite veninoase și nimeni nu ia în răs dreptatea; sau nimic din noi și din visele noastre nu continuă *dincolo*, iar moartea este o absolută neființă, uitare desăvârșită⁴. Cu toate acestea, concluziile sale privind textul antum sunt hotărât înscrise în tumultosul avânt romantic de revoltă și de acuzare a lui Dumnezeu, în numele frumuseții rămase intacte în fața morții (*palida frunte*), moartea fiind actul suprem de nedreptate⁵. Evident, aceste concluzii sunt determinate numai de analiza ultimelor două versuri din textul formei definitive a poemului.

Schimbarea propusă în această analiză se bazează pe argumente textual-semantice și sintactice, care culminează, ca un punct forte al textului, cu strofa antumă numărul 13: *Și totuși, țărână frumoasă și moartă, / De racla ta razim eu harfa mea spartă / Și moartea ta n-o plâng, ci mai fericesc / O rază fugită din chaos lumesc*. Această strofă este strategic așezată la mijlocul textului și prin ea se introduce un *mise en abîme*, figură textuală care concentrează ideatic și diegetic esența poemului. Strofa este deschisă de *Și totuși*, conjuncția concesivă fiind subliniată, avertizând asupra unei concentrate realități poetice. Din punct de vedere semantic-textual, poziția atitudinii poetice este crucială, cu atât mai mult cu cât neplângerea morții apare în desfășurarea textului după ce cele două axe semantice ale înțelegerii morții au fost expuse în ecuația poetică desfășurată în primele 12 strofe. Respectiv, până în acest punct se derulase feerica descriere a lumii de dincolo – în care sufletul nemuritor se înalță la cer și, pe de altă parte, expunerea acelei gândiri *rele*, cum o caracterizează poetul însuși, care concepe moartea ca eternă și neagră, fiindcă reduce ființa la materie, la condiția ei de lut, condiție din care reînvierea nu poate avea nici o șansă. Punctul forte al textului care începe cu strofa introdusă prin *Și totuși* exprimă atitudinea a ceea ce am numit *eu profund* (corespunzător alterității interioare ori terțului ascuns), fiind transgresarea opozițiilor în sensul hotărât al favorizării neplângerii morții (*Și moartea ta n-o plâng, ci mai fericesc / O rază fugită din chaos lumesc*), întrucât instanța poetică fericește (intens = *mai*) o *rază* = înger = dematerializare *fugită* (eliberată) din haosul lumii. Revenirea în final a dramatico-tragice plângerii a morții, augmentată cu tonurile revoltei în fața dispariției trupului omenesc, a chipului zâmbitor, nu poate anihila accentul ideatic și de profunzime al substanței semantice, consumat în momentul transfigurării antinomiilor.

Ion Negoieșcu avea dreptate să susțină ideea conform căreia schelele interogațiilor metafizice pornite din *Au e sens în lume?* s-au înălțat în lirica eminesciană după ce în această fază interogația cade, în cele din urmă, în blasfemie, în timp ce în postuma *Povestea magului călător în stele* întrebările se află în zona plutonică, „în mediul vizionar, unde imaginile desfac un drum propriu

⁴ Rosa Del Conte, *De la meditația în versuri 'Elena' (1866) la 'Mortua est!' (1871)*, în idem, *Eminescu sau despre Absolut*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990, p. 42.

⁵ Rosa Del Conte, *op. cit.*, p. 51: „[...] acel act de acuzare, în care se anulează atât acceptarea fatalistă cât și îndoiala sceptică: e moartea un bine sau un rău?, Eminescu mărturisește drama întregii sale existențe, răzvrătită lui vocație titanică”.

spre miezul misterului”⁶. Chiar dacă nu avem, aparent, în textul antum al poemului *Mortua est!* un drum propriu de pătrundere în zona misterului, ci numai revoltă în fața morții trupești, accentele semantice proteguate de finalul negator al puterii divine nu constituie axa fundamentală de semnificație, ci numai sublinierea, în ton de blasfemie, desigur, a unei preponderențe stilistice. Strofa finală nu precedează, așadar, la o adâncire de sensuri, întrucât vine în logica poetică după accentul principal introdus în strofa 14 prin *Ș-apoi...* Strofa aceasta concentrează hamletian o îndoială care susține din adânc semantica poetică (*Ș-apoi... cine știe de este mai bine / A fi sau a nu fi...*), reluând de fapt motivul dominant al îndoielii din strofa 6: *Și-ntreb al meu suflet rănit de-ndoială, / De ce-ai murit înger cu fața ta pală? / Au nu ai fost jună, n-ai fost tu frumoasă? / Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?* În prima parte a poemului, strofa 6 introduce o primă îndoială, după ce primele 5 strofe glorificau înălțarea sufletului în zone feerice, îndoială exprimată fără accente patetice, în favoarea posibilului sens al rostului superior al *stingerii unei stele radioase*. Din acest punct, textul poemului începe să se structureze pe axa disjunției marcată de conjuncția *DAR*, alternând obiecțiile și rezervele, fiind deci un „termen revelator al tensiunii lirice”⁷, de o importanță excepțională într-adevăr, după cum se poate ușor remarca și în multe alte piese lirice eminesciene.

Dorința profundă de absolut, structurală spiritului eminescian, dar și compensatorie, sinonimă cu dorul de Neființă, se manifestă într-o propensiune spre aneantizare, care are, cum spuneam, două semnificații majore, două căi de acces spre aproximarea *liniștii eterne*, o cale paradisiacă și una luciferică, foarte bine aspectate în alcătuirea textului poetic antum *Mortua est!*. Deși filozoful Lucian Blaga conferă numai cunoașterii luciferice rolul determinant și fertil în creație, totuși descrierea cunoașterii paradisiace și a celei luciferice se va plia expresiv într-o analiză textuală a poemului *Mortua est!*, respectiv va putea ține loc de concluzii (în această fază a demonstrației, o propun ca ipoteză) pentru caracterizarea tensiunii specifice a compoziției acestui text, precum și a celei degajate de substanța lui ideatică, în care se confruntă două arealuri de gândire a morții. Ipotetic, așadar, nu voi porni numai de la gândirea identicului, care ar fi la baza onticului, respectiv moartea din ecuația devenirii, adică nu voi absolutiza sensurile existențial-heideggeriene, ci voi ipostazia un cuprins exegetic, în care se confruntă și sensuri heideggeriene, dar și sensurile teologice ale morții. „Prin cunoașterea paradisiacă ne simțim parcă în lumea grației, pe când prin cunoașterea luciferică ne simțim părtași la nu știu ce mare tragedie”⁸, spune Blaga despre dualitatea cunoașterii, care, ca proces însă, este integrată în dogma trinității, ca sinteză a contrariilor, oarecum posibil a fi denumită antinomie transfigurată⁹. Mai precis, cel de-al treilea termen, soluția, transfigurarea este demonstrată în

⁶ Ion Negoieșcu, *Poezia lui Eminescu*, ediția a III-a, Iași, Editura Junimea, 1980, p. 32.

⁷ Ștefan Cazimir, *Tensiunea lirică*, București, Editura Eminescu, 1971, p. 40.

⁸ Lucian Blaga, *Trilogia cunoașterii*, București, Editura Humanitas, 2003, p. 227-228.

⁹ Lucia Dărămuș, *Poetica terțului ascuns*, în „Pro Saeculum”, V, 2006, nr. 5-6, p. 10.

epistemologia blagiană în cadrul paradoxei dogmatice, care – în esență – este diferită de unitatea dialectică a contrariilor, fiind postulată în transcendent „[...] e suma determinărilor ei posibile sub dublul unghi de vedere al abstractului și concretului”¹⁰. Sensul ei nu este logic, dar are „un sens funcțional în cadrul gândirii umane în general” și filozoful Blaga adaugă precizarea fundamentală: „pentru a întâmpina orice confuzie cu alte tipuri de ideație, formula dogmatică trebuie înțeleasă esențialmente ca *expresie a unui mister* [ea] [...] vrea *determinarea* unui mister conservând acestuia caracterul de *mister* în toată intensitatea sa”¹¹. Modernitatea și pertinenta actualitate a acestui tip de spiritualitate configurat în gândirea filozofică a lui Blaga este simptomatic reînvestită în zilele noastre în viziunea transdisciplinarității, ca nouă viziune asupra lumii¹². Basarab Nicolescu concepe o zonă a sacrului, numită zona de non-existență, care se sustrage oricărei raționalizări, inexplicabilă prin legile fizicii, ce adastă încă în limitele cunoașterii științifice. Antinomiile blagiene se rezolvă prin „intellectul estatic”, ceea ce presupune „ivirea unei noi religiozități”, într-o metafizică ce-o devansează pe cea a filozofului Ștefan Lupașcu, ale cărui antagonisme presupun un tip de logică numită dinamică¹³. Important mi se pare de subliniat, ca și în alte cazuri, circulara revigorare a unor fundamente de gândire, în speță, în cazul de față, recunoașterea necesarei – întru cunoaștere – noi căi de acces spre sacru. Conceptul transfigurării antinomiei se cunoaște ca un interpus în alte logici, precum cele scolastice, numit terț inclus sau terț ascuns, teoretizat astfel și de Basarab Nicolescu.

După cum și alți analiști au observat, uneori și nesistematic, la Eminescu și mai apoi la Blaga, nu sunt totuși dominante umbrele abisale ale însingurării, pentru că moartea nu este în gândirea lor sfârșitul definitiv al existenței, așa cum am arătat pe larg în altă parte¹⁴. Pe de altă parte, din punctul meu de vedere, Constantin Barbu conduce analiza eminesciană, prin parametrii finitudinii ființei heideggeriene, spre consecințele extreme ale identității: „Gândirea identicului este o mare problemă a meditației eminesciene. Întrebările pe care și le pune rațiunea lumii sunt două: de unde vine și unde merge. Răspunsul este *moartea* care este *identical* din ecuația devenirii. Originea lumii și adăpostul ei este mersul și ajungerea la moarte, acesta este adevărul ființei lumii”¹⁵.

Întrucât accentele de „dat” ontologic ale morții, de nedepășit, par să îndreptățesc această descriere imuabilă a devenirii spre moarte în poezia de tinerețe a lui Eminescu, intitulată reprezentativ *Mortua est!*, Ileana Oancea și Liliane Tasmovski de Ryck pornesc, într-o recentă analiză a acestui text, de la

¹⁰ Lucian Blaga, *Trilogia cunoașterii*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 65-66.

¹¹ *Ibidem*, p. 66.

¹² Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea. Manifest*, Iași, Editura Polirom, 1999.

¹³ Cf. Lucia Dărămuș, *art. cit.*

¹⁴ Rodica Marian, *Un sens specific al morții în universul poetic eminescian*, în idem, *Luna și sunetul cornului...*, Pitești, Editura Paralela 45, 2003, p. 17-56.

¹⁵ Constantin Barbu, *Poezie și nihilism*, Constanța, Editura Pontica, 1991, p. 78-79.

definiția identicului citată mai sus. Numai că întreaga construcție textuală, cu alcătuirea ei paradoxală, cu dualitatea ei evidentă, conduce atenta analiză stilistică, semiotică, semantică și fonetică la motivarea poetică, creatoare a unei noi identități, definită și relevantă prin ceea ce au numit oximoronul de identitate, ca figură textuală. Citez unele concluzii ce-mi par reperi memorabile: „Obiectul poetic este o construcție a textului, el nu mai reproduce realul, ca în poetica mimetică, ci îl creează după «logica» paradoxală a poeziei moderne [...]. Moartea este astfel *înălțarea spre o lume vrăjtită, mirifică* [...], o lume din care esența angoasantă a sfârșitului a dispărut [...]. Constatăm deci verticalitate, transcendență, luminozitate, armonie muzicală într-o atmosferă de întemeiere magică a universului, ca biruință asupra destinului și a morții”¹⁶. Concluziile de mai sus sunt pertinente din punctul de vedere al semanticii textului, nu numai în logica paradoxală a poeziei moderne, ci și în reflectarea credinței ancestrale în nemurirea sufletului, despre care un text manuscris eminescian vorbește *expresis verbis*¹⁷. Așadar, esența angoasantă a sfârșitului omenesc nu a dispărut, ci, mai bine-zis, n-a apărut, de fapt nu poate exista într-un asemenea areal de gândire, cel al continuării existenței și dincolo de moarte.

Cunoașterea paradisiacă din filozofia blagiană mi se pare că ar corespunde cu descrierea feerică a lumii de *dincolo* din partea I a textului *Mortua est!*, reprezentându-l, de fapt, pe poetul orfic și de substanță a gândirii mitice. Pe când partea a II-a, numită de cele două cercetătoare citate mai sus, axul polar reflexiv, îl reprezintă pe Eminescu – poetul gnostic, dar, s-ar putea, în credința mea, să fie aici, dar numai în fondul ideatic al acestei părți, și ceva din angoasa lui Heidegger, mai ales pe filonul tragismului, mai evident în finalul poemului. Acest ax polar reflexiv al textului, diferit de seninătatea paradisiacă, îmi pare că ar configura, într-un fel, cunoașterea luciferică blagiană, manifestă, cu tensiunile ei dominante, în expresia textuală a acestei părți a doua a poemului *Mortua est!*. Trebuie, totuși, să observ că interogațiile retorice se insinuează, cu valoarea lor dramatică, și în partea întâi, începând cu strofa a șasea: „Și-ntreb al meu suflet rănit de-ndoială / De ce-ai murit înger cu fața cea pală? / Au nu ai fost jună, n-ai fost tu frumoasă? / Te-ai dus spre a *stinge o stea radioasă?*” (s.n.). Cele trei versuri terminate cu semnul întrebării, marcând evident zbuciumul eului poetic, îl atenuează însă în semantica ultimul vers, strecurând prin sugestia stingerii unei *stele radioase*, din nou, axul cu înțelesul larg al descrierii paradisiace a lumii de *dincolo*. Credința că destinul omului este legat de o stea transpare aici în conexiune cu sugestia strălucirii încorporate în persoana iubită, dar și cu luminozitatea lumii cerești.

Pe de altă parte, conectorul „DAR” cu care începe strofa următoare, a șaptea, subliniind opoziția cu întrebările dureroase anterioare, deși este urmat de

¹⁶ Ileana Oancea, Liliane Tasmovski de Ryck, *Mortua est! și oximoronul de identitate ca figură textuală*, în AUI, secțiunea III, e. Lingvistică, tomurile XLIX-L, 2003-2004 (*Studia linguistica et philologica in honorem D. Irimia*), p. 417-418.

¹⁷ Mihai Eminescu, *Nemurirea sufletului și a formei individuale*, în idem, *Opera esențială*, Craiova, 1992, p. 175-176.

dubitativul „POATE”, introduce un segment textual (strofele 7-8) ce poate fi cuprins în filonul strofelor 1-5, adică în așa-numita parte întâi, cea a poetului orfic, de substanță mitică. În acest poem, descrierea paradisiacă a lumii de dincolo nu-mi pare totuși numai o pură iluzie, o ficțiune pur textuală, cum consideră Ileana Oancea și Liliane Tasmovski, ci cred că elementele ei feerice se întemeiază pe binecunoscuta credință creștină despre edenul în care „nu e durere, nici întristare”. Următoarele două strofe (7 și 8) sunt edificatoare pentru consonanța lor cu strofele 1-5: „Dar poate acolo să fie castele / Cu *arcuri de aur zidite din stele*, / Cu râuri de foc și cu poduri de argint, / Cu țărni de smirnă, cu *flori care cânt*; // Să treci tu prin ele, o sfântă regină, / Cu păr lung de raze, cu ochi de lumină, / În haină albastră stropită cu aur, / Pe fruntea ta *pală* cunună de laur” (s.n.). Imaginea paradisiacă a lumii de dincolo (conotația religioasă este conținută mai intens de epitetul *de smirnă*, alăturat *aurului*, precum și *cântarea* florilor ce ar putea trimite, în subsidiar, la cea a îngerilor), descrisă într-un inconfundabil limbaj poetic eminescian, cuprinde și imaginea semnificativă a *sfintei regine*. Portretul acesteia se apropie de cel al lumii, ca *regină a nopții moartă*, din *Melancolia* de mai târziu (cuprinzând în lexicul poetic *albastru*, *argint*, *arc*), dar și de portretul simbolic al Sfintei Fecioare, încoronată ca regină a cerurilor și reprezentată, îndeobște, *într-o haină albastră stropită cu aur*. În plus, părul de raze (sugerând culoarea blondă), ochii de lumină și fruntea pală fac parte din portretul ideal al iubitei poetului, ca ființă vie, ceea ce angajează imaginația poetică spre o însuflețire a sufletului celei moarte.

Extrem de elocventă, din acest unghi de vedere, este compararea strofei a 5-a cu a 8-a: „Văd sufletu-ți candid prin spațiu cum trece; / Privesc apoi lutul rămas... alb și rece, / Cu haina lui lungă culcat în sicriu, / Privesc la surâsu-ți rămas încă viu – // Și-ntreb [...] / De ce-ai murit *înger cu fața cea pală*?” (s.n.). Paloarea figurii însuflețite (care *trece*) printre castelele din ceruri corespunde cu cea a *îngerului* de față înainte de moarte și nu cu *lutul rămas*, în care nu mai adastă ceva viu, decât surâsul, care este și el un semn al morții. Așadar, acea *sfântă regină* menită să *treacă* printre castelele miraculoase din cer este descrierea dezvoltată a sufletului care *trece prin spațiu* (reiterarea verbului *a trece* este elocventă: „Văd sufletu-ți candid prin spațiu cum trece”).

Descrierea *tregerii de al lumii otar* a copilei moarte deschide poemul sub auspiciile unei strofe cu un semantism destul de marcat de o convențională amărăciune (*vis ce își moaie aripa-n amar*), susținută și de conotația rece a *mormintelor umezi*. Cu toate acestea, momentul *tregerii* la cer este aureolat de *sunetul clopotului în orele sfinte*, așadar moartea, ca și în destul de multe alte contexte poetice eminesciene (*sfânta moarte* în *Povestea magului călător în stele*), capătă, aici indirect, calificativul *sfânt*, proiectând evenimentul dincolo de tragism și de durere: „Făclie de veghe pe umezi morminte, / Un sunet de clopot în orele sfinte, / Un vis ce își moaie aripa-n amar, / Astfel ai trecut de al lumii otar”. Strofele următoare descriu înălțarea sufletului la cer într-un adevărat registru de

poveste feerică, obișnuit consacrat idilei fericite în lirica eminesciană de mai târziu, în care tronează *luna regină* din strofa a 2-a și care se armonizează cu *sfânta regină* din strofa a 8-a, atestând semantic faptul că segmentul textual al strofelor 7-8 poate fi cuprins în filonul strofelor 1-5, adică în așa-numita parte întâi, cea a poetului orfic, de substanță mitică. „Trecerea” sufletului prin spațiu și „trecerea” sfintei regine printre castelele stelare, ca și corespondența dintre *luna regină* și *sfânta regină* atestă, la nivelul semanticii de adâncime, nu numai realitatea textuală a lumii de dincolo, ci și, în planul mental al creației, atribuirea de consistență, de viață, sufletului ajuns dincolo de *al lumii otar*.

Strofele 4-5: „Te văd ca o umbră de-argint strălucită, / Cu-aripi ridicate la ceruri pornită, / Suind, palid suflet, a norilor schele, / Prin ploaie de raze, ninsoare de stele. // O rază te-nalță, un cântec te duce / Cu brațele albe pe piept puse cruce, / Când torsul s-aude l-al vrăjilor caier / *Argint e pe ape și aur în aer*” (s. n.) se prelungesc, din punct de vedere semantic, în strofele 7-8, chiar după dubitativa deschidere a strofei 7 („Dar, poate...”), prin urmare cu atât mai elocvent. Elementele comune sunt stelele, argintul, razele, cântecul etc. În mod paradoxal, *palidul suflet suind a norilor schele, ca o umbră de-argint strălucită* capătă vigoare și însuflețire, după întrebarea crucială: „De ce-ai murit...?”. *Palidul suflet* devine *sfânta regină* ce trece printre castelele din cer, într-o semnificativă evoluție în cadrul lumii textuale, descrisă în această primă parte a poemului.

Ridicarea la ceruri a copilei moarte se reliefează față de restul poemului și prin faptul că inserează „cele mai frumoase versuri ale literaturii române” (cum spune și I. Oancea și L. Tasmovski): „Când torsul s-aude l-al vrăjilor caier / *Argint e pe ape și aur în aer*”. În interpretarea cercetătoarelor citate, aceste versuri reprezintă și ele un oximoron de identitate, oximoron care este și tabloul central al acestei creații, cel mai consistent și de o concentrată poeticitate; forța lui vizionară este compensată, în partea a doua, de radicalismul interogațiilor retorice și al considerațiilor nihiliste.

Este bine demonstrat în cercetarea citată¹⁸ – prin mijloace de analiză poetică și fonetică – faptul că acest univers compensatoriu, creat numai de artă, după părerea autoarelor, este superior părții revoltat-negatoare a poemului, ca o nouă și concentrată artă poetică. Mi se pare deosebit de semnificativă recunoașterea acestei superiorități, în care, desigur, se reflectă, prefigurator, și modul de gândire al afirmării credinței în viața de dincolo. Această realitate semantic-textuală este de luat în seamă cu atât mai mult cu cât poetul însuși valorizează drept *bune gândirile* expuse înainte de expunerea poetică a îndoielilor.

Din perspectiva demersului meu se impune precizarea că lumea de dincolo nu este numai o ficțiune, cu existență pur textuală, deci o pură iluzie, deoarece descrierea poetică a acestui tărâm încorporează un mod de gândire, despre care nu putem avea certitudinea că este real ori nu; de altfel, în analiza unui text nici nu contează decât realitatea textuală, adică lumea semantică instituită în text. Numai

¹⁸ Ileana Oancea, Liliane Tasmovski de Ryck, *art. cit.*, p. 417-418.

ateismul poate refuza categoric credinței veracitatea și poate anula orice posibil aflat dincolo de moarte, dar acest fel de a gândi – negator al oricărei religii, prezent în finalul poemului, privește numai *gândirile rele*, după cum poetul însuși le valorizează. Esența confruntării (*Au e sens în lume?*) și accentul stilistic al versurilor de la sfârșitul textului („De e sens într-asta, e-ntors și ateu, / Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu”) nu pot anihila *mise en abîme*-ul din strofa 13, deschisă de acel revelator *Și totuși...* Cu atât mai mult cu cât finalul textului nu face decât să repete strofa a 12-a, în care apărea deja gândirea *rea*, marcată evident în versul „Atunci acest înger n-a fost decât lut”.

Dramatismul îndoielilor începe cu strofa 10-a, corespunzând filonului cunoașterii luciferice, acea incertitudine ce va fi augmentată până la vehementa negare, caracterizată la început drept *gândiri rele*. Opoziția acestora față de *gândirile bune* este estompată de probabilitatea presupusă semantic în întregul vers prim al strofei: „Dar poate... o! capu-mi pustiu cu furtune, / Gândirile-mi rele sugrum' cele bune”. Motivația apariției *gândirilor rele*, puse sub semnul incertitudinii, este subliniată, în avans, de exclamația *o! capu-mi pustiu cu furtune*. De fapt, din perspectivă semantică, există în acest vers o justificare a schimbării gândurilor, în care cele două determinări vin să accentueze starea de abandon a certitudinii afirmate anterior: *capul*, cu sensul de „minte” este *pustiu*, iar zbuciumul interior este elocvent sugerat prin metafora *cu furtune*. De altfel, îmi pare important de observat cum, textual și semantic, din nou, construcția oximoronică apare și aici cu evidență, *furtuna* fiind înțelesul poetic dat tulburării certitudinilor, dar, totodată, și sensul poetic sugerat al luptei dintre antinomiile reprezentate de cele două *gândiri*.

Strofa a 9 („O, moartea-i un haos, o mare de stele, / Când viața-i o baltă de vise rebele; / O, moartea-i un secol cu sori înflorit / Când viața-i un basmu pustiu și urât”) este, ideatic și compozițional, concluzia părții de descriere a lumii feerice de dincolo, urmată semnificativ de începutul: *Dar poate* din strofa a 10-a: „*Dar poate... o! capu-mi pustiu cu furtune, / Gândirile-mi rele zugrum'cele bune... / Când sori se sting și când stelele pică, / Îmi vine a crede că toate-s nimică*”.

Urmează celebra strofă (a 11-a) în care apare descrierea naturii categoriale a *nimicului*, conceput ca „neant”, în dimensiunile onticului, dar nu în înțelesul pe care termenul îl va câștiga în opera matură eminesciană, impregnată de filozofiile orientale (precum în variantele *Luceafărului*¹⁹, unde neantul și neființa condensează și principiul creator omnipotent). În *Mortua est!*, neantul este o *moarte eternă*, în mod cert, însă ceva din principiul renăscător pornit din moarte străbate deja în ideatica eminesciană, deși nu accentuată în prim plan semantic. Totuși, *cerul negru*

¹⁹ Vezi definiția s.v. *neființă*, în Rodica Marian, Felicia Șerban, *Dicționarul Luceafărului eminescian*, ediție definitivă, București, Editura Ideea Europeană, 2007, p. 170. Noaptea largă a nimicului și lumile cernute de moartea eternă din *Mortua est!* se aseamănă cu cotexte ale *neființei* din variantele poemului *Luceafărul*, precum: *E-al neființei adăpost / Unde uitarea soarbe / Tot ce va fi, și tot ce-a fost / Sub genele ei oarbe*.

ce-și cerne lumile ca prăzi trecătoare ale morții eterne sugerează, prin înțelesul determinantului atributiv *trecătoare*, tocmai faptul că prázile morții au o anume ciclicitate. Așadar, moartea este eternă, dar entitățile ce-i cad victime sunt trecătoare prin moartea eternă și nu se integrează acesteia în mod definitiv.

Următoarea strofă, a 12-a, este semnificativă pentru regretul încorporat în lipsa unui dincolo, o eternitate a morții, în care tronează *nimicul cu noaptea lui largă* și din care nu se mai poate concepe revenirea la viață: „Și-atunci de-a fi *astfel...* atunci în vecie / Sufierea ta caldă ea n-o să învie, / Atunci graiu-ți dulce în veci este mut... / Atunci acest înger n-a fost decât lut”. Gândirea *rea* antrenează, astfel, o dezamăgitoare imagine, coborâtă din necredința în dincolo (într-un fel strict ateist, deși intuiția *trecătoare* treceri prin moarte era textualizată anterior), imagine la fel de derizorie ca și existența, ființarea în lume, condamnată în strofa 15, după hamletiana întrebare din strofa 14 (*a fi sau a nu fi*): „A fi? Nebunie și tristă și goală; / Urechea te minte și ochiul te-nșală; / Ce-un secol ne zice, ceilalți o dezic. / *Decât un vis sarbăd, mai bine nimic*”.

După confruntarea celor două gândiri, bună și rea, cea rea începe în sintaxa poetică cu un „Dar poate...”, dubitativ, ceea ce înseamnă tocmai faptul că gândirea bună era mai certă în mintea poetului, urmată de ceea ce eu consider că este revelatoriu, respectiv conținutul conclusiv și rezumativ al strofei 13: *Și totuși, țărână frumoasă și moartă, / De racla ta razim eu harfa mea spartă / Și moartea ta n-o plâng, ci mai fericesc / O rază fugită din chaos lumesc*. „Și totuși”, crucială funcție semantică concesivă, referind la cele două axe deja puse în contrast, și care este expresia eului profund, este recunoașterea simultană în ecuația *și ... și* din dogma triadică a celui terț inclus, terț ascuns. Totodată, întreaga strofă este funcțional textualizată, precum un *mise en abîme*; din perspectivă sintactic-poetică, *TOTUȘI* se corelează necesar cu segmentul de text anterior, iar conjuncția *și* anterioară lui *totuși* este semn de legătură. *Și* din versul 3 pare a fi conclusiv, marcând semantic urmarea întreruperii cântecului poetic (*harfa mea spartă*), însă relația sintactic-poetică este tot una concesivă, propagându-l pe *Și totuși* din primul vers al strofei. Așadar, versurile trebuie citite: *De racla ta razim eu harfa mea spartă/ Și [totuși] moartea ta n-o plâng, ci mai fericesc...*

În variante, această strofă cu valoare de *mise en abîme* este și mai elocventă: *Dar totuși țărână tăcută și sântă / Eu nu mân durerea-mi pe lira mea blândă / Nu plâng a ta moarte ci mai fericesc / O rază trecută din caos lumesc*. Pentru textul antum (ca și pentru variante), de remarcat insistența pe *mai*, adverb subliniat în text de poetul însuși, cu semnificația durativă, într-o construcție negativă, de încetare a unei acțiuni și de înlocuire a unei stări („plângerea”) cu opusul ei. Cu atât mai mult cu cât *mai* este precedat de *ci*, conjuncție adversativă ce contrapune limpede cele două acțiuni, a plânge și a ferici. Avem aici, ca achiziție poetic-semantică, teza materială a naturii umane: *țărână frumoasă și moartă*, ca identitate, iar ca alteritate, în cadrul non opoziției simultane *și ... și*, avem *raza fugită din chaos lumesc*, ceea ce știm din descrierea feerică a țărâmului de dincolo că este imaginea

majestuoasă a sfintei regine ce trece printre stele, sori, flori etc. Prin urmare, *raza* este partea imaterială, sufletul nemuritor, îngerul. Așadar, nu avem o sciziune între elementele unei unități, trup/suflet, ci – în echilibru – trupul și sufletul, care, ca transgresare, ca transfigurare a antinomiei, se rezolvă prin atitudinea ferm exprimată de poet: „moartea ta n-o plâng, ci **mai** fericesc / O rază fugită din chaos lumesc”.

*Dar totuși țărână tăcută și săntă / Eu nu mân durerea-mi pe lira mea blândă / Nu plâng a ta moarte ci mai fericesc / O rază trecută din caos lumesc*²⁰. Ca variantă a strofei antume cu numărul 13, în versiunea primă a poemului, această atitudine concluzivă, introdusă mai ferm cu adverbul adversativ **dar**, este explicitată pe încă 6 strofe, una cu 6 versuri, în total 26 versuri care descriu motivația opțiunii de a prefera bucuros ori fericit trecerea în cealaltă lume, fiindcă acolo tot ce este aici calp ori falsificat se ridică la cotele valorilor absolute. Justificările pornesc de la ultimul vers al strofei citate, arătând, în esență, condiția razei, anume aceea a întoarcerii la soare, ca *etern izvor*: *Când zboară la soare o rază de soare / Când zboară pe nouri un angel ce moare / Eu nu plâng că raza c-un zâmbet d-amor / O trase la sine eternu-i izvor // Eu nu plâng pe-un angel ce n-avea în lume / Afară de zile neci aur neci nume / Că astăzi d-un cântec în ceruri răpit / La nunțile lumii e binevenit*. Strofele următoare inserează condiția nefericită de pe pământ, de martiră, a ființei care s-a dus în ceruri: *Tu ești o martiră dar nu plâng de tine / Căci nu voi să-ntunec zâmbirile-ți line / Căci nu voi să-ntunec a tale zâmbiri / Plângându-ți cununa acea de martir*. Urmează o strofă semnificativă pentru felul în care Eminescu, cel tânăr, vedea frumusețea și bunătatea din cer, în evident contrast cu nimicnicia vieții sociale, cu valorile ei pervertite: *De e înc-o viață, de e înc-o lume / Acolo speranța nu-i aur de spume / Acolo amorul nu este vis / N-ascunde otravă dolosu-i surâs // Acolo copilă n-o fi calomnie / Ce fruntea pătează și inimi sfâșie / Maimuța de ură nu-ți strămbă ea grima / Pe luciul legei nu hohotă crima / Acolo-mprejură-ți de larve un laț / Nu saltă rânjinde grotescul lor danț*. Verva sarcastică din ultima strofă citată adaugă note grave și dispreț neiertător ce vizează viața socială. Pe când, în prima strofă referitoare la cealaltă viață, valorile pure și absolute priveau generic sufletul omenesc, acestea fiind mai întâi speranța, și apoi iubirea.

Apoi, intervine – dubitativ – o strofă cu un conținut ce implică comentarii: *De e chiar și altfel, [totuși] devii liniștită / Când mintea ți-e seacă, gândirea finită / Când bulgării negri căzând pe sicriu / Resgem un discântec lugubru pustiu*. Așadar, încetarea gândirii în alternativa că n-ar fi încă o viață produce efectul, deloc paradoxal, de liniștire, de împăcare. A nu mai gândi, ca o consecință a morții, nu este, în fond, un fapt conotat cu disperare, cu toată gama de sugestii mortuare din versurile 3-4 ale aceleiași strofe. În varianta citată, urmează un element sintactic lămuritor, strofa următoare începe cu *căci*. Explicația se desfășoară pe încă 6 strofe, în varianta datată octombrie 1866; în textul antum au rămas numai

²⁰ M. Eminescu, *Opere*, I. *Poezii tipărite în timpul vieții*. Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1939, p. 300.

4 strofe, începând cu strofa 14, înlocuind pe *căci* cu *ș-apoi*. *Căci* era necesar discursului poetic din variantă, fiindcă hamletiana dilemă este o altă exprimare a liniștii presupuse de poet odată cu sfârșitul gândirii și al vieții: „Căci nu știm de este în lume mai bine / *A fi sau a nu fi*, dar știe oricine / Că-un ce care nu e nu simte dureri / Și multe dureri-s, puține plăceri”.

După rezolvarea tensiunii cruciale din strofa 13, sintaxa poetică a textului antum introduce un element explicativ suplimentar: *Ș-apoi*, cu care începe strofa a 14-a și care introduce un segment de text ce nu va mai aduce decât argumente în plus pentru descrierea stării de neființă în confruntarea ei cu ființarea cea tristă și goală: „Ș-apoi... cine știe de este mai bine / *A fi sau a nu fi*... dar știe oricine / Că ceea ce nu e, nu simte dureri / Și multe dureri-s, puține plăceri”. Sublinierea făcută de poet a lexemului *multe* are aceeași importanță stilistico-semantică ca și în cazul altor sublinieri din acest text poetic (*toate-s nimică, trecătoare, eterne, mai, multe, Decât un vis sarbăd, mai bine nimic, totul, sens*), accentuând sensul poetic. *Ceea ce nu e*, „a nu fi” apare superior nebuniei de-a fi, pentru că nu simte dureri, multele dureri: „A fi? Nebunie și tristă și goală; / Urechea te minte și ochiul te-șală; / Ce-un secol ne zice, ceilalți o dezic. / *Decât un vis sarbăd, mai bine nimic*”. Trebuie să remarc aici intruziunea străvechii concepții a existenței ca iluzie, demonstrabilă ca sursă în variantele *Luceafărului* (respectiv de sorginte brahmanică). Apetența lui Eminescu pentru concepțiile filozofiei extrem-orientale, care consideră eul ca entitate falsă și realitatea empirică ca o simplă iluzie (*maya*), ar putea fi o înclinație ce vine din lecturile de tinerețe (atestată și deci demonstrate), dar și din configurația fondului sufletesc românesc, cu ancestrala sa detașare față de afirmarea pozitivistă a existenței și a personalității. Oricum, neîncrederea tânărului Eminescu în veracitatea simțurilor și în consistența existenței este în aceste versuri evidentă, marcată sub aspectul semanticii poetice. Versul subliniat *Decât un vis sarbăd, mai bine nimic* afirmă răspicat structurala dorință de absolut a lui Eminescu, conexată de repulsia pentru adevărurile schimbătoare, pe care le condamnă din perspectiva de esență a gândirii neperisabile.

Opțiunea implicită, din punct de vedere ideatic, pentru *a nu fi*, continuă în strofa a 16-a, de această dată augmentând sentimentul zădărniceii și colorându-l puternic cu efemeritatea existenței omenesti: „Văd vise-ntrupate gonind după vise, / Pân' dau în morminte ce-așteaptă deschise, / Și nu știu gândirea-mi în ce să o stâng: / Să râd ca nebunii? Să-i blestem? Să-i plâng?” Starea de revoltă față de inconsistența vieții apare limpede ca o consecință a unei gândiri ce nu se consolează cu o aparență anostă, lipsită de sens, cu un *vis sarbăd*. Așadar, gândirea ardentă a absolutului are posibile șanse de salvare de sine, fie în răsul nebunilor, fie în invocarea urgiei divine, fie în compătimire. Alegerea, selecția operată de poetul însuși imediat după acest vers, respectiv în strofa finală, este opțiunea „nebuniei” („Oare *totul* nu e nebunie?”), lexemul poetic *nebunie* are sensul „nonsens, absurditate”, același sens care era investit în ocurența cuvântului din contextul „A fi? Nebunie și tristă și goală”.

Întrebarea obstinat repetată în strofa de la sfârșitul poemului („Au e *sens* în lume? Tu chip zâmbitor, / Trăit-ai anume ca astfel să mori? / De e *sens* într-asta, e-ntors și ateu, / Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu”) privește chiar lipsa de *sens*, absurdul faptului de a fi, adică de a ființa în limita vieții și a morții, de fapt exprimând o nemulțumire generică, mult mai mult decât plângerea dispariției premature a unui „chip zâmbitor”. Folosirea adjectivală a lexemului *ateu* (*sens ateu*) este și ea un argument semantic orientat în aceeași coordonată care îmbrățișează condiția umană însăși; ființarea ca *nebuie și tristă și goală* are un plus de atribute revelatorii, aceste determinări dezvăluind și ele, involuntar, faptul gândirii concentrate asupra destinului uman în general. Ceea ce pare blasfemie în ultimul vers este, de fapt, din perspectiva semantică a conexiunilor intra-textuale relevate astfel, o constatare firească și nu o cutremurătoare revoltă ori un îndurerat reproș adresat providenței. Chiar *sensul ateu* este totodată *întors*, ceea ce avertizează întoarcerea, în conștiința poetului, la *gândirile bune*, cele ale credinței în viața de dincolo. Glosarea din DE²¹ a adjectivului *întors* drept figurat cu sensul „sucit, ciudat” derivă din interpretarea clasică a poemului, cea având accentul principal pus pe plângerea revoltată a dispariției copilei iubite, așa încât corelațiile semantice cu restul coordonatelor de conținut ale gândirii încorporate în text nu apar în această receptare. Însă, după opinia mea, un anume suport semantic al lexemului *întors*, în sensul lui originar, adică *sensul întors* ca „nonsens”, trebuie luată în seamă. Cu atât mai mult cu cât lipsa de *sens* a lui „a fi” ca *nebuie*, este glosată, în același DE, ca „nonsens”. Dincolo de regretul oarecum patetic conținut în semantica de suprafață a ultimei strofe a poemului, în semantica profundă și în corelațiile semantice ale acesteia cu restul poemului, se poate detecta coexistența celor două axe semantice, ca și raportarea celei de-a doua la prima axă, adică a concepției ateiste, cea fără Dumnezeu, la credința într-un absolut dincolo. Constatarea „De e *sens* într-asta, e-ntors și ateu, / Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu” nu este o diatribă ce vituperează împotriva alcătuirii universului și a lumii, ci doar recunoașterea faptului că *Atunci acest înger n-a fost decât lut*, gând exprimat încă la sfârșitul strofei a 12-a. Și este încă mai semnificativ, din perspectivă semantică, faptul că imediat apare în text strofa a 13-a, care începe cu *și totuși*.

Din punctul de vedere al fondului ideatic încorporat, viziunea extatică a lumii de dincolo este apoi (după strofa a 13-a) eliminată din textul poemului, ca nivel semantic textual, dar desfășurarea ei anterioară nu o elimină din fondul ideatic al întregului, doar că în liniaritatea textului *gândirile rele* au sugrumat pe cele *bune*. Textul poemului nu mai revine la această tentativă posibilă de transgresare a adevărului imuabil al morții eterne, ci este dominat de moartea eternă, în înțelesul ateu, fără Dumnezeu, optând pentru starea exclusivă a materiei, în care nu e posibilă învierea (nu se mai amintește nemurirea sufletului), ci numai starea de lut a îngerului. *Sensul întors* mi se pare că ar fi semnalul semantic ce

²¹ *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.

conduce spre o reluare circulară a lecturii, cu cele două axe repuse în ecuație, chiar dacă finalul pare să insiste numai asupra necredinței. Glosarea lui „întors” din DE ca „sucit, ciudat” este, pe altă parte, destul de departe de atributul specific al *sensului* din variantele poemului. Respectiv, prima variantă, intitulată semnificativ *Elena (meditațiune)* are versurile finale: „De e scop într-asta, e palid ș-ateu / Pe vânăta-ți față nu e Dumnezeu”²², iar a doua variantă păstrează același adjectiv „e palid, ateu”²³.

Oricum am interpreta sensul poetic al adjectivului *palid*, nu-l putem asocia cu noțiunea unei ciudățenii, ci numai cu atributul idealului frumuseții romantice, fiindcă în text *palid suflet* apărea încă în strofa 3-a și apoi în *înger cu fața cea pală* din strofa a 6-a. În legătură cu epitetul *palid* Rosa Del Conte consideră revelatorie înlocuirea lui *vânăta* din variante cu *palid* din textul definitiv, în sensul că „ajută la pătrunderea în intimul atitudinii spirituale a poetului, [...] [și] surprinde efortul prin care își impune să adere la un ideal estetic mai perfect”²⁴. Desigur, în ordinea de idei a idealului estetic este consecvență în această schimbare, dar în ordinea conținutului semantic din *sensul întors și ateu* „nemiloasa consecvență” i se pare autoarei că ar consta, în finalul poemului, chiar în repudierea *nimicului*, adică a neființei, din moment ce argumentează: „Dacă e adevărat că nimicul e mai bun decât visul steril, mai bun decât dezamăgitoare iluzie, cu toate acestea nimicul nu poate justifica nici viața și nici moartea și nici nu poate deveni o valoare în sine”²⁵.

Din punctul meu de vedere, a nu avea *sens* și a fi ateu se referă la viață și moarte, adică la existență în genere, exprimată textual poetic prin *în lume* („Au e *sens* în lume?”) și nu la viziunea unui *dincolo*, avansată în prima parte a poemului. „Ispitirile gândului”, adică ceea ce poetul numea *gândirile rele* vor dărâma viziunea uranică, născută, zice Rosa Del Conte, dintr-o „mișcare de natură fantastică și emotivă”, fiindcă „acea înflorire stelară” nu rezistă fără „sprijinul unui Principiu absolut transcendent, e o ‘întâmplare’, figură a unei materii, în fluxul căreia conștiința nu va ajunge niciodată să se ancoreze”²⁶. Argumentul meu textual nu vrea să reitereze aici un *Principiu absolut transcendent*, ci textul îmi impune să insist asupra incertitudinii, indeciziei, îndoielii exprimate de poetul însuși, exprimându-se despre supremul nimic, la scară cosmică, în peiorativul *nimică*: „Când sorii se sting și când stelele pică / *Îmi vine a crede că toate-s nimică*”. Sublinierea *toate-s nimică* este a poetului, *îmi vine a crede* este elementul textual pe care vreau să-l accentuez, acordând credit îndoielii, intens poetice, a gândului eminescian. De altfel, moartea eternă = neființă are prăzi *trecătoare*, în mod egal, din perspectivă categorială, și pentru nimicul cosmic, și pentru cel uman. *Îmi vine a crede* nu anulează cu totul anterioara viziune a *gândirilor bune*, așa încât conștiința

²² M. Eminescu, *Opere*, ed. cit., p. 302.

²³ *Ibidem*, p. 308.

²⁴ Rosa Del Conte, *op. cit.*, p. 50.

²⁵ *Ibidem*, p. 39.

²⁶ *Ibidem*, p. 38.

reflectată a poetului se poate totuși întoarce la ea, chiar dacă este numai un suport de opoziție pentru melancolica sentință din finalul poemului. Argumentul textual al faptului că versurile finale ale poemului nu sunt generate de o răzvrătire, ci de un sentiment melancolic – mai analitic decât un act de acuzare – stă în primul în forma afirmativă și nu exclamativă a versurilor, ca și în toată construcția ideatică și semantică a primei variante, cu titlul *Elena*, subintitulată *meditațiune*. Caracterul acestei specii lirice care conține reflecții despre condiția umană își pune amprenta asupra textului formei definitive, și din această structură de gen rămân importante relice în textul definitiv publicat de poet. Pe deasupra, crezul ambiguu cum îl numea Rosa Del Conte, adică confruntarea credinței cu necredința cum am încercat eu să argumentez, imprimă poemului o tensiune specifică și nu prevalează, nici măcar în versurile de la sfârșit, o unică perspectivă, doar sugerează prin *mise en abîme*, că poate exista o reconciliere, în favoarea neplângerii morții. La întrebarea e bună moartea ori rea?, sesizată cu acuitate de Rosa Del Conte, răspunsul ar fi pozitiv după conținutul semantic al *mise en abîme*-ului, dar negativ, după conținutul semantic al celor două versuri finale.

Întoarcerea lecturii spre începutul poemului cred că se impune astfel chiar prin antrenarea contrastivă a negării lui Dumnezeu, subînțelegând și rezolvarea conflictului în ceea ce am detectat a fi, din punctul de vedere al semanticii referențiale, un *mise en abîme*. În alcătuirea sensului global al poemului se pot astfel detecta, precum s-a făcut într-o analiză subtilă a celebrei *Ode (în metru antic)*, mărcile semantice ale unui existențialism profund creștin și profund original²⁷, în care s-ar cuprinde și sensuri heideggeriene, dar și sensuri teologice. În ceea ce privește *Mortua est!*, sensurile teologice se pot desprinde (și atesta, după cum am văzut) din viziunea extatică a trecerii în moarte, și ele nu sunt cu totul obnubilate din ansamblul semantic și sintactic al textului, fiindcă aceste sensuri teologice subzistă atât în *mise en abîme*-ul textului definitiv, cât și în cel din varianta genuină: „Eu nu plâng pe-un angel ce n-avea în lume / Afară de zile neci aur neci nume / Că astăzi d-un cântec în ceruri răpit / La nunțile lumii e bine-venit”²⁸.

THE TEXTUAL EXPRESSION OF SOLVING THE „AMBIGUOUS CREED” IN MORTUA EST! (Abstract)

The change we proposed in this analysis is based on the textual-semantic and syntactic arguments, which culminate, as a forte point of the text, with number 13 stanza, published during the author's life. This stanza is strategically placed at the middle of the text, introducing a *mise en abyme*, a textual figure that ideatically and diegetically concentrates the essence of the poem. The stanza is opened by *și totuși (And yet)*, the concessive conjunction being underlined and announcing a

concentrated poetical reality. From the semantic-textual point of view, the position of the poet's attitude is crucial, underlining the fact that he does not weep the death, and it appears in the unfolding text after the first two semantic axes of understanding death have been exposed in the poetical equation in the first 12 stanzas. The enchanting description of the beyond world has unfolded to this point – the point in which the immortal soul raises to heavens and, on the other hand, it has showed the *bad* thinking, as the poet himself names it, that considers the death as eternal and black because it reduces the being to matter, to its earthly condition that does not have any chance of resurrection. The forte point of the poem expresses the attitude of what we called the **deep self** (corresponding to the interior alterity or to the hidden third party) transgressing the oppositions and favoring the unweeping death state, as the poetical instance makes happy (*more = intensely*) a *beam = angel = dematerialization run-away* (freed from the chaos of the world). The returning of the dramatic-tragic weep of death at the end of the poem, augmented by the tones of revolt when confronting the disappearance of the human body, of the smiley face, cannot annihilate the ideatic and profound accent of the semantic substance, consumed in the moment of transfiguring the antonymies.

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21

²⁷ Lucia Cifor, *Poezie și gnoză*, Timișoara, Editura Augusta, 2000, p. 91.

²⁸ M. Eminescu, *Opere*, I, ed. cit., p. 301.

MIHAELA MUNTEANU, *Semantica textului și problema referinței nominale*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2006, 265 p.

Lucrarea tratează o temă deosebit de interesantă, dificilă, în legătură cu care există prea puțină literatură românească. Sunt puse la contribuție scrieri fundamentale în domeniu, unele foarte noi, care sunt date abia acum circulației în literatura noastră de specialitate. Tema comportă și o latură filosofică (raporturile dintre limbaj, gândire și lume), care este dezvoltată atât cât este necesar. În mod firesc, a fost adâncită în lucrare latura lingvistico-pragmatică: obiectivul îl reprezintă o descriere sistematică a referinței ca fenomen discursiv, lărgind aria spre transfrastic și transenunțial. Cercetarea se concentrează pe referința grupului nominal, care oferă un câmp suficient de vast.

Încadrând actul referențial în teoria actelor de limbaj, autoarea face o clasificare a referenților (în lumea intratextuală și în lumea extratextuală), definind foarte clar conceptele cu care se operează, cât și accepția lor adoptată în lucrare. Prima parte a tezei se referă la autonomia referențială (constituenți autonomi și expresii fără autonomie referențială), un spațiu mai larg fiind acordat anaferei.

Partea a doua a lucrării se focalizează asupra funcțiilor discursive ale expresiilor referențiale: nume proprii, demonstrative, posesive, expresii fără autonomie referențială (pro-forme). Autoarea pătrunde în mecanismul subtil al constituirii textuale a referentului și definește rolul expresiei lui verbale în coeziunea și coerența textului. Un spațiu generos este acordat numelor proprii, și anume antroponimelor: „La nivel discursiv, numele propriu poate funcționa cu diferite valori ce țin, pe de o parte, de calitatea sa denominativă, iar pe de alta, de intenția locutorului, de orizontul său, de modul în care aceasta vrea să prezinte referentul” (p. 95). Cercetarea putea fi extinsă în lucrare și asupra altor categorii de nume proprii, pentru care situația se prezintă în chip similar. La subcapitolul consacrat numelor proprii cu determinanți, se afirmă mai întâi: „Ocurența articolului nehotărât întărește ideea că numele proprii în aceste contexte își pierd valoarea referențială care le-ar permite identificarea referentului” (p. 101); dar imediat autoarea sesizează și o altă valoare a determinării nehotărâte a numelui propriu, ceea ce unii exegeți numeau „fracționarea” numelui, situație definită în DLR (s.v. *unu, una*) prin relevarea în context a unei caracteristici, a unei calități într-un anumit moment, într-un anumit raport etc. a referenților, de tipul: *Leonida a visat un Mizil mare, un Mizil cel puțin capitală de district* (Caragiale), exemplu în care numele propriu este un toponim, sau *Profeția unei Ieremiade* (Eminescu), unde numele propriu este un titlu de operă (cf. DLR, litera U, s.v. *unu, una*). Următorul subcapitol al cărții, *Nume proprii ilustre (cu sau fără determinanți) ce conduc la ruperea legăturii denominative*, Mihaela Munteanu se ocupă de cazul utilizării „exemplare, metaforice sau metonimice” a numelor proprii (p. 105): numele servește ca exemplu pentru o calitate sau ca termen de comparație; adăugăm la exemplele din carte câteva extrase tot din DLR (*loc. cit.*), decelând câteva situații speciale: *Un Horia uriaș al gândului* (Aron Cotruș); pentru relevarea unei calități se pot asocia mai multe nume proprii: *Mi se părea că văd un Platon, un Aristotel* (Costache Negruzzi); *E un Don Juan, un Casanova* (Ion Vinea); determinat de un numeral ordinal, de adjectivul pronominal „alt”, de adjectivul „nou” etc., numele propriu exprimă o asemănare accentuată: *Un al doilea Nimrod, vânătorul biblic* (Odobescu), *O nouă Ofelia* (Eminescu), *Un alt Eminescu nu se va mai găsi poate* (Bacalbașa). Mai adăugăm aici că numele proprii multiple accentuează calitatea și/sau caracterul exemplar al numelui.

Un capitol deosebit de interesant al lucrării este, fără îndoială, cel consacrat rețelelor sau lanțurilor referențiale în text-discurs, cu atenție specială pentru referentul evolutiv. Tipologia referenților evolutivi aduce o serie de exemple selectate din literatura de specialitate, dar și (preponderent) extrase de autoare din texte românești și străine de facturi diferite (în special

ficționale, precum și jocuri de copii, rețete culinare, articole de presă, anunțuri de mica publicitate, reclame televizate – în care imaginea se combină cu textul scris/vorbit etc.), toate comentate prin prisma subiectului abordat. Alegerea celor mai adecvate exemple pentru ilustrarea acestor procedee este de asemenea un merit al lucrării. Constatăm astfel că strategia auctorială recurge la forme foarte variate de figuri textuale în care este pusă la contribuție categoria referentului: prin intermediul acestora, autorul comunică într-un fel anume, captivează cititorul, îl surprinde, fapt care merită o subliniere în plus.

O problemă fundamentală abordată este aceea a referentului discursiv în articularea sensului, și anume în ce măsură devin relevante anumite rețele și lanțuri de valori textuale omogene: rețeaua actanțială, cea tematică, izotopică, polifonică, intertextuală. Ultimul capitol este consacrat referentului discursiv în articularea rețelelor. Poate mai multă atenție ar fi meritat cercetarea procesului evolutiv în lucrările științifice, chiar dacă rezultatele nu ar fi fost atât de spectaculoase. Pe măsură ce demersul avansează, exemplele devin din ce în ce mai complexe (alese nu numai din literatura română), ca și comentariul care le însoțește, precum *Florin scrie un roman* de Mircea Cărtărescu, *O problemă de istorie și Crimă rusească* de Alphonse Allais, *Un alt Manole către altă Ană* de Nichita Stănescu și altele. Complexitatea abordării decurge și din varietatea tipurilor de texte selectate ca exemplificare, examinate cu descifrarea tuturor resurselor acestora, fără însă a depăși limitele impuse de subiect.

În tot cursul expunerii, trecerea de la punctul de vedere al unui autor la al altuia din vasta bibliografie pusă la contribuție se face îmbinând cu abilitate elementele uneori contradictorii, autoarea inserându-și de asemenea propriile păreri, și rezultă astfel o construcție armonioasă, echilibrată.

Solid fundamentată din punct de vedere teoretic și cu o bogată informație, cartea Mihaelei Munteanu este o substanțială și bine-venită contribuție științifică într-un domeniu foarte puțin abordat în lingvistica românească.

FELICIA ȘERBAN

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21

RUDOLF WINDISCH, *Studii de lingvistică și filologie românească*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006, 403p.

Nume cunoscut în lingvistica europeană, cu precădere în cea germană și în cea românească, Rudolf Windisch face parte din prima generație a școlii lingvistice de la Tübingen, întemeiată de Eugeniu Coșeriu. Spirit deschis spre toate orientările lingvisticii, Rudolf Windisch este preocupat de lingvistica limbii române și de filologia românească, de filologia romanică și de romanistica balcanică. Acestea toate sunt îmbinate armonios în cartea de față, care reprezintă materializarea cercetărilor autorului privitoare în special la lingvistica românească. O investigație minuțioasă, în care informația istorică și cea culturală este profund și atent folosită, într-o carte care nu se adresează numai cercetătorilor români, ci tuturor romaniștilor și care face cunoscute specificul limbii române și problematica acesteia în raport cu alte episteme.

Rudolf Windisch adună, în cele peste 400 de pagini ale cărții sale, cercetări de istoria limbii și literaturii române, despre care, dacă nu am ști cine este autorul, am putea afirma că aparțin unuia născut pe teren românesc, într-atât de bine stăpânește aceste domenii. Impresionează volumul documentării și, totodată, abordarea originală a aspectelor limbii române. Obiectivitatea, seriozitatea și rigoarea sunt caracteristici evidente în toate cele cinci capitole ale culegerii sale.

Primul dintre acestea, *Istoria limbii române*, reprezintă o sinteză pertinentă a cercetărilor despre „cele mai vechi menționări ale românilor și ale strămoșilor lor în izvoare antice, bizantine, medievale și renaștiste”. Sursele veridice care ilustrează geneza românilor la nord de Dunăre sunt

prezentate diacronic, începând cu anul 43 î. C. (când poetul latin Publius Ovidius Naso și-a petrecut ultimii ani din viață la Tomis și, învățând geto-daca, a scris poezii în această limbă), continuând cu generalul Flaccus (și cu legătura care s-a făcut între numele său și etnonimul *valachi*), căruia autorul îi atribuie un spațiu destul de amplu, cu alte izvoare antice, cu cele bizantine, cele din cronicile rusești și maghiare etc. Demne de semnalat sunt paginile dedicate învățaților Miron Costin și Grigore Ureche, contribuțiilor lor la istoria limbii române, cele dedicate lui Pius al II-lea, precum și benefica insistență asupra falsității tezei lui Robert Roesler, despre care Windisch afirmă că, în adolescență, era un „personaj malefic”, ca mai apoi să devină un „enfant terrible” al istoriei românilor. R. Windisch nu este patetic în contestarea lui R. Roesler, admitând, chiar, argumentul care privește „lipsa de toponimie românească de origine latină”, dar subliniind adevărul că poporul și limba română s-au format la nordul și la sudul Dunării, într-un proces complex și continuu în primul mileniu creștin.

Capitolul următor, *Limba română. Descriere, tipologie, variații*, dezbate problema repartizării teritoriale și pe cea a cauzelor apariției dialectelor românești. Se realizează, în prima parte, o amplă analiză fonetico-fonologică, pentru o înțelegere mai clară a granițelor dialectale și se încearcă explicarea diferențelor datorate substratului, adstratului sau împrumuturilor din celelalte limbi romanice. Partea a doua a acestui capitol abordează tema normării limbii române, într-un excurs istoric și analitic, de la primele texte scrise în limba română și până la *Dicționarul și Gramatica limbii române* elaborate sub auspiciile Academiei Române.

În capitolul al treilea, *Istoria filologiei românești*, sunt aduse în discuție, tot diacronic, contribuțiile lingviștilor autohtoni la istoria limbii, pe de o parte, iar pe de alta, continuă istoricul cercetărilor etimologice și semantice românești, începând cu Bogdan Petriceicu Hasdeu și al său *Etymologicum Magnum Romaniae* și continuând cu Lazăr Șăineanu și studiul *Încercare asupra semiologiei limbii române*, cu Timotei Cipariu și Sextil Pușcariu. R. Windisch îi acordă importanța cuvenită lui Hasdeu, dar îi aduce și un reproș bine fondat: Hasdeu nu s-a preocupat îndelung de importanța fiecărui cuvânt în lexicul limbii române, iar Lazăr Șăineanu este înscris în seria „pionierilor semanticii”, alături de M. Bréal și A. Darmesteter, subliniindu-i valoarea atât pe plan național, cât și pe plan european. În fine, capitolul se încheie printr-o analiză a traducerii Bibliei, talmăcire căreia R. Windisch îi atribuie calificativul de „aproape perfectă”.

Istoria literaturii române, capitolul al patrulea, conturează, în principal, biografia unor lingviști străini preocupați de limba și lingvistica românească. Autorul l-a ales ca reprezentant de frunte pe italianul Gino Lupi, autorul unei ample lucrări științifice, *Romania Antica e Moderna*, dezvoltând „interesul pluridisciplinar față de întreaga istorie culturală a românilor” al acestuia. Alte subiecte abordate aici de R. Windisch sunt teatrul evreiesc „în limba idiş” și impactul indiscutabil pe care l-a avut acesta asupra culturii românești, în profida caracterului minoritar pe care îl presupune; traducerile în română ale lui *Faust*, realizate de către Lucian Blaga și St. Augustin Doinaș; traducerile în germană ale poemelor blagiene de către Wolf Aichelburg și rolul covârșitor pe care Miron Costin l-a avut în istoria culturii românești.

Secțiunea finală a cărții cuprinde o serie de *Note și recenzii*, în care sunt consemnate lucrări ale cercetătorilor germani axate pe limba română: Arthur Beyrer, Klaus Bochmann, Siegfried Bronsert, Günter Holtus, Edgar Radtke, un omagiu adus lui Ion I. Rusu, căruia îi trasează biografia științifică, marcând contribuția substanțială a acestuia în istoria limbii, precum și interviul *Eugen Coșeriu a aprins în noi flacăra cunoașterii*, realizat și publicat în revista „Contrafort” de către Eugenia Bojoga. Cel care se întreba, atunci când a auzit prima dată de România, „ce țară o fi și asta?!” dezvoltă impulsul în apropierea de limba română i-a fost dat de Eugeniu Coșeriu; astăzi, iată, a devenit un specialist de primă mărime și autorul unui volum impresionant de cercetări asupra limbii și culturii românești. Cartea sa *Studii de lingvistică și filologie românească* se înscrie, indiscutabil, între cărțile de excepție dedicate limbii române.

ANCA ELENA DANCIU
Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere,
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

OSCAR LOUREDA LAMAS, *Introducción a la tipología textual*, Madrid, Arco Libros, 2003, 94 p.

Apărut în prestigioasa colecție *Cuadernos de lengua española*, destinată în special învățământului universitar, volumul de față urmărește să ofere o introducere teoretică în lingvistica textuală și o clasificare a tipurilor de texte. Dat fiind că această disciplină a cunoscut în ultimele decenii o ascensiune extraordinară, textul fiind abordat din diverse perspective teoretice, familiarizarea studenților cu fundamentele lingvisticii textului nu constituie o sarcină tocmai ușoară. Autorul însă știe să sintetizeze orientările din acest domeniu, să selecteze cele mai sugestive definiții ale textului propuse de diverși autori de-a lungul timpului și să-și prezinte propria concepție asupra tipologiei textuale.

În cap. I, **Limbajul ca activitate**, O. L. Lamas prezintă cadrul general și fundamentele teoretice ale discuției. Astfel, pornind de la trihotomia planurilor limbajului din concepția lui Eugeniu Coșeriu, autorul se focalizează asupra competenței lingvistice, caracterizând fiecare plan al limbajului din punctul de vedere al activității, al tehnicii de realizare, al tipului de conținut etc. În toate aceste cazuri, menționează autorul, este important să explicăm ce cunoștințe conține fiecare plan și în ce mod acestea contribuie la configurarea actelor de vorbire sau a textelor. Competența elocuțională conține norme cu privire la vorbire în general, adică reguli care transcend nivelul limbilor și se referă la limbaj ca atare; este vorba de principiile comune vorbirii în orice limbă. Prin urmare, sunt norme universale în două sensuri: în extensiunea lor, deoarece sunt valabile în toate comunitățile și în sfera lor de utilizare, ca aplicându-se fiecărui nivel. Se bazează pe două categorii de cunoștințe: principiile generale ale gândirii și experiența pe care o are vorbitorul cu privire la realitate. Competența idiomatică corespunde cunoașterii posibilităților lexicale și gramaticale ale unei limbi. Extensiunea sa se limitează, de fiecare dată, la o comunitate lingvistică, iar sfera sa de aplicare se reduce la vorbirea într-o limbă. Acest tip de competență este cel mai complex, întrucât conține o cunoaștere referitoare la varietățile interne ale limbii. Se știe că vorbitorii unei limbi cunosc varietatea sincronă și adesea folosesc expresii din alte sincronii, însă ei manifestă și o competență referitoare la varietățile dialectale, la nivelurile și stilurile de limbă. Totodată, competența idiomatică conține cunoștințe referitoare la tehnica discursului și discursul repetat, dat fiind că limbile sunt tehnici istorice ale discursului, adică procedee ale fiecărei comunități pentru construirea vorbirii. În plus, după E. Coșeriu, există o competență referitoare la distincțiile lexicale pe care le oferă o limbă, atât în vocabularul general, cel care fixează nuanțe în mod intuitiv, cât și în cel terminologic, în care se includ termenii disciplinelor tehnice sau ale științei, pentru a stabili și descrie respectivele obiecte de studiu. Referitor la schemele gramaticale, se constată, pe de o parte, o competență pentru elaborarea propozițiilor (pasive, active etc.) și, pe de altă parte, o competență referitoare la uzul unor scheme și unități pentru structurarea anumitor texte.

Dar limbajul mai este și „a vorbi cu cineva” într-o anumită circumstanță; la rigoare, a vorbi într-o anumită situație, plecând de la cunoașterea referitoare la lucruri, de la normele gândirii în general, dar și de la posibilitățile pe care le oferă o limbă. Prin urmare, limbajul se prezintă în realizări individuale concrete. Or, acestui nivel îi corespunde un anumit tip de competență, cea expresivă sau textuală, altfel spus, capacitatea de a construi și înțelege orice acte de vorbire. Sfera de aplicare a acestui tip de competență poate fi amplă sau limitată: este amplă sau generală atunci când normele sunt valabile pentru orice act de vorbire în orice circumstanță; este limitată sau specifică când se referă doar la anumite texte. O. Loureda precizează că, în ce privește extensiunea sa, competența expresivă poate aparține unor domenii foarte variate. Astfel, competența de a construi o *narațiune*, un *ordin* sau o *întrebare* se manifestă în orice comunitate. Însă *sonetul*, ca text literar, deși este cunoscut în diferite comunități lingvistice, totuși normele ce țin de construirea sa sunt cunoscute doar de vorbitorii culti ai fiecărei comunități. Tot astfel, competența referitoare la alcătuirea *știrilor*, *reportajelor*, *interviurilor*, *editorialelor* sau *articolelor* se dezvoltă în comunitățile în care există și se cunosc mijloacele mass media, însă într-un domeniu îngust, cel al jurnalismului.

În alt sens, dat fiind că vorbirea în contexte concrete este complexă, competența expresivă care o face posibilă prezintă multiple puncte de referință. Elementele ce intervin în mod necesar în actul individual de vorbire (actul lingvistic) sunt, în viziunea lui E. Coșeriu, vorbitorul, ascultătorul,

discursul însuși (ansamblul cuvintelor spuse, cu conținutul și forma lor) și circumstanțele sau contextele. De asemenea, un rol important au finalitatea și mijloacele de comunicare care trebuie considerate ca dimensiuni ultime ale discursurilor. Dar textul sau discursul prezintă și o dimensiune tradițională. Prin urmare, competența expresivă conține și o componentă referitoare la aspectele tradiționale ale discursului. În fiecare comunitate există texte fixate prin tradiție – formule de salut, expresii pentru a răspunde la o prezentare, formule de imprecăție etc. – care nu depind de competența idiomatică, ci de tradiția discursivă respectivă. În aceste cazuri, competența expresivă echivalează cu capacitatea de a construi texte noi, de acord cu această tradiție.

În cap. al II-lea – **Textul și complexitatea sa** – O. Loureda Lamas se focalizează asupra textului ca produs al activității de vorbire la nivel individual, precizând că textul a devenit obiect al lingvisticii doar în ultimele decenii. Până atunci textul a fost studiat de retorică, stilistică și teoria literară, însă nu ca act de vorbire, adică nu din punct de vedere lingvistic. Or, textul, ca treapta cea mai concretă a limbajului, are un caracter poliedric: există diverse elemente care îl condiționează, de aici și abordările sale multiple. Dacă E. Bernárdez examina, în *Introducción a la lingüística del texto* (1982), 50 de definiții ale textului, de atunci aproape fiecare studiu de lingvistică a textului propune o altă definiție sau revizuieste aspecte ale altora. Cu toate acestea, în majoritatea definițiilor, sunt remarcate trei dimensiuni esențiale ale textului: dimensiunea comunicativă, cea pragmatică și cea structurală. Ca emblematice sunt reținute câteva definiții: „Textul este unitatea lingvistică comunicativă fundamentală, produs al activității verbale umane care are caracter social; se caracterizează prin specificul său semantic și comunicativ, precum și prin coerența sa profundă și de suprafață, datorită intenției comunicative a vorbitorului de a crea un text integral și structurării sale printr-un ansamblu de reguli, proprii nivelului textual și sistemului limbii” (E. Bernárdez). „Prin text înțelegem produsul unui act lingvistic sau ale mai multor acte lingvistice conexe ale unei anumite persoane într-o situație concretă. Vom folosi termenul *text* pentru a ne referi la orice fragment scris sau vorbit, de orice extensiune, care constituie o entitate unitară” (M. Casado Velarde). În continuare, autorul precizează diferențele terminologice între *text*, *enunț* și *discurs*, asumându-și interpretarea lui E. Coșeriu: *text* și *discurs* sunt concepte complementare, discursul referindu-se la procesul de emiteră a cuvintelor într-o situație comunicativă, iar textul – la produsul sau rezultatul acestei activități. El afirmă că va folosi termenul *text* „pentru a denumi produsul unui act de vorbire”; textul constituind astfel „o unitate de vorbire, deși parțial se supune normelor gramaticale ale unei limbi”. Prin urmare, termenul *text* desemnează orice act de vorbire, fie simplu, fie complex.

Cap. al III-lea – **Tipurile de texte** – se referă la importanța teoretică a diversității textelor, autorul făcând distincția între dimensiunea universală a textelor și cea tradițională. Chiar dacă textele sunt fapte individuale, ele nu sunt absolut singulare, deoarece prezintă o dimensiune universală: se manifestă sub formă scrisă sau verbală, sunt emise de un vorbitor, există un ascultător sau un destinatar, se construiesc cu ajutorul unei limbi și se pronunță în anumite circumstanțe. Dimensiunile universale, prezente de fiecare dată în vorbire, sunt vorbitorul, ascultătorul, mijlocul de comunicare, discursul, contextul și finalitatea sau funcția care le guvernează. Cât privește dimensiunea tradițională, textele prezintă trăsături de gen de complexitate diferită, acestea nefiind altceva decât proiecția și concretizarea trăsăturilor universale ale vorbirii. Or, competența noastră lingvistică conține și capacitatea de a construi și interpreta tipuri de texte: „Tipul de text este o bază reală și autonomă a vorbirii: corespunde unei tradiții a nivelului individual al limbajului”. Tipurile de texte reprezintă tradiții culturale care soluționează necesitățile expresive și comunicative ale vorbitorilor, funcționează ca fapte pragmatice în sfera vorbitorului și a ascultătorului. Ele manifestă trăsături esențiale care indică ce este un anumit gen (de ex., ce este o *poveste*, o *amenințare*, o *minciună*, o *invitație*, o *descriere* etc.) și trăsături care permit identificarea, prin diferențe funcționale, a opozițiilor paradigmatică între genuri. Bunăoară, care este diferența între un *ordin* și un *sfat*, între o *explicație* și o *justificare*, între o *conversație* și o *discuție*, între un *răspuns* și o *replică* etc. Acestea sunt, în definitiv, trăsături prin care vorbitorii recunosc imediat și intuitiv genurile în propriile lor acte de vorbire și în ale altora. De aceea, „a explica ce este un tip de text înseamnă a oferi definiția sa universală și modul său de-a fi ideal: condițiile minime pe care vorbitorii le reclamă pentru a le recunoaște. Ei percep aceste genuri ca pe niște modele ideale, intuitive, paradigmatică ale caracteristicilor necesare tuturor textelor de aceeași natură”.

Dar textul, ca produs al activității unui vorbitor în circumstanțe concrete, manifestă și o dimensiune individuală, fiind unitate a vorbirii singulare, unice și irepetabile. În concluzie, textele sunt acte de vorbire care se realizează pe baza unor trăsături universale, mereu necesare (exigențe intrinseci noțiunii de a vorbi într-un anumit context); sunt acte de vorbire realizate în funcție de posibilitățile pe care le oferă o limbă sau mai multe dacă e vorba de texte plurilingve; sunt acte de vorbire apărute în baza intuiției a ceea ce este un anumit tip de text; sunt acte de vorbire care, de obicei, se bazează pe convenții ale acestor genuri. „În consecință, actele noastre lingvistice fac parte dintr-o istorie verbală, ele nu sunt ambalate în neant, ci continuă o tradiție și, la rândul lor, constituie modele pentru acte analoge viitoare. Fără să existe însă vreo contradicție, textele sunt ceva mai mult, sunt depășirea acestor limite acceptate în mod liber; sunt, în definitiv, creații în sensul strict al cuvântului. Libertatea creatoare este una din proprietățile esențiale ale limbajului și dacă actul de vorbire e realitatea palpabilă a limbajului, atunci creativitatea se manifestă la acest nivel cu toată forța sa”.

În cap. al IV-lea – **Clasificarea tipurilor de texte** – O. Loureda Lamas insistă asupra importanței metodologice a tipologiei textuale, menționând că studierea tipurilor de discursuri este foarte importantă: descrierea, clasificarea și analiza genurilor de discurs reprezintă calea cea mai directă pentru a ajunge la cunoașterea în profunzime a așa-numitei „activități comunicative”. Cât privește tentativele de clasificare, de a propune o tipologie a textelor, acestea sunt multiple și foarte diferite. Rezumând eforturile din acest domeniu, autorul stabilește trei direcții: cele care pornesc de la caracteristicile interne sau de la proprietățile verbale ale textelor (cum ar fi tipologiile lui Weinrich, Biber și Posner); cele care pornesc de la caracteristicile externe sau de la factorii comunicativo-pragmatici (clasificarea lui Sandig, a lui Werlich și cea a lui Grosse și Adam, unele tipologii textuale constituite pe baze pragmatice) și o a treia categorie care le combină pe cele două.

În final, Oscar Loureda afirmă că orice tipologie ar trebui să demonstreze ‘comportamentul’ real și funcțional al discursurilor, integrând astfel gradual toate dimensiunile textelor. În același timp, trebuie să fie omogenă, exhaustivă și distinctivă: omogenitatea implică faptul ca toate genurile ce se includ în tipologie să fie definite prin aceleași criterii; exhaustivitatea înseamnă că această clasificare ar trebui să se aplice oricărui tip de discurs; distinctivitatea reclamă ca rezultatul sistematizării tipurilor de discurs să demonstreze particularitățile fiecărui tip și să servească la prefigurarea unor texte, la comprehensiunea tuturor claselor de texte. O clasificare reală și funcțională a discursurilor trebuie să răspundă la două întrebări: Ce este un tip de text? Cum se prezintă un tip de text? În definitiv, tipologia textuală trebuie să transfere în planul cunoașterii justificate științific ceea ce vorbitorii cunosc (știu) deja intuitiv despre fiecare gen de discurs.

Structurat riguros, volumul mai conține un compartiment de exerciții, destinat studenților care doresc să-și aprofundeze cunoștințele în domeniul lingvisticii textului, și un alt capitol cu soluțiile acestor exerciții, precum și bibliografia esențială în acest domeniu.

EUGENIA BOJOGA
Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

MANUEL CASADO VELARDE, RAMÓN GONZÁLEZ RUIZ,
OSCAR LOUREDA LAMAS (eds.), *Estudios sobre lo metalingüístico (en español)*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2005, 192 p.

Volumul 23 al seriei *Studien zur romanischen Sprachwissenschaft und interkulturellen Kommunikation*, editată de celebra editură Peter Lang, poartă titlul *Estudios sobre lo metalingüístico (en español)*. Este vorba de o antologie de texte despre metalimbajul limbii spaniole, care aparțin unor lingviști spanioli, francezi și germani.

Introducerea constă din *Prezentarea* volumului de către editori și din studiul lui Josette Rey-Debove, *Le métalangage en perspective*. Editorii precizează că, deși interesul față de aspectele

reflexive ale limbajului a început odată cu Sf. Augustin, datând astfel de foarte multă vreme, totuși studiile propriu-zise de metalimbaj au început să apară abia în a doua jumătate a sec. XX. Mai bine zis, de când R. Jakobson a văzut, acum jumătate de secol, în metalimbaj „o problemă lingvistică”, iar ulterior E. Coșeriu a introdus distincția metodologică fundamentală între *limbaj primar* și *metalimbaj*. De atunci bibliografia pe această temă a sporit substanțial, iar astăzi prin *metalimbaj* sunt desemnate fenomene diverse: uzul unităților de limbă în *limbaj-obiect* și în *limbajul primar* (de ex.: *Hombre es un sustantivo masculino*); unitățile lingvistice care fac referire la vorbire și la multiplele sale aspecte, unele dintre acestea aparținând deja lexicului *terminologic* al lingvisticii (cum ar fi *sintagmă, fonem, lexem, alofon, sinonimie* etc.), lexicul *structurat* al limbilor particulare (în sp. *informe, anuncio, discurso, dialogo, pregunta*), câmpul lexical ‘ceea ce se spune’ (bunăoară, verbele *decir, mentir, jurar* din câmpul lexical al vorbirii), expresii și maxime care fixează perceperea de către vorbitori a faptelor lingvistice (cum ar fi *hablar para el cuello de la camisa, hablar por hablar, jurar en arameo, echar la lengua a paseo, cantar* (a luien) *las cuarenta, El hablante agudo hace al enemigo mudo* sau *A buen entendedor, pocas palabras bastan*), fragmente de discurs în *stilul direct* și în *stilul indirect* (în general, citatele și intertextualitatea), precum și o importantă gamă de procese reflexive pragmatice și, în final, lingvistice, în calitate de limbaj descriptiv formalizat.

J. Rey-Debove a publicat în 1978 un volum cu titlul sugestiv *Le métalangage*, care a constituit prima descriere sistematică a metalimbajului natural și, implicit, înscrierea sa în perimetrul teoretic al tradiției filosofiei limbajului. De data aceasta, autoarea revine la reflecțiile sale inițiale, completându-le cu rezultatele înregistrate în acest răstimp, insistând în mod special asupra abordării din perspectivă semiotică și semantică a metalimbajului.

În continuare, volumul este structurat în patru secțiuni tematice. Astfel, prima secțiune – *Metalimbajul în planul discursiv* – conține patru studii care se referă la proprietățile discursive ale anumitor unități ale limbii spaniole. José Portolés Lázaro, în *Marcadores del discurso y metarepresentación*, pleacă de la conceptul de reprezentare din teoria cognitivă, recuperat recent de teoria pertinentei (Sperber și Wilson). Reprezentările deja existente, publice sau mentale, se pot converti în conținut al altei reprezentări. Or, în acest caz, se poate vorbi de o *metareprezentare*. Ceea ce distinge ființele umane ca specie este tocmai faptul că acestea realizează în mod constant metareprezentări. În acest context, autorul analizează consecințele apariției mărcilor de discurs în metareprezentările introduse printr-un verb ca operator metareprezentational. Mărcile de discurs ghidează, în funcție de proprietățile lor morfosintactice, semantice și pragmatice, inferențele care se realizează în comunicare. María Pilar Garcés Gómez, în *Reformulación y marcadores de reformulación*, își focalizează cercetarea asupra a două aspecte: a) delimitarea conceptului de reformulare, dat fiind că acesta a fost caracterizat în diferite moduri, în funcție de perspectiva teoretică asumată, și b) stabilirea unei tipologii a mărcilor de reformulare, deoarece aceste unități îndeplinesc un rol esențial în stabilirea operațiilor discursive. María Matilde Camacho Adarve (*La repetición como procedimiento reformulador en el discurso oral*) pornește de la faptul că în discursul oral, indiferent de macrogenul literar, repetiția constituie un fenomen care a fost ignorat sistematic în studiile de lingvistică până la sfârșitul anilor '80. Cauza era următoarea: faptul de a repeta era considerat ca o deficiență a competenței lingvistice, care atenta împotriva normativității stilistice. Pentru autoare însă, repetiția este un procedeu care, în cadrul discursului, organizează și conotează, comunică, în definitiv. Dat fiind că discursul este text și este interacțiune umană, socială între vorbitori, va trebui să se pornească de la două perspective de analiză: perspectiva textuală și perspectiva interactivă. În acest context, funcțiile textuale ale repetiției se prezintă ca funcții interactive. Elvira Manero Richard, în *Un caso especial de fenómeno polifónico de la lengua: el refrán*, se referă la unitatea paremiologică numită proverb care a fost studiată din diferite perspective, dar mai ales din perspectiva stilisticii. Printre direcțiile care s-au ocupat de proverb în cadrul pragmaticii se remarcă acelea care semnalează coincidența acestei unități cu citatul sau cu statutul său de citat, pledând pentru interpretarea sa din perspectiva teoriei pofoniei.

În secțiunea a doua – *Metalimbajul și frazeologia* – se menționează că investigația în acest domeniu al metalimbajului fiecărei limbi suscită un interes dublu: pe de o parte, pentru că unele expresii funcționează ca mărci metadiscursive, pe de altă parte, pentru că proverbele metalingvistice

și „piesele” lexicului metalingvistic demonstrează o lingvistică (intuitivă, nu reflexivă) implicită. Cristina Fernández Bernárdez (*Fraseología metalingüística con decir. Análisis de algunas unidades que expresan acuerdo intensificado*) oferă o clasificare a aspectelor limbajului la care fac referință expresiile frazeologice ale limbii spaniole în al căror conținut intră verbul *decir*. Autoarea urmărește „comportamentul” discursiv al unor formule fixe destinate să intensifice cele spuse sau modul de a spune, cum ar fi: *di que sí, y que lo digas, lo mismo digo, eso digo yo, y te diré y ya te digo*. Isabel González Aguiar (*El metalenguaje en las unidades fraseológicas: el plano fónico*) investighează comportamentul metalingvistic al unităților frazeologice ale limbii spaniole, care fac referință la activitatea de vorbire, mai exact, acele expresii metalingvistice care demonstrează modul în care vorbitorul percepe și categorizează limba. Astfel, bazându-se pe ideea fundamentală că în limbi se prezintă un mod de a vedea și înțelege lucrurile, autoarea explorează cum este conceptualizat aspectul fonic al limbii spaniole în anumite unități frazeologice. Mónica Aznárez Mauleón, *El metalenguaje en la norma: colocaciones metalingüísticas del tipo vbo + adv. en -mente*, se concentrează asupra studiului unor comutări metalingvistice. Dat fiind că unul din subdomeniile așa-numitului *metalimbaj curent* al spaniole o reprezintă frazeologia, foarte multe expresii conțin cele două verbe arhilexematice ale câmpului semantic al vorbirii: *decir* și *hablar*. Acest domeniu idiomatic al spaniolei cuprinde atât locuțiuni – unități ale sistemului – cât și colocații – unități fixate în ceea ce Coșeriu denuște norma limbii. Lucrarea de față se concentrează asupra structurilor mai uzuale: colocația *verb + adverb* cu terminația în *-mente*.

Secțiunea a treia – *Metalimbajul în lexic* – reunește lucrări care au ca obiect de investigație vocabularul limbii spaniole. Óscar Loureda Lamas, în *La estructura del campo léxico 'lo que se dice' en español actual*, se focalizează asupra lexicului metalingvistic. Or, în spaniolă există cuvinte uzuale, neterminologice, pentru a distinge anumite moduri de a vorbi (verbe ca *mentir, acusar, susurrar, declarar, decir, conversar*), moduri de a realiza actele de vorbire (adverbe și locuțiuni ca *francamente, lisa y llanamente, sinceramente*), anumite particularități ale vorbitorilor (*badulaque, bienhablado, dicharachero, locuaz, mordaz*) sau ale discursurilor ca atare (*conciso, escueto, lapidario, obvio, redundante*). În plus, spaniola dispune de mulți termeni pentru a identifica tipurile de texte: *apunte, aviso, carta, charla, comentario, conversacion, dialogo, discusion, explicacion, justificacion, noticia, observacion, parafrasis, poema, receta, rumor, traduccion* etc. Autorul se ocupă tocmai de aceste lexeme neterminologice care fac parte din câmpul lexical „ceea ce se spune în limba spaniolă”, care e foarte vast, fiind constituit din patru secțiuni la nivel superior. Carlos Arrizabalaga Lizarraga – *Lingüística implícita en algunos términos del Diccionario del español de América de Marcos A. Morínigo* – este preocupat de lexicul metalingvistic al acestui dicționar care, la vremea publicării sale, a fost o primă încercare de a oferi o viziune variaționistă asupra metalimbajului în țările hispano-americe. Autorul urmărește termenii care conțin, în semnificatul lor, o oarecare valoare metalingvistică, altfel spus, termeni care denumesc tipuri de discurs, moduri ale discursului, caracteristici ale diferitelor elemente ale comunicării lingvistice. Or, acești termeni țin de metalimbajul limbii, de lexicul metalingvistic de uz comun care reflectă conștiința metalingvistică neștiințifică a vorbitorilor hispano-americani. Ramón González Ruiz și Mónica Aznárez Mauleón (*Aproximación desde el metalenguaje semántico natural a la semántica y la pragmática de algunas expresiones de sinceridad del español actual*) analizează valorile limbii și uzul discursiv al expresiilor adverbiale de tipul *francamente, honestamente* sau *sinceramente*. Prin urmare, este vorba de trei adverbe de sinceritate care, atunci când sunt folosite extrapredicativ, ca „comentarii propoziționale”, prezintă conținuturi cu caracter metacomunicativ. Autorii demonstrează că proprietăți metalingvistice ale expresiilor referitoare la *sinceritate* se constată în diverse fapte lingvistice. Pe de o parte, sinceritatea implică un „act de a zice (spune)”, prin urmare, o calitate a indivizilor ca vorbitori; pe de alta, ocurențele expresiilor de sinceritate constituie „comentarii” de natură metacomunicativă prin intermediul cărora vorbitorul dirijează interpretarea intervențiilor sale, manifestând în special *tonul* relației interpersonale în actul de comunicare. Gerda Hassler (*Las partículas: una denominación metalingüística y su contenido*) se ocupă de *particulă*, ca parte de vorbire, deoarece asupra acesteia nu există o părere general acceptată. De la încadrarea în adverbe, prepoziții, interjecții sau conjuncții, *particula* a cunoscut o abordare diferită care a contribuit la sensul său actual vag și imprecis. Înțelegând că este vorba de unități

sintactice care nu pot fi determinate, autorii unor gramatici au evitat să folosească termenul *particulă*, substituindu-l prin denumiri mai precise.

Secțiunea a patra conține doar o singură contribuție: cea a lui Carmen Castillo Peña, *Gramática de las unidades autónomas del español*. Obiectul acestei cercetări îl constituie analiza unor proprietăți gramaticale ale secvențelor *autonime*, numite și *unități autorferențiale*. Autonimele sunt o componentă esențială a discursului metalingvistic, a cărui particularitate discriminantă sunt semne. Acestea, la rândul lor, reprezintă un semnificat pentru un alt semn, sau sunt „obiecte desemnate”, în raport cu alte fenomene discursive.

În concluzie, contribuțiile cuprinse în volumul *Estudios sobre lo metalingüístico (en español)* abordează aspecte metalingvistice importante ale limbii spaniole, atât din perspectivă teoretică generală cât și din perspectivă discursivă sau pragmatică.

EUGENIA BOJOGA
Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

CHRISTOPHER MOORE, *Les plus jolis mots du monde*, Paris,
Albin Michel, 2006, 158 p.

Les plus jolis mots du monde poate fi încadrată în seria lucrărilor care susțin sau pornesc de la ideea că fiecare limbă este o oglindă a particularităților culturale ale poporului care o vorbește. Cartea se prezintă sub forma unei colecții de cuvinte, expresii sau locuțiuni intraductibile (sau greu de tradus), deosebit de expresive, proverbe din aproximativ treizeci și cinci de limbi și dialecte ale lumii. Cele nouă capitole mari reprezintă cele nouă grupe de limbi asupra cărora s-a oprit autorul: limbile Europei Occidentale; limbile Europei de Est; limbile nordice; limbile Orientului Mijlociu; limbile Africii; limbile asiatice; limbile clasice și vechi; dialectele și limbile rare; creola și pidigin.

Fiecare capitol începe cu o prezentare de ansamblu a grupului respectiv de limbi. Cititorul va putea, astfel, găsi, în această parte a capitolului, aspecte generale legate de trecutul, mentalitatea, cultura popoarelor din al căror tezaur lingvistic urmează să extragă cele mai originale cuvinte. Dar în funcție de ce criterii face autorul selecția acestor cuvinte, deoarece, în mod evident, unui asemenea subiect i s-ar cuveni un spațiu mult mai extins decât 150 de pagini? Răspunsul ni-l oferă autorul în partea finală a cărții: „Termenii și expresiile intraductibile reunite aici [...] nu au fost selectate după o anumită logică și nu am încercat în nici un caz să scriu o lucrare exhaustivă.” (p. 151). Pe de o parte, regretăm că limba română nu a trezit interesul autorului, aceasta nefiind inclusă în niciun capitol, pe nicio listă cu „nestemate” lingvistice. Pe de altă parte, apreciem faptul că lucrarea are un caracter personal. În acest sens, se cuvine să adăugăm că, deși cartea nu are un caracter riguros științific (adresându-se mai ales cititorului de rând), totuși proiectul de a prezenta expresii specifice din mai bine de treizeci și cinci de limbi, de a explica contextul socio-cultural care le-a generat și în care acestea funcționează ni se pare plin de interes și absolut profitabil pentru orice tip de cititor. Acesta poate descoperi, de asemenea, pornind chiar de la limba-sursă, sensul originar al unor cuvinte comune precum *ketchup, yoga, nirvana* etc.

Les plus jolis mots du monde desemnează în principal elemente de spiritualitate, diverse stări emoționale, principii de filosofie și morală populară, dar și realități socio-politice sau specificități culinare.

În toată această activitate de strângere a expresiilor, e de la sine înțeles că autorul a apelat la un număr considerabil de colaboratori, specialiști în cele 35 de limbi și culturi pe care le-a avut în vizor. Vom menționa doar câteva nume: Tom Kirk (pentru germană), Joumana Medlej (pentru arabă), Tang Si Xian (pentru chineză) ș.a.m.d.

Pentru a introduce cititorul în atmosfera cărții, vom prezenta, selectiv, câteva expresii. Am reținut din limba germană cuvântul *Schadenfreude* (*Schaden* – pagubă; *Freude* – bucurie) care înseamnă „a te bucura de răul celui alt”. Iată și un termen puternic ancorat în cultura italiană, care poate fi tradus numai recurgându-se la explicații suplimentare: *ristretto* = ceașcă minusculă de cafea neagră însoțită de o ceașcă de apă, pe care italienii o sorb în picioare la tejghea în drum spre lucru. Verbul din olandeză, *uitwaaien*, înseamnă „a savura o plimbare pe vreme de vânt” și poate fi pus în legătură cu tablourile peisagiștilor flamanzi din secolul al XVIII-lea. Vom afla, puțin mai încolo, ca o curiozitate, faptul că limba maghiară dispune de aproximativ două sute de termeni pentru a defini rasa și culoarea unui cal. Iar dacă ar fi să caracterizeze poporul suedez printr-un singur cuvânt, autorul ar alege *lagom*, greu de transpus într-o altă limbă, care conține ideea de „stare nedefinită situată la mijloc între două extreme: nici prea mult, nici prea puțin, numai cât trebuie”.

Cu limbile arabă, turcă, persană e absolut evident că ne îndreptăm spre cu totul alte tărâmurii culturale și lingvistice. *Helal* se folosește în limba turcă atunci când cineva dă ceva unei persoane și ar putea fi parafrazat prin „acesta e de acum înainte în mod legitim al tău, îl meriți și nu îmi datorezi nimic în schimb”. Este un fel de compliment la adresa beneficiarului, un fel de a-i spune că este drept și onest. Din limba persană am reținut un proverb extrem de imaginativ: „Nul autre que mon doigt ne me grattera le dos”, care ne îndeamnă să ne sprijinim pe propriile forțe pentru a reuși ceva în viață. Substantivul *ilunga* aparține unui dialect african numit *tshiluba* și a ocupat locul întâi la un clasament al celor mai intraductibile cuvinte din lume; *ilunga* desemnează o persoană care e dispusă să ierte o greșală o dată, să o tolereze a doua oară, dar niciodată a treia oară. După ce ni se amintește de clivajul cultural imens existent între lumea occidentală și cea asiatică, de faptul că în limba chineză nu există trecut, prezent și viitor, deci că nu există noțiunea de temporalitate lineară pe care o cunosc limbile occidentale, vom avea ocazia, de exemplu, să descoperim noțiunile de *yin* și *yang* în sensul lor original bogat. *Shibui* ar exprima însuși conceptul de simplitate clasică al japonezilor. O altă noțiune: *aware* exprimă conștiința și înțelegerea naturii efemere a splendorii lumii și tristețea vieții, un sentiment dulce-amar...

În greaca modernă, *meraki* este un substantiv care trimite la dăruirea de sine într-o activitate, la faptul de a pune fantezie, suflet, dragoste într-o anumită activitate, de a se dăruia, de a se implica total. În latină, *accidia* reprezintă o stare de prăbușire spirituală, de tristețe care îți taie orice elan de acțiune. Irlandezii desemnează printr-un singur cuvânt: *craic* toate ingredientele care fac dintr-un moment petrecut în compania cuiva unul reușit: râsul, conversația plăcută, muzica și compania bună.

Ne vom opri aici cu selecția aleatorie din cadrul celor mai originale cuvinte din lume, asigurând cititorul de plăcerea de a călători în jurul lumii însoțit de cei mai ciudați, de cei mai poetici și mai intraductibili termeni.

GEORGIANA GIURGIU
Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

INDICE DE AUTORI

A

Adam, J. M. 198
Afloroaie, Ștefan 66
Alb, Ilie 55
Aichelburg, Wolf 195
Alecsandri, Vasile 16
Alexi, T. 173, 174
Alighieri, Dante 20
Allais, Alphonse 194
Alzati, Cesare 30
Andreotti, Giulio 97
Antoni-Lay, Marie-Hélène 167
Apollinaire, Guillaume 11, 83, 85
Arduini, Sandro 96
Arghezi, Tudor 83, 85
Aristotel 89
Armbruster, Adolf 27
Arrizabalaga Lizarraga, Carlos 200
Attombri, Mario 96
Augustin, Sfântul 96, 199
Austin, J. L. 99
Aznárez Mauleón, Mónica 200

B

Bacalbașa, Anton 193
Bachelard, Gaston 86, 93
Balaci, Al. 18
Balzac, H. de 100
Barbieri, Alvaro 25
Barbu, Constantin 177, 180
Barbu, Daniel 24
Barcianu, S. P. 173, 174
Baronzi, G. 174
Bartoli, Matteo 31, 32
Bauman, Syd 168
Băcescu, Mihai C. 171, 174
Bălaj, Barbara 55
Bălăcescu, C. 13
Băltăceanu, Francisca 30
Bărac, I. 173
Bedmar, Segura 151, 168
Bejan, Dumitru 127, 142, 143, 149, 165
Bel, Nuria 168
Bellemine-Noël, J. 15

Beltechi, Eugen 115
Bergson, Henri 101
Bernárdez, E. 197
Bersan István 101
Bertagna, Francesca 167, 168
Beyrer, Arthur 195
Bianu, Ioan 35-37, 50, 51, 54
Biber, D. 198
Blaga, L. 177, 179, 180, 195
Boc, Oana 83-85
Boceanu, I. 174
Bochmann, Klaus 195
Bocșan, Nicolae 54
Bodea, Cornelia 35, 40-43, 45, 46, 54
Boitor, Ilie 54, 55
Bojincă, Damaschin 39, 43, 54
Bojoga, Eugenia 93-101, 196-201
Bolovan, Ioan 21
Borcilă, M. 51, 84, 85
Borgomeo, Pasquale 97
Borza, Al. 78, 172
Brătianu, Gh. 23
Brâncuș, Gr. 44
Bréal, M. 195
Brebănuș, Vasile 113
Bronsert, Siegfried 195
Buber, Martin 96
Buda, Gligor 54
Buonaccorsi Callimaco, Filippo 27
Burnard, Lou 168
Buză, Emanuela 19
Byck, J. 11-13, 21

C

Calzolari, Nicoletta 167, 168
Camacho Adarve, María Matilde 199
Candrea, I.-A. 14
Cantacuzino, Șerban 30
Cantemir, Dimitrie 19, 26
Capidan, Th. 41, 53, 77
Caragiale, I. L. 193
Casado Velarde, M. 198-201
Cassian, Ioan 89
Cassirer, Ernst 86
Castillo, José Romero 101
Castillo Peña, Carmen 201

Cazacu, Boris 12, 18
 Cazîr, Ștefan 179
 Călinescu, G. 12
 Călinescu, Matei 86
 Cărtărescu, Mircea 194
 Chatman, Seymour 15
 Cherata, Sanda 137, 138, 149, 151-169
 Chiappini, Gaetano 95
 Chivu, Gh. 19
 Ciușanu, Gh. 174
 Cicali, Carlo Alberto 97
 Cifor, Lucia 86-93, 190
 Cioran, Emil 26, 177
 Ciorănescu, Al. 172, 173
 Cipariu, Timotei 195
 Coatu, Nicoleta 101
 Codoban, Aurel 86
 Cohen, L. 96
 Colimberti, Antonello 96
 Coman, P. 171, 174
 Constantinescu, I. 54
 Constantinescu, N. 58
 Coresi, diaconul 12, 23, 42
 Cornea, Paul 86
 Costin, Miron 18, 26, 172, 195
 Coșeriu (Coseriu), E. 14, 16, 19, 83, 84, 86, 90, 92, 94, 95, 97, 98, 113, 117, 120, 123-125, 128, 134, 139, 140, 149, 165, 194-197, 199, 200
 Coteanu, Ion 33
 Cotruș, Aron 193
 Craciunovici, Theodor 55
 Crăstan, Vasile 54
 Crețu, Gr. 42
 Croce, Benedetto 32
 Culianu, Ioan Petru 86
 Culum, Alexander 168

D

Danciu, Anca Elena 194-195
 D'Andrea, Margherita 96
 Darmesteter, A. 195
 Dautat, Albert 12
 Dărămuș, Lucia 179, 180
 Delavrancea, Barbu 13, 15
 Del Conte, Rosa 177, 178, 189, 190
 Delogu, Alfonso 97
 Densușianu, O. 14
 De Rose, Steven 168

Despot Vodă, vezi Heraklid, Ioan Iacob
 Diez, Fr. 26
 Dilthey, Wilhelm 87, 89
 Dimitrescu, Florica 11-13, 22, 23, 32
 Dlugos, Jan 27
 Doinaș, Șt. Augustin 195
 Domide, Gabriela 75-78
 Donadio, Francesco 95
 Dostoievski, F. M. 86
 Drașoveanu, D. D. 78, 81, 83, 113, 117-150, 165
 Dumas, Felicia 101
 Dumistrăcel, St. 52, 53
 Durand, Gilbert 86, 93
 Duțu, Alexandru 24

E

Eckhart, M. 96
 Eco, Umberto 86, 89
 Eliade, Mircea 26, 86
 Eliade, Pompiliu 16, 24
 Eminescu, M. 12, 15, 177-181, 186-190, 193
 Enache-Toma, Stela 13
 Engels, Fr. 12

F

Faca, C. 13
 Faur, Diana 86-93
 Fernández Bernárdez, Cristina 200
 Folena, G. 17, 22, 32
 Francopoulo, G. 151, 155, 158, 167, 168
 Frățilă, V. 53
 Fugariu, F. 45, 46, 54
 Furtună, D. 172

G

Gadamer, Hans-Georg 86, 90, 91
 Gamillscheg, Ernst 28
 Garcés Gómez, María Pilar 199
 Gămușescu, Dorin 172
 Gennaro, Giuseppe de 93-98
 Gervasio, A. 96
 Gervasio, Roberto 95
 Gervaso, Aldo 95
 Gherman, Alin Mihai 57-74
 Gheție, I. 37, 38, 43, 45-47, 49, 53
 Giurgiu, Georgiana 201-202

Golescu, Iordache 13
 González Aguiar, Isabel 200
 González Ruiz, Ramón 198-201
 Gori, Nicola 96
 Gossen, C. Th. 17, 18, 32
 Gaur, Al. 11, 13, 21
 Graziani, Antonio Maria 24
 Grosse, R. 198
 Grossmann, Maria 93
 Gruță, Gligor 142
 Guțu Romalo, Valeria 22, 82

H

Hasdeu, B. P. 21, 195
 Hassler, Gerda 200
 Házy, Ștefan 142
 Hegel, G. W. F. 96
 Heraklid, Ioan Iacob (Despot Vodă) 27
 Heidegger, Martin 86, 90, 91, 181
 Hicovici, Hica 55
 Hodîș, Viorel 142
 Holtus, Günter 195
 Hufnagel, Erwin 86
 Humboldt, Wilhelm von 87, 90

I

Iakovlevici Marr, Nikolai 11
 Idel, Moshe 86
 Iisus 30
 Iliescu, Maria 12, 17
 Ingarden, Roman 86, 91
 Iordan, Iorgu 11, 13, 14, 16-18, 21, 22, 32
 Iorga, Nicolae 34-43, 45-54
 Iorgovici, Paul 34, 38-41, 54
 Iser, Wolfgang 86
 Istrate, C. 54
 Istrate, Gavril 54
 Istrate, Ion 174
 Ivănescu, Gh. 33, 37, 52, 53

J

Jacquemin, Christian 168
 Jakobson, Roman 14, 15, 199
 Jauss, Hans-Robert 86

K

Kant, Immanuel 90
 Kapitel, I. 90

Kelemen Bella 53
 Kirk, Tom 201
 Kogălniceanu, M. 13
 Kovačec, A. 43

L

Lang, Peter 198
 Lenci, Alessandro 167
 Llera, Luis de 95
 Lombard, Alf 17, 25, 28, 42
 Lombardi Vallauri, Luigi 95, 96
 Loșonți, D. 77
 Loureda Lamas, Oscar 196-201, 200
 Luca, evanghelistul 30
 Lüder, Elsa 113-115
 Ludescu, Stoica 28
 Lupaș, Ion 30
 Lupi, Gino 195
 Luter, Martin 96

M

Maier, P. 47, 54
 Manero Richard, Elvira 199
 Mann, Thomas 86
 Manuilovici, protopopul 54
 Mareș, Al. 46, 53
 Marian, Rodica 100, 177-189, 184
 Marino, Adrian 86
 Martínez Fernández, José L. 168
 Martínez, Paloma 168
 Martini, Carlo Maria 96, 97
 Mastrangelo Latini, Giulia 95
 Matei, evanghelistul 30
 Mazilu, Dan Horia 28
 Mării, I. 23, 53
 McCormik, Susan 161, 168
 Medlej, Joumana 201
 Melby, Alan K. 168
 Melli, Ellio 20
 Micu-Clain, Samuel 26
 Mihăescu, Manuela 138, 149, 151-169
 Mihordea, V. 54
 Millo, C. 13
 Miron, Paul 113-117
 Mocanu, N. 26
 Molho, Maurice 19, 32
 Molinari, Giuseppe 94
 Monachini, Monica 168

Monte, George 168
 Moore, Christopher 201-202
 Morreale, Margherita 96
 Morris, Ch. 99
 Mușlea, I. 54
 Munteanu, Mihaela 193-194

N

Naso, Publius Ovidius 195
 Navarretta, Costanza 168
 Neagoe, Manole 54
 Neamțu, G. G. 78-83, 142, 165
 Neculuță, D. Th. 12
 Negoiteșcu, Ion 178, 179
 Negruzzi, Costache 193
 Neț, Mariana 99
 Nicolescu, Basarab 177, 180
 Nicolescu, Alexandru 11-32
 Nietzsche, Fr. 86

O

Oancea, Ileana 100, 180-183
 Odobescu, Al. 193
 Olahus, Nicolaus 27
 Olschki, L. 26
 Onița, Vasile 55
 Oprescu, Coriolan Horațiu 21
 Origene din Alexandria 89
 Ottolini, Davide 96

P

Pacciolla, Aureliano 97
 Pamfil, Viorica 55
 Pamfile, T. 173
 Pann, Anton 16
 Pante, Gheorghie 55
 Papacostea, Ș. 54
 Papola, Sabatino 97
 Pascu, G. 78
 Pașca, Șt. 78
 Pauleti, N. 46, 47, 50, 52-54
 Pavel, Eugen 75-78
 Pavel, Toma 86
 Pătruț, I. 42, 53
 Pânzaru, Ioan 100
 Peirce, Ch. 99
 Pellegrini, G. B. 17

Perpessicius 186
 Pet, Mandy 168
 Pethö Agnes 100
 Petrescu, Camil 15
 Petrovici, Emil 29, 33, 42, 52-54, 115
 Philippide, Al. 33, 53
 Picot, È. 34, 36-43, 45, 54
 Pillat, I. 175
 Piru, Al. 12
 Pittau, Giuseppe 97
 Pius al II lea 195
 Platon 96
 Plotin 96
 Pontbriant, Raoul de 173
 Pop, Augustin 75
 Pop, Gavril 55
 Pop, Ion Aurel 21
 Pop, Liana 99
 Popa, Onuțu 55
 Popa-Liseanu, Doina 99, 101
 Popovici, Ianoș 55
 Popovici, Ioan 54
 Pop-Popovici, Teodor 55
 Portolés Lázaro, José 199
 Posner, Rebecca 198
 Prale, I. 172
 Pușcariu, S. 13, 14, 24, 28, 31, 32, 36, 42, 43, 47, 52, 53, 115, 195

R

Racoviță, C. 14
 Radtke, Edgar 195
 Rahtz, Sebastian 168
 Răchișan, Simion 81-83
 Renzi, Lorenzo 20, 22, 32
 Rey-Debove, Josette 198, 199
 Ricoeur, Paul 86, 89, 93
 Riedel, Manfred 86
 Roceric, Alexandra 15
 Roesler, Robert 195
 Roman Moraru, Alexandra 19
 Romary, Laurent 168
 Romier, Lucien 25
 Ronci, Antonio 97
 Rosenzweig, Franz 96
 Rosetti, Al. 11-15, 17, 25, 29, 32, 115
 Rosi, Stefano 96
 Roșianu, Ion 75-78
 Roșu, T. L. 45, 55

Rus, Ioan 55
 Rusu, Gr. 41, 42
 Rusu, Ion I. 195

S

Sadoveanu, M. 175
 Sala, Marius 33, 42
 Sales, Francesco di 96
 Salmann, Elmar 95
 Salmon-Alt, S. 168
 Salvati, Martina 95
 Sandfeld, Kristian 28
 Saramandu, N. 44
 Saussure, Ferdinand de 100, 120, 122, 125
 Scalia, Giovanna 95
 Schleiermacher, F. D. E. 87
 Scott, Walter 100
 Scriban, August 172, 173, 175
 Searle, John 99
 Seidel, E. 14
 Servais, Jacques 97
 Sista, Maria 97
 Si Xian, Tang 201
 Sommer, Johannes 24
 Soreanu, Șerban-Dimitrie 100
 Soria, Claudia 168
 Spadaro, Antonio 95
 Sperber, Dan 199
 Sperberg-McQueen, C. M. 168
 Spitzer, Leo 15
 Squilloni, Dario 97
 Stalin, I. V. 12, 13
 Stan, I. 33, 39, 52, 67, 68
 Stănculescu, Traian D. 101
 Stănescu, Nichita 194
 Stejerean, Nicu 78-81
 Stoica, Luana 28, 100
 Strzalkowski, T. 168
 Suciu, Coriolan 75
 Szejak Vel Zeak, Halina 96

Ș

Șandru, D. 55
 Șerban, Felicia 171-175, 184, 193, 194
 Șincai, Gheorghe 26, 45
 Špidlík, Thomáš 96
 Ștefănescu Maria 83-85
 Șăineanu, Lazăr 195

T

Tagliavini, Carlo 17, 32
 Tasmovski de Ryck, Liliane 14, 180-183
 Tămâianu-Morita, Emma 84, 85, 117, 121, 123, 125-127, 134, 137-150, 152
 Teaha, T. 173
 Tenaglia, Alessandro 95
 Tirinato, Antonio 97
 Todoran, R. 40, 41, 51, 53, 55
 Todorov, Tzvetan 86
 Tudoraș, Eugenia Laura 101
 Turculeț, A. 41, 54
 Tzoukermann, Evelyne 168

Ț

Țâra, Bogdan 25
 Țichindeal, Dimitrie 34, 55
 Țigu, V. 41, 43

U

Udrescu, D. 171, 172, 174
 Ungaretti, Giuseppe 30
 Ureche, Grigore 26, 195
 Urișescu, D. 33-56
 Urișescu, Gr. 55

V

Vaida, V. 171
 Van Campenhoudt, Marc 168
 Vasiliu, Emanuel 33, 54
 Vasiliu, Gabriel 75-78
 Vateroni, Sergio 11
 Văcărescu, Iancu 16
 Vegliani, Simone 96
 Vianu, Tudor 13, 15
 Vico, Giambattista 90
 Vinea, Ion 193
 Vitner, Ion 12
 Vilcu, Cornel 117-126, 127, 129, 134, 138, 139, 149
 Vilcu, Dina 117, 125, 126, 127-135, 138, 149
 Vlad, Carmen 99, 100
 Voiculescu, V. 175

Vulcan, Samuil 37, 47, 55
 Vulpe, Magdalena 113

W

Weigand, Gustav 28
 Weinreich, U. 18
 Weinrich, H. 198
 Wilson, M. 199
 Windisch, Rudolf 194-195
 Wittgenstein, L. 96

Wright, Sue Ellen 168

Z

Zagaevschi Cornelius, Lolita 85
 Zampolli, Antonio 167
 Zaysser, Laurence 167
 Zdrenghea, Mircea 113
 Zelinskij, Vladimir 97
 Zimmermann, Harald 57
 Zolli, Paolo 20

INDICE DE CUVINTE

BULGARĂ

луска 172

CHINEZĂ

yang 200
yin 200

FRANCEZĂ

lipopexie 171
lissotrique 171
liste 172
on mange bien 16

GERMANĂ

dolmatsch 71
Freude 200
Lager 170, 172
Lipopexie 171
Liptauer 171
Lisene 172
Lore 170
rabÿsch 65
Thorzburg 71
walachisch 27
Schaden 200
Schadenfreude 200

GREACĂ

astaphidis 68
kutzo-vlahi 26
λίπος 171
meraki 200
πλάκις 171

IRLANDEZĂ

craic 200

ITALIANĂ

francesi 22
inglesi 22
popolo minuto 12

ristretto 200
si mangia bene 16
voi 17

JAPONEZĂ

aware 200
shibui 200

LATINĂ

[a] 44
accidia 200
dominus 19, 22
extrematura 69
ille 17, 19, 21
imperator 19, 22
italus 66
libellus 169
Pater Noster 23
pelles rubrea 59
per 14
polonus 66
rex 19
romanus 66
sebum 67
super 14
unus-super-decem 14

MAGHIARĂ

bika 77
Bikahely 77
hely 77
libellus 169
mórgou hat 78
oláh 26
pornép 12
rödli 172
talmács 71

OLANDEZĂ

uitwaaien 200

ROMÂNĂ

A

[a] 35, 39, 40, 43, 44, 46, 48, 49, 51, 52
ai 80
(h)aiia țară 17
al 80
ale 80
alea bune 21
alergău 78
alimojdér 170
alor 80
Apa di Țercurea 77
arină 77
a-seară 21

Ă

[ă] 34-36, 39-41, 43-46, 48-52
[-ă] 40, 50, 51
ăl bun 21
ăl lup 21
-ău 78

Â

[-â] 50
[-â] 51

B

[b] 52
Bălta 77
Balta i Marte 76, 77
batsch 62
bavnă 77
băga 78
băgău 78
Băgău 78
*băiug 78
berbecar 62
Bercu de Sus 76
Bercu lui Chiș 76
Bicatéiu 77
boacter 77
Bobiștea 77
bortucă 77
bun 12

C

[č] 41
/č/ 48
[č] 43, 44, 52

[č] 170

Calea de Marin 76
Calea din Jos 76
Calea Galbenă 76
Calea Viilor 76
casa aceasta 21
căocie 77
cățân 77
cățiva 22
cea 80
cei 80
Ceșora 45
cel 80
cele 80
cer/cei 22
Chertiu de Jos 76
Chertiu de Sus 76
Ciocărlău 77
ciuran 77
Coasta de Archi 76
Coasta de Archid 76
Coasta de Lazuri 76
Coasta de Sălaș 76
Coaste de Rături 76
cotitău 77
cred/crez 22
cubic 77
custos 62

D

[d] 36, 39, 41, 42, 44-46, 56
[d'] 41, 45
/d"/ 48
[d''] 45
/d'/ 52
da 16, 22
dar(ă) 16
Dâmbu i Bârne 76
Dâmbu i Botii 76
Dâmbu i Dobrii 76
Dâmbu Părăscuții 76
Dâmbu Secăturilor 76
dânsul 15, 17, 19
de 76
Deal de Ban 76
Deal de Buciumi 76
Deal de Criș 76
Deal de Porț 76
Deal de Sâg 76
Dealul de Fizeș 76
Dealul de Porț 76

Dealul Hietănilor 77
Dealul i Dusii 77
Dealul i Dușii 76
Dealul Jușchii 76
Dealul Meselor 76
desagă 77
destrăma 69
dig 77
domn 19
domnitor 19
Dosu Cioroiului 76
Drumul de Cetate 76
Drumul de Crasna 76
Drumul de Marin 76
Drumul di Leasă 77
Duléu 77
Dulița 77
dumnealui 15
dumneata 17
dumneavoastră 17
Džuglu di Ameru 77

E

e 37
-e 29, 34, 35, 37, 39, 40, 45, 48, 50, 51, 76
[e] 34-36, 39-41, 43, 44, 48, 49, 51, 52, 56
[-e] 37, 39
[-e-] 37, 50
[ē] 44
[ē] 37, 39, 43, 44, 48, 51, 52
[ē] 43, 44, 48
[ea] 56
[ea] 43
[ea] 35, 37, 38-40, 47, 48
englez/englezi 22
-eoa- 170
extraordinar de 80

F

f 77
Fața i Cicheră 76
Fața i Ciucă 76
Fața i Măgurii 76
Fața Zmeului 76
Fântâna i Lupii 76
Fântâna Morii 76
Fântâna Țalica 76
fermă 77
fietan 77
francez/francezi 22

franțuz/franțuji 22
fugău 78
Fundu Tomeștilor 76

G

/g/ 52
[g] 170
[g] 43, 44, 46, 52
[g] 170
Goz de Rât 76
Gozu de Zăuan 77
Grecul 72
Groapa i Bârnii 76
Groapa i Durluc 76
Groapa Leorculi 76
Groapa Lidariului 76
Groapa lu Fiti 76
Groapa lui Lazar 76
Groapa Mestecenilor 76

H

[h] 38, 43, 56
[-h] 38, 39
h' 77
hăitură 77
hăl d'intăi 21
halamuște 171
Hietán 77
Hietánii 77
Hietánii Râpii 77
Hornoiu Mic 76
hubă 77
hurlui 78
hurlup 78
hurlúp 78
Hurlúpu 78

I

i 76
-i 37, 39, 45, 46, 50, 51, 76
[i] 34-36, 39, 40, 42, 43-45, 47-49, 51, 52
[-i] 37, 39, 45, 46, 50
[-i-] 37, 39, 50, 51
[i] 37, 40, 45, 48, 51, 56
[i] 51, 52
[ia] 56
[ia] 37, 39, 47
[ie] 39, 40, 43
[ie] 37, 39
*iepurină 78

-ii 76
-iță 77
Izvuru di Valea Caldă 77

I

[i] 35, 36, 40, 43-46, 48, 49, 51, 52
[-i] 50
împărat 19
întrema 69

J

/j/ 48, 49, 52
[j] 35, 44, 46, 47, 49, 51, 53
[j'] 33, 44, 46, 47
[jd] 53

K

/k/ 52
[k] 41, 42, 45, 52, 170

L

[l] 42
la 80
La Hietán 77
Lacu de Deal 76
lagăr 170
lăgăr 172
lăibăr 170
lândră 171
las'că 172
lăgán 170
lăibărăș 170
lăibărică 170
lăibărúș 169
lámóste 171
lámujde 170, 171
lámúst(i)e 170
Lăspădáie 169
-le 36, 37, 39, 56
leancăr 169
leándră 171
leárfă 169
Legheleu Bamfi 77
leibărică 170
lemujdér 170
lencăzí 170
léndăr 171
leoáră 170
leoárbă 169

leógur 170
leorbăi 169
leorpăi 169
lespede 169
li 76
-li 76
libáruș 169
lichineálă 170
lighean 170
lighineálă 170
lighini 170
ligvan 170
Limár 170
limbár 170
limujdér 170
lincár 169
lindră 171
línește 171
lineștós 171
lingăi 170
lingáli 170
lingár 169
lingáre 171
lingău 78
linge 171
liniște 171
liogur 170
lioră 170
lipică 171
lipici 171
lipopexie 171
lipsască 35
líptau 171
Liptau 171
líptauer 171
lírtă 171
lisciótcă 171
lisotrih 171
listă 172
lișcă 172
liură 170
liúșcă 172
lizénă 172
loágăr 170
loágher 172
loávă 172
lóbă 169
lógher 172
logofăt 71
Lopățica 78
-lor 76

lóspă 169
lospătúrá 169
lu 76
Lúdri 172
Lufár 172
lúfár 173
lui 76, 77
-lui 76
lui Bamfi 77

M

[m] 38, 42, 43, 52, 56
macru 58
maier 58
mal 58
manci 58
măgură 58
mănăstire 59
mâncău 78
mândru 59
mânz/mânji 22
mare 58
margine 58
mauro-vlahi 26
mărgărit 59
medelnicer 59
mejdie 77
merce 59
mi- 56
mic 59
mișel 59
Moara de Rături 76
Moară Hăi 76
mohor 59
morun 59
moș 59
moț 59
muc 59
muntean 59
*murgău 78
Murgău 78
mușat 60
muscel 60

N

/n/ 48, 52
[n] 39, 41, 44
/ń/ 48, 52
/n'/ 52
[-n-] 51
neag 60

neam 60
neam bun 12
neam prost 12
neamț 60
*negorază 78
negru 60
negură 60
nemaipomenit de 80
nește buni creștini 23
ningău 78
niscai 22
niște 22
noroi 77
nucă 60

O

[o] 41, 43-46, 48-50, 52
/o/ 51
[â] 45, 51, 52
[oa] 56
[oa] 45
obraz/obraji 22
observator 77
obște 29
occidentalizare 13
ocnaș 60
olăcar 60
oltean 60
opri 61
ôpște 29
orăște 61
orăștean 61
-os 171
osânză 61

P

/p/ 50
[p] 52
paharnic 61
pai 61
Pana Zburătorului 78
pană 61
pastor 61
păcală 61
Păcălici 61
pădure 61
părâu 77
Părâu 78
părâuani 77, 78
Părâuánii 77

Părău Boianului 76
 Părău de Dealuri 76
 Părău Hârtopilor 76
 Părău li Blăjan 76
 Părău li Deniș 76
 pâstăie 78
 pâstăiat 78
 pâstăiata 78
 Păstăiata 78
 pâstăiete 78
 păstor 61
 pânză 62
 părcălab 62
 pârvi 62
 piatră 62
 piele 62
 pitar 62, 71
 piti 62
 plânși/plânsei 22
 plătică 63
 pleș 63
 plop 63
 ploua 63
 pod 63
 Pôdu 77
 Podu i Cicheră 76
 pogoani 51
 poiană 63
 Poiana i Mării 76
 *poieș 78
 pojar 63
 poligon 77
 polog 77
 Ponița i Mierceoiaie 76
 Ponița i Parască 76
 ponor 63
 popă 63
 porc 64
 porkolab 62
 portar 64, 71
 postelnic 64
 poteră 64
 p(r)e 14
 pre 17, 21, 40
 pribeag 64
 prost 12
 protopop 63
 protovol 64
 prun 64
 pulă 64
 punte 64
 purcăreașă 64
 pușcar 65

puță 65
 puzderie 65

R

[r] 35, 40, 47
 [-r-] 51
 răboj 65
 rășină 65
 rămnic 65
 rânuriș 65
 Râpa Pietroasă 76
 rege 19
 relatinizare 13
 repaus 77
 reromanizare 13
 rezervă 77
 rob 66
 ródli 172
 român 61, 66
 roșu 66
 rus 66
 Rusul 72
 rută 66

S

/s/ 48, 49, 52
 [s] 35, 44, 53
 sac 66
 sad 66
 sălaș 66
 săliște 67
 sărat 67
 sârbătoare 67
 sâmbătă 67
 sârb 67
 Sârbul 72
 scai 67
 schelar 67
 schelă 67
 scoabă 67
 scump 67
 se 16
 seara 17
 se mănâncă bine 16
 seu 67
 sfadă 68
 sfeclă 68
 sită 68
 slad 68
 slânic 68
 slatină 68

sobol 68
 spătar 68
 spre 14
 spun/spui 22
 st 40, 44, 53, 56
 [st] 40, 44, 53, 56
 stafidă 68
 stană 68
 sterp 68
 strajă 69
 Strămătura 69
 strămătură 69
 striga 69
 socală 69
 sus 69

Ș

/ș/ 48, 49, 52
 [ș] 35, 44, 46, 47, 49, 53
 [ș'] 44, 46, 47
 /š/ 52
 [š] 44, 52
 [š] 43, 44
 [š] 43
 [š] 33, 39, 40, 44, 45
 șalău 69
 șarpe 69
 șchiop 69
 șeptilici 69
 șerb 69
 șetrar 70
 șofran 70
 șogor 70
 span 70
 șt 53, 56
 [št] 53
 știrb 70
 șubă 70
 șucheat 70

T

[t] 41, 42, 44, 45
 [t'] 45
 /t"/ 48
 [t"] 45
 [t'] 41
 tafta 70
 tăcea 71
 tălmaci 71
 Tău cu Arini 76

tâmp 71
 târg 71
 Târgu de Marhă 76
 Târșor 71
 teiș 71
 teleagă 71
 telemea 71
 temelt 71
 tilișcă 71
 traistă 71
 trântor 72
 trif 72
 tu 17
 turc 72
 Turcul 72

Ț

/ț/ 48, 49, 52
 [ț] 35, 44
 Țarina de Biserică 76
 Țarina de Blagă 77
 Țarina de Poiană 76
 țaruș 72
 țeapă 72
 țigan 72
 țin/țiu 22
 țință 72
 *țipleu 78

U

/u/ 51
 [u] 43
 [-u] 39
 [-u-] 51
 uliță 72
 unii 22
 unsprezece 14
 urdă 72
 -uri 29
 urla 72
 urs 72
 ușer 73
 ușor 73

V

/v/ 49
 valachice 68
 vale 73
 Valea de Obârșei 76
 vameș 73

Vavilon 73
vâtaf 73
veneție 73
viclean 73
vistier 71, 73
vistiernic 73
viteaz 74
vlădic 74
voievodici 74
voinic 74
vornic 74
vraci 74

Z

/z/ 48, 49, 52
/ž/ 52
z/ž 22
z/zi 22
zăbală 74
Zănoaga de pe Corni 76

RUSĂ

лещедка 171

SLAVĂ

morlaci 26
na 14
obšče 29

SLAVONĂ

милжмбафи 42
съмдѣ 42
съмѣуе 42

SPANIOLĂ

a 14
amo a España 14

SUEDEZĂ

lagom 200

TURCĂ

helal 200

UCRAINEANĂ

луфар 173

„Dacoromania”, serie nouă (DR, s.n.), apare sub egida
INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ
„SEXTIL PUȘCARIU”
400165 Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21

Seria nouă a DR continuă publicațiile:
„Dacoromania. Buletinul Muzeului Limbii Române” (Cluj, 1920 – 1948)
„Cercetări de lingvistică” (Cluj, 1956 – 1993)
și „Dacoromania – Jahrbuch für östliche Latinität” (Freiburg i. Br., 1973 – 1991)

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei,
abonați-vă la „Dacoromania”.
În țară, revistele se pot procura prin poștă, numai pe bază de abonamente făcute la
Editura Academiei Române și la Colegiul de redacție.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență
se vor trimite la COLEGIUL DE REDACȚIE al revistei „DACOROMANIA”.

Toute commande de l'étranger (fascicules ou abonnements) sera adressée
à la Maison d'Éditions de l'Académie Roumaine et au Collège de rédaction.

En Roumanie, vous pouvez vous abonner par les bureaux de poste.
Les manuscrits, les livres et les revues proposés en échange, ainsi que toute
correspondance seront envoyés à la rédaction de la revue „DACOROMANIA”.

COLEGIUL DE REDACȚIE
400165 Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21
Tel.: +40 / 264 – 43 24 40, 43 37 49
Fax: 40 / 264 – 43 24 40
E-mail: dacoromania@gmail.com
dacoromania@yahoo.com

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
050711 BUCUREȘTI, Calea 13 Septembrie, 13
Tel.: +40 / 21 – 318 81 46
Fax: 40 / 21 – 318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www.ear.ro

17.140